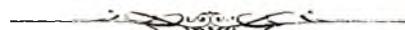

VI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1902/1903 von **Kornel Kozak,** k. k. Gymnasialdirektor.

I N H A L T :

1. Grammatisch-stilistische Übungen für die fünfte Gymnasialklasse, nach Livius I. (Ruth.).
Vom Prof. Julian Kobylanski.
2. Schulnachrichten. Vom Direktor.

Czernowitz, 1903.

Im Selbstverlage der Anstalt. — R. Eckhardt'sche k. k. Universitäts-Buchdruckerei (J. Mucha).

R.Y. 19265.

Spor. 31.

Про жите і писаня Лівія.

I. Тит Лівій родив ся за конзуля К. Юлія Цезара й М. Калпурія Бібуля, себ-то 59. р. н. Хр. За родинне єго місце подають загально Патавіюм, котре, коли повірити переданю,¹⁾ мали за-снувати Троянці в краю²⁾ Венетів, що про них кілька разів згадує ся в Ілляді Гомера. Про них і сам Лівій подає, що они, прогнані з Пафлагонії, по смерти свого короля Рулемена, під проводом Троянця Антенора, шукаючи за новими оселлями, прибули над лиман³⁾ Адріятика; прогнавши тубильців,⁴⁾ заняли они країну між морем а Альнами. Що Греки, здобувши⁵⁾ Трою, Антенора пощадили,⁶⁾ мож тому за невну річ уважати, бо він завсігди, доки місто стояло, радив⁷⁾ помирити ся і Гелену віддати; тим то й Лівій очевидно походив із того міста, що виводило⁸⁾ своє походжене так само від Троянців як і сама столиця Рим. Венети мешкали над Medoäcus minor, що нині називає ся Брента й лежить над самим Венетийським лиманом; через область їх вів колись військовий шлях. Се місто було задля пригідного положення місця⁹⁾ і задля своїх купелів і торговлі¹⁰⁾ дуже велелудне. Самі ж Патавінці були людьми стародавної строгости¹¹⁾ й непорочних обичаїв¹²⁾ і відзначали ся ще й іншими преметами споміж прочих мешканців могутної Римської держави. Тому що горожани сего міста в тій добі,¹³⁾ коли Галлійці підбили цілу горішну Італію, ставляли як найхоробрійше ворогам опір, остали они вільні від панування варвар. Під час міжусобиць,¹⁴⁾ коли то сторонництва Помпея й Цезара по всіляких місцевостях зводили борби (взаємно поборювали ся), стояли Патавінці проги Цезара, а пізнійше по стороні¹⁵⁾ Брута і Кассія. Тому то годі сумнівати ся, що тими роками, коли Цезар підбив вже заальпейську Галлію під владу римського народу, Лівій прожив молодечий вік в Патавіюм. В той сам час він й інші високородні¹⁶⁾ молодці, як по других місцях так і по тогобічній Галлії займали¹⁷⁾

ся граматикою, реторикою і читанем письменників тай учили ся основин¹⁸⁾ філозофії і красних штук.

ІІ. Імовірно¹⁾ полишив ся Лівій в Падуї аж до 31. року життя. Для того що проживав так довго на батьківщині, закидують ему якусь Патавінщину, а то тим більше,²⁾ (109. II. зам.) що многі місця в его творі съвідчать³⁾ про декотрі пам'ятності родимого говору, котрі він подекуди⁴⁾ задержав. Однаке нема що перечити, мов би то его небавом по р. 31. по Хр. не було в Римі; противно,⁵⁾ бо він пише про храмок⁶⁾ Яна, (що) его зараз по борбі під Actium зачинено, так виразисто,⁷⁾ що мож его тодішну присутність в Римі припустити.⁸⁾ Крім того зачислили⁹⁾ его в 32. році віку до боярського стану. Для того що много місць столиці так ясно¹⁰⁾ представив,¹¹⁾ начеб они стояли перед очима¹²⁾ й нічого не пропустив (§ 96, в), щоб не вихвалити Римлян,¹³⁾ думали декотрі (§ 109, 2, б), що він передтим зайшов до Риму. Однак сї обставині перечать¹⁴⁾ мабуть (videor) самі съвідоцтва письменників як і иниші вказівки. Але пай буде як хоче (res est, se habet, § 109, I.), обширнійше про се розводити ся,¹⁵⁾ повело-б нас за далеко (§ 80. 2 зам.) й тому ми бодай на тепер про се не говорім.¹⁶⁾ Хотай він так само як его родимії¹⁷⁾ були Цезарови неприхильні (§ 49, в), все ж таки Авг'уст его так само як і иниших визначних писателів вивисчував (§ 54. зам.) і всяким способом почитував, ба навіть нераз¹⁸⁾ гостив і до хати приймав. Після съвідоцтва¹⁹⁾ Тацита стерпів²⁰⁾ Авг'уст не тільки славнозвісний той висказ (§ 147, 3) про Помпея, а навіть жив з Лівієм в найщирійших відносинах (§ 55. зам. 2); а порив²¹⁾ его до колишнього устрою держави не стояв їх приязні на заваді,²²⁾ коли він про патріотів,²³⁾ а бачив він їх чимало на очи (§ 147, б) або ще й тямив,²⁴⁾ та про високоповажаних (§ 60. зам.) (людій), приміром²⁵⁾ Афранія Брута, Кассія, видав найгарнійший осуд (optimum iudicium ferre). Доказом²⁶⁾ того могла-б бути й та обставина, як каже Сенека, котру загально твердять (affirmo) за Цезара й також про Лівія твердили, що то річ сумнівна, чи більшого хісна він принес би був державі, прийшовши на съвіт, (natum esse) чи зовсім не прийшовши.

ІІІ. Аж до смерти Авг'уста стояв Лівій до родини¹⁾ царя в безперестанно дружних відносинах.²⁾ Що Авг'уст, котрий також (§ 147. 5) сам займав ся старинними пам'ятниками (§ 29,³⁾ поділяв ся з ним в знаню давнини, се слідно з того, що Лівій в 20. главі IV. книги оповідає про полотняний нагрудник (lintea lorica)

Толумнія, Весентийського короля, на котрім Цезар Август лично вичитав,⁴⁾ як конзуль Коссус ту славну й богату добичу (з собою) забрав. Після съвдоцтва дієписця Светонія, наклонював⁵⁾ Клавдія, що став оїсля царем, до писання історії. Здається, що він єму се перед смертию Августа порадив, котрого то року (царевич) не мав більше як 20 років. Але з того не виходить, мов би то Август припоручив єму виховане хлопця,⁶⁾ лиш тим доказує ся, що він ще й віковим стариком,⁷⁾ був великим приклонником царів. Все-ж таки не завідував він анї в Патавіум анї в Римі піякими урядами, анї не брав ніякої участї⁸⁾ в домашніх або воєнних справах, лиш обертав ся в кружках учених та спотребляв⁹⁾ свій вік хиба лиш на словесність.¹⁰⁾ Доживав він віку¹¹⁾ в Патавіум, своїй батьківщині, куди повернув (він) може (§ 117. 3) по смерти Августа, а не в самім Римі (§ 68. 1. 3). Тутки закінчив він свої дні (§ 17. б), маючи 79 років 17 року по Хр., коли (то) й Овідій, від него о 16 літ старший (§ 51), умер. Оскільки (§ 109. 5), знаю, ніхто з учених не перечить, (§ 18. 1. 1) що сей муж не мав нікого між дієписцями, котрий би єму в промовистості дорівнював; між всіма звісно, (§ 123. 2) що его твір належить (до одного) із найславнішіх в римській літературі.

IV. Вже висше згадувалисьмо, що він єще за-молоду (§ 142. 1) забирає ся¹⁾ з великою любовію і не меншим старанем до штуки бесідництва так, що Сенека ставив его над славно-звістні два бесідники, М. Ціцерона й Антонія Полліона. Крім згаданих доси обставин довідуємо ся ще, що він мав дочку й сина. Ся вийшла за ретора Люция Магія, котрого радше задля тестя як задля него самого хвалили. Так то високо цінили сучасники Лівія (§ 148. 3), що навіть почитували его кревняків,²⁾ пічим не визначеніх (людій). І не дуже розминає ся³⁾ з правдою (ся обставина), про яку пише молодший Пліній якомусь приятелеви: „Чиж не читав ти, що чоловік із Gades, захвачений іменем і славою Лівія, прибув з далекої вітчини до Риму, щоб его лиш бачити, (а) скоро его побачив, як стій, відійшов“. Не менше був він у великих почестях й у пізнішіх людій, бо-ж в его родиннім містї 1548 р. по Хр. вибудувано величаву гробницю,⁴⁾ в котрій мабуть похоронено его моці.⁵⁾

V. Хоч домовина¹⁾ і моці, які відкрили 1413 п. Хр. біля церкви²⁾ святої Юстини, не були Лівія, все-ж-таки уважають сей гріб за велику честь³⁾ для сего міста. Коли бо згаданого року вико-

пано якийсь камінь, на котрім вирізане⁴⁾ було ім'я „Лівій“, додавали ся⁵⁾ Наташинці, що се відай видобутого⁶⁾ тлінні останки цього дієписця. Однак доси годі розсудити, чи сей намогильник⁷⁾ поставив визволинець⁸⁾ якоюсь Лівій, чи іншого якогось Лівія.

Спершу Лівій, пишучи історію, не завдавав собі великої праці⁹⁾ для того декотрі учени, не знати чи на оправданій основі,¹⁰⁾ старалися ся єго так само зачислити до істориків як і до бесідників, дарма¹¹⁾ що Квінтиліян в письмі (§ 148. 3) „лист до сина“, в котрім подає приписи, як би то виобразувати ся на бесідника, зачисляє Лівія до реторів, а Сенека (знов) уважає єго діялоги навіть філозофічними. Будь як будь (§ 109. 1), ми бодай можемо з того (всего) вносити, що Лівій ще стариком віддавав ся реторичним наукам і не занедував при тім ант філозофії ант взагалі літератури. Спонукав єго видко¹²⁾ до зладження¹³⁾ цього твору Август. А зачав він єго в 27. році й був ним занятий верх 40 років. Єго історія займає події Римського народу від заснування міста аж до р. 9. по Христі, коли то Друзий зійшов зі світа.¹⁴⁾ Чи він цею пригодою загадував свою історію закінчти, чи задля того, що єго спостигла¹⁵⁾ смерть, чи може із інших нам не відомих причин, лишив він як раз сю частину (лиш) в засновках¹⁶⁾ і недокінчену, а як се стало ся, і доси ще не розсліджено.¹⁷⁾

VI. Лівій перший¹⁾ (був, що) між всіма попередниками⁻²⁾ писателями, (що) написав загальну³⁾ історію Римського народу, річ, за яку брало ся⁴⁾ перед ним невеличке число, (а на яке) по нім ніхто не спроміг ся.⁵⁾ Було пізніше й чимало (таких) писателів, що лишили (по собі) лиш начерки⁶⁾ подій, а їх так звані літописи стоять о много низше⁷⁾ від літописій Лівія, як що до обемистості так що до штуки. Велике число й тонкість⁸⁾ мови тих єго літописій буде завсіддя предметом подиву; та на жаль⁹⁾ істнует ледви чи 4. частиці цілого твору,¹⁰⁾ а сей великий недостаток треба доцовнити¹¹⁾ частинками декотрих книжок й змістами. Перша десятка¹²⁾ книжок, так звана перша декада, містить заснову міста, добу королів і много інших річей, а головно події першої війни з Самнітами аж до р. 295. Другої декади зовсім нема. Третя декада, що обіймає 21. до 30. книги, описує події від початку другої пунської війни аж до закінчення (її) сеї війни; так само описує нам автор в книжках 30. до 46. борби в Македонії й Азії. Крім того знайшли ся вже нашими часами уривки¹³⁾ пізніших декад. Із всіх книг, винявши 136. і 137., є змісти,¹⁴⁾ що їх звичайно звуть periōchae.

VII. Чи той, що в перших роках по Хр. робив сі витяги,¹⁾ опустив навмисне більше книг, чи Лівій через смерть не написав більше як 142 книг, невідомо. Всі они імовірно аж до VII. віку по Хр. удержалися в цілості, тому то й дивно, (§ 125. 3) що в слідуючім століттю могли запрапастити²⁾ ся без сліду.³⁾ Ледви можна припустити (§ 124. зам. 1), що так велика скількість книг нараз пропала. Здається однак, що Лівій прочитував поодинокі частини свого твору в кружку⁴⁾ знатних мужів, як пр. Авг'устови, а видавав їх частицями.⁵⁾ І так могло стати ся, що его слава так скоро ширшала.⁶⁾ Навіть Пліній каже, що дивує его, що Лівій починає⁷⁾ якусь книгу ось як: „Найлепші мужі клоняться до науки бувальщини ї що він був би перестав писати, колиб єго неспокійний⁸⁾ ум не любував⁹⁾ ся своїм твором“. Але ї часи безсумнівно сприяли трудови, (якого) підняв ся. До того¹⁰⁾ ї сам Авг'уст, знеохочений усобицями, не хотів придатити свободи умів ї оскілько міг (по змозі), пособив¹¹⁾ гарним штукам.

VIII. Хоч Лівій на однім місці назвав свою історію літописию, однак він був далекий від сухого¹⁾ роду мови літописців. Він має вправді з ними те спільне, що наводить²⁾ наперед імена найвисших урядів того року, коли мав намір описувати події, а з'образивши³⁾ домашні ї заграницні справи, як пр. съвточні игрища, устроєні⁴⁾ публичних будівель, голод, смерть великих мужів, чудовища⁵⁾ і інш., додає також і менше важні (річи), але прецінь перевишає далеко більше всіх попередніх літописців бесідницкою красою,⁶⁾ виразистостію,⁷⁾ ясною опискою⁸⁾ мужів-державників і всяких обставин; нігди в так великім гурті⁹⁾ книжок не уявляє¹⁰⁾ єго високий цолет¹¹⁾ і не вичерпана сила слова. Перш усього можна виплете¹²⁾ єго бесіди назвати якимись¹³⁾ приємними останівками¹⁴⁾ (для) читача. Єго бесіда не приписує собі історичної вірності ї не чванить ся¹⁵⁾ духом віку, лише відповідає¹⁶⁾ цілком повазі бесідника. Вкінці конче додати ще ї те, що найстарші рукописи є доказом, що істория єго крім декілька спільніх імен носить заголовок¹⁷⁾ „книги від заснови міста“.

Про положене, засноване та королів міста Риму.

I. Хто не знає, що¹⁾ місто Рим було раз²⁾ наймогутнійше цілого світу. Засноване около р. 753 до Хр. розвинуло ся³⁾ оно скоріше, аніж був би хто міг думати,⁴⁾ а в коротці розширило⁵⁾ оно оружною силою своє пануване по цілій Італії, а з-відси по всіх сумежних

краях, а й нині ще слава єго не згасла.⁶⁾ Заким⁷⁾ перейдемо до подїй, які нам передає Т. Лівій о початках сего міста, спімну дещо про єго положене й величину.

Старинний Рим розлягав ся⁸⁾ недалеко моря на лівім березі Тибру; а лише невелика частина лежала на згірях⁹⁾ Янікуля і Ватикана. Серед ріки вистає¹⁰⁾ острозвець, що на нім був старинний і славний храм Ескуляпа. Колись сполучали оба береги стовпові¹¹⁾ а небавом потім камінні¹²⁾ мости. Стім вижин,¹³⁾ що їх може назвати сúгорбами або горами, піднимаються серед міста¹⁴⁾, бо лише тільки їх звичайно вчислюють, хоч¹⁵⁾ можна-б їх ще більше навести; 7 горбів бодай¹⁶⁾ займало¹⁷⁾ мури, поставлені королем Сервієм. Задля того називають також се місто семигорбовé.¹⁸⁾ Дуже часто згадує ся про Палатин і Капітолін, з котрих тамтою палатами царів, сеї своєю стрімкостию¹⁹⁾ був визначний понад прочими й задлятого дуже укріплений; урвистими²⁰⁾ стінами²¹⁾ із рівнини над²²⁾ самим Тибром знимаючи ся, носив він на однім із вершків, що лежав на південь, потрійний храм трьох найвищих богів, (а то) Юпітра, Юнони і Мінерви, а на північнім вершку була поставлена кріость, щоб спинювати²³⁾ ворогів; ся (кріость), як кажуть, довго остоювалась²⁴⁾ проти нападу Галійців, аж доки Римляни їм самі не піддали ся. Але також під час межиусобиць боронено її часто залогами. Нині вистає²⁵⁾ понад доми лише славнозвісна²⁶⁾ Тарпейска скеля.

Якраз²⁷⁾ у підніжju²⁸⁾ Капітоля, звідки вихід на узгіре най-приступнійший, розлягала ся Римська мійська площа,²⁹⁾ котре то місце було найзнанійше й найславнійше не тільки в столиці і державі, але й в цілій старині. Бо що небудь діяло ся у державі, чи під час супокою чи то під час війни,³⁰⁾ то все звідси розпоряжало ся.³¹⁾ Опроче ділив ся цілій простір пласці на дві частини, з котрих одній, біля твердинї положеній й трохи ширшій, було на імя comitium, бо там відбували ся³²⁾ народні віча, а одна звужала ся³³⁾ в съвіту улицю і називала ся в повнім того слова значінню³⁴⁾ forum. До того forum припирали пласці цісарів далеко просторійші як, площа Августа, Первій Траяна. У всіх них містили ся³⁵⁾ будови, принадлежні³⁶⁾ до обряду богів або до держави. Я-ж³⁷⁾ не рішимий, чи мені згадувати про храми Вести й Юпітра, оба визначні старинності і почитанем, чи подвійний, велими прикрашений³⁸⁾ (храм) Венери і Роми. Справді просторі судища,³⁹⁾ притвори, триумфальні луки, нечислені статуй, що з них всіх остали нині лише розвалини,⁴⁰⁾ годі замовчати. І се мабудь годі поминути, що на forum була колись і славна та мовнища

і з'ображене⁴¹⁾ вовчиці, що плакає близнюків Ромуля і Рима, лита з криції, що мені пригадує засновок сеї столиці.⁴²⁾

Liv. capp. 1, 2. Оповіжмо тепер за Лівієм,¹⁾ звідки взяло се місто свій початок. Який він був, се не передають (всі) писателі однаково. Найбільше звісний отсей переказ: Коли по десятюх роках Греки здобули ї спалили пребогате місто Трою, а мешканці загинули від меча й огню, Енеєви, хороброму богатереви, що поири Гектора як найхоробрійше боров ся за батьківщину, удало ся²⁾ себе ї свою родину спасти ї на кораблях уйти із рук неприятельських. По многих і довгих блуканінах³⁾ і всяких пригодах, котрі єго загнали до Греції, Сицилії та Італії, причалив він остаточно з родиною до Ляврентийської країни. Ідучи долі рікою Тибром, висів з корябля ї розтаборив ся, а синонуканий бідою, заганяв із своїми побратимами⁴⁾ добичу з обширу, де король Латин і тубильці мали свої займища.⁵⁾ Для того (Латин) зібрав з міста і сіл узброєних (людій) і вирушив проти Енея. Коли вже боєві лави уставили ся, Латин, заким ще за-сурмили сурми,⁶⁾ виступив в супроводі передовців,⁷⁾ із лави тай викликав проводиря прибувших до розговору. При сей нагоді заявив Еней, звідки він прийшов ї чого він шукає. Подивляючи Троянців і їх проводиря, про котрого славу він вже чув, подав ему Латин праву руку і помирив ся з ним. Сей союз, заключений між обома князями ї пародами, скріпив ся ще ї тим, що Еней подружив ся з Лявінтею, дочкою Латина, і що занесував город, котрий в честь Лявінії назвав Лявінію. Небавом опісля загрозила ему нова ї тяжка небезпечність, бо Лавінія була вже перед тим заручена⁸⁾ за Турна, короля Рутулів. А сей, відчуваючи жаль, що зайшлому дано церед (praeropere alci alqm), ужив сили. Счинено борбу, із якої оба сторонництва не вийшли раді, бо коли воївів Рутуля розбито в розтіч, стратили тубильці ї Латинці Латина. Неславу свою вважав Турн надто поганою, щоб відстутити від війни. Для того удав ся до найближших сусідів, се-б-то до Етрусків, котрих слава сияла від Альпів аж до Сицилійского лиману. Як раз тоді⁹⁾ княжив між ними Мецентій в славнім і недалеко від моря положенім місті Цере; він сам не конче був рад розцвітови нового міста (ї) побоював ся за свою державу. Отже щоб приподобати ся¹⁰⁾ Турнови, заключив з Турном воєнний союз. Але ї Еней старав ся о те, щоб єго воїни не упали духом і щоб Латинці, над котрими він по смерті Латина королював, до него мали ще більше довіріс. А щоб тим більше серця обох народів зростали, надав він обом спільне

ім'я Латинців. Таким чином оба они так ревнували любовію їй вірностию проти него, що єму пощастило ся¹¹⁾ не тільки відперти напад ворогів від мурів, але також і свої війска вивести поза місто на боєвище. А зведена (ся) борба випала вправді для Латинців щасливо, але побіда стояла смерти проводиря Енея, котрий поліг (i) опісля почитували (его) як Юнітра Indiges.

З—5. З Етрусками згоджено ся на¹⁾ (такий) мир, щоб для обох народів була границею ріка Альбуля, котру опісля названо Тибром. Сила Латинців так зросла, що ні Етруски, ні інші сумежні народи навіть під час опікунства Лявінії не важились їх нападати. Асканій, (що) походив від Енея, заснував, коли шідріс, новий город. Его потомки мали княжити около 400 років.

Прок, 14. король в Альбі, мав двох синів, Нумітора і Амулія, на котрих по смерти батька перейшло пануване. Сему Амулієви, хоч був молодший, так забагло ся²⁾ панувати, що сам загарбав цілу владу та, щоб зі сторони братнього покоління не повстала для него небезпека, казав братанка на польованню убити, а дочку Рею вибрati в Весталки.³⁾ Коли-ж она опісля дістала⁴⁾ близнюків, звелів її живцем закопати,⁵⁾ а хлопчиків кинути у Тибр. Але що ріка якраз тоді якось случайно виступила із берегів, королівські слуги, котрим се король припоручив, не могли приступити до властивого пруду⁶⁾ й викинули немовлята в мілку балту,⁷⁾ падівшись, що они й там потоплять ся або загинуть з голоду. Але спадаючі⁸⁾ води, поставили коритце, що носило (rss.) діти, небавком на суши. Якось случайно спрагла вовчиця, почувши дитинячий сквил, надбігла туди із доохрестних гір, й неначе скинувші⁹⁾ хижу свою вдачу, не лиш що їм нічого не зробила (violo), але навіть і дала їм ссати. Як она так плекає¹⁰⁾ хлопчиків, застасе¹¹⁾ її Фавстуль, королівский ватаг,¹²⁾ тай, убивши ззвірюку, приносить немовлята до дому й передає¹³⁾ жінці до виховання. Там оба они, з котрих одному дано ім'я Ромуль, (a) другому Рем, виростали при отарах¹⁴⁾ між іншими настухами, заняті селянськими ділами, чи то на польованнях, чи то насучи худобу й проганяючи хижих звірів. Иноди треба було боронити череди від розбишак, а тим кріпали они на відвазі й на тілі. Одного разу в якийсь сільський празник¹⁵⁾ піймали (їх) розбишаки, та (rel.) повели звязаних (братів) до Нумітора, щоб їх, перехоплених ніби то при грабежі, покарано. Але сей із черт лиця пізнав легко їх високородне походжене, а коли донитами довідав ся від ватага, коли й як їх знайшов, спізнав, що се его рідні внуки. Визволені обявили они свою готовість

відискати дідови королівство, а коли сей на те згодив⁶⁾ ся, они з дружиною ровесників паствуих напавши на королівський двір, позбавили⁷⁾ Амулія житя й королівства, а діда привitalи королем.

срр. 6—8. В нагороду за добре переведену справу жадають они позвіл¹⁾ заснувати новий город і дістають єго. Небавком онісля вибрали²⁾ они собі ті місця, де були раз викинені, оббороздили³⁾ сей кусень землї круг Палатинського сугорба⁴⁾ тай обвели місце, призначене⁵⁾ під будову, ровом й оконом. Котрий з обох братів мав би бути королем і надати городови імя, рішили они збагнути⁶⁾ птахогадством.⁷⁾ Але тому, що по Італійському звичаю треба було задля стеженя за летом чтиць занятися⁸⁾ таке місце, де би мали стояти мури міста, то Ромуль вибрав собі Палацій, а Рем Авентин, що були після їх думки до того съятого діла найпригідніші. Однак, коли знаки випали для Ромула щасливіші, (то) передано⁹⁾ ему королівську владу і названо місто по єго імені Римом. Ізза того вийшло лихо й скоїла ся буча; по Рем, щоб відомстити ся¹⁰⁾ за заподіяну ему паругу, на глум братови перескочив невисокий ще окіп. Ромуль розлютив ся (ї) убив брата. Таким чином остав ся Ромуль сам в живих¹¹⁾ (тай) на підставі законів і прав зібрав товту в одну політичну суспільність. Але що ся держава задля малого числа мешканців, як здавало ся, не довго потреває,¹²⁾ (то) щоб завабити чернь, отворено там прибіжище, котрого покровом¹³⁾ кождий, з якої причини він і не був би з вітчини прогнаний, чи то нуждар,¹⁴⁾ чи лиходій,¹⁵⁾ чи ледар чи який (там) бурлака¹⁶⁾, міг хіснувати ся. Тому то ї не дивиця, що туди збігла ся велика юрба¹⁷⁾ її то ще (ще) не найліпші люди. Новому городови надав Ромуль закони, вибрав сенаторів (радників), прибрав ся в смугасту totу ї окружив ся 12 прислужниками, яких мали також (i) етруйські королі, а яких називали лікторами. В коротці повинували ся¹⁸⁾ мешканці законам і привикли до нової батьківщини та боронили її можно.

Не злишним¹⁹⁾ здається оновісти, яким способом Ромуль завів²⁰⁾ для Геркуля деякі обряди по Грецькому обичаю. Отже коли Геркуль занявши від Геріона воли, вертав до Греції, то прийшов він в своїй подорожі (part) (ї) до сеї околицї Італії, де пізнійше засновано Рим. (Там) де онісля було Velābrum, з'унинув ся її пустив воли на попас,²¹⁾ а сам піддоптаний дорогою,²²⁾ заснув твердим сном.²³⁾ В тій окресності мешкав в неприступній²⁴⁾ печері на Авентині (gen) Как, син Вулькана, пострах сумежних сусідів.

Був він великанським потвором,²⁵⁾ на подобу²⁶⁾ чоловіка, прискаючий²⁷⁾ з пащі огнем, і (rel) засідав на сусідів та прохожих сторонників, котрих всіх (тайком) позбавляв життя. Над печерою видко було черепи²⁸⁾ й кости тих, що він поубивав. Місто засуви служила єму здоровезна²⁹⁾ каменюка,³⁰⁾ котру і 20 волів не рушило-б (з місця). Сей потвір захопив кілька неприпильнованих³¹⁾ волів, а щоб не зрадитись їх слідами, потягнув їх в печеру обернених хвостами.

Коли Геркуль, прокинувши ся зі сну, переглядав череду, запримітив крадіж і шукаючи за хибуючою частию череди, дійшов до печери Кака, але оманений слідами хотів (вже) відійти. Тоді зачинені в печері воли, почувши (сум) ревучих на дворі товаришів, зрадили своїм реветом свій побут.³²⁾ (речене з ubi). Кажуть, що коли Геркуль замахнув ся³³⁾ на него із звісною своєю булавою, Как утік в печеру й зачинив вхід (до неї) каменем. Геркуль силкував ся³⁴⁾ увійти, але що єму се не удало ся, вирвав дубчака (abl. abs), що ріс звисаючи з гори³⁵⁾ й відчинивши (се) мешкане, кинувся на него оружем і камінем. Але той пускав³⁶⁾ богови в лиці полумінь і дим. Однак Геркуль продер ся³⁷⁾ через пітьму,³⁸⁾ забив потвора булавою, відчинив вхід і вигнав свої воли. Відтак новалив³⁹⁾ цілу печеру, щоб не служила якомусь розбишаці за скованку.⁴⁰⁾ Щоб Геркульови віддячитись за те, що освободив околицю від твої язви,⁴¹⁾ пренесли (єму) мешканці на виставлені жертвенику жертву. Першою жертвою була корова чудової краси, вибрана із череди Геркуля.

Службу при обрядах (gen.) припоручено родині Потицям, що тоді зачисміла ся до найславійших, а за прислужників при тих обрядах і за настоятелем храму додано їм Шінарій.

срр. 9—10. Коли Ромуль ані сам ап' більша часть Римлян не мала супруг, (то) порозсилав він по (§ 153. 1) сумежних державах послів, щоб жадали союза й сопружества. Нігди не вислухано послів ввічливо, ба навіть висміяно їх з погордою.¹⁾ Тому бере ся Ромуль на підстуپ²⁾ і каже заповісти для сусідів игрища, котрі назвав Consualia-ми; зійшло ся до Риму чимало сусідів з цікавости³⁾ бачити новий город, між⁴⁾ пими багато з дітьми й супругами, головно Сабінці. Під час игрищ⁵⁾ римські юнаки на даний знак позахоплювали дівиці. Сумні й розлючені родичі дівиць утікають з міста, жалуючись, що їх віроломним способом⁶⁾ обманено й присягають, пімстити ся на зрадниках. Також і бранки⁷⁾ не здергувались від заяви обуреня (срп. X.

1. § 142. 5. А. б) Однак Ромуль ходив сам поміж них, старався розважити їх горе й навчав, що се стало ся лиш в наслідок гордощів (їх) батьків, що відказали були Римлянам супружества. Крім того ще й⁸⁾ чоловіки заспокоювали бранок.⁹⁾ Однак родичі зійшли ся у Т. Тация, короля Сабінців, тай просили *его*,¹⁰⁾ дономочи їм до пімети на ворозі. Але Цецінези, Крустуміній Антемнати не ждали, аж¹¹⁾ Сабінці приготовлять ся до війни, лиш грабуючи напали на обшир Римлян. Они вельми жалували онісля незгоду, котра не поминула¹²⁾ Римського короля, бо сей зараз пійшов їм на з'стріч, прогнав і розбив їх військо, а проводира їх власноруч забив (на смерть). Богату его здобуту зброю посвятив Ромуль Юпітрови Ferētres й освятив¹³⁾ для него съятиню.

срр. 11—12. Небавом побито цілком Антемнатів, що снували ся¹⁾ по Римських ланах, (а) відтак прогнано й Крустумінів, що трохи упали духом (с. XI. 3), а в їх міста переселено переселенців.²⁾ Потім Сабінці виновіли Римлянам війну й (rel.) оказали ся³⁾ вельми завзятими неприяелями, що розвагою, хоробростю й числом визначали ся понад іншими. Під проводом ксロя Т. Тация підступили они скоро аж під Рим. Їх впустила Тарнея, донька начальника твердині, а бажаючи золотих обручок, за нагороду вимовила собі⁵⁾ те, що Сабінці носять на лівім рамени. І так они закинули⁶⁾ її щитами, котрі мали в лівій руці (pl.) й (так) її укарали за зраду.⁷⁾ Відтак відновлять Римляни боротьбу там, де чізньше була Римська площа.⁸⁾ Між тим, впущені⁹⁾ зradoю¹⁰⁾ Сабінці, уповаючи¹¹⁾ на сильну засідку, рішились не розпочинати наперед бою, лиш радше вижидати, доки-б Римляни самі розлютились (і) накинули ся на них. Але коли¹²⁾ Ромуль побачив, що Сабінці кріпко держать твердиню, (то) передав¹³⁾ провід над війсками Гостієви й велів іти приступом на горб. Тоді Сабінці випали із розчиненої на розтіж брами (с. XIV. 8) (й) зігнали римську лаву, (що) спинала ся¹⁴⁾ на стромину, (а) відогнавши її, пустили ся за нею в погоню аж до старої брами Палація. Скоро лиш Ромуль за першим приходом¹⁵⁾ узрів, що й Гостилий поляг, а ціла лава подає ся назад,¹⁶⁾ то він, як кажуть, відчертій натовпом утікаючих і стравивши надію на побіду,¹⁷⁾ простер руки до неба (й) благав: „О Юпітре, щож мені робити? чи остати чи утікати? (§ 84) спини, молю Тя (§ 21. в) утечу й відоши бодай звідси ворога, щоб потомство Марта, котрому подав¹⁸⁾ еси се місце на оселю, не пропало. Спасені тобою — так бодай птахи твої мені віщу-

вали¹⁹⁾ — обітуємо, здигнути²⁰⁾) Тобі як раз²¹⁾ на сім місци храм, а на спомин грядущим поколінням,²²⁾ аби-м так жив (§ 82. 2), най буде тобі на віки на імя Статор.^{“23)} Чи то пригадково, чи то за провидіннем Божим, Римляни поставили напово ворогам як найсильніший опір й ціла справа випала інакше²⁴⁾), як хто думав. Голос молячого додав Римлянам духа (ободрив їх) і спинив утікаючих. Вже й зайдла (була) небезпека, щоб Курцій, котрий чванив ся,²⁵⁾ що вже побито лукавих і трусливих ворогів, не застряг в глибокім багні або не загиб влучений свистаючими стрілами, коли нараз римська справа взяла посеред видолинки лінійний оборот подію, що її нам оповідає Лівій в слідучій²⁷⁾ главі.

срр. 13—15. Тоді то коли мала справа Сабінців рішати ся¹⁾, женщины-бранки, розпустивши²⁾ волосє, зважили ся кинути між летучі стріли, благаючи звідси батьків, щоб їх не по-збавляли дітей, а звідти мужів, щоб не робили їх вдовами. Коли так розділили боєву лаву, вдіяли³⁾ те, що наступив спокій і привернено між двома племенами приязнь. В тім так подвоєнім місті, котрого горожанство названо римським народом Квирітів, Ромуль і Таций єднають державу. Спільне се пануванє тривало лиш кілька років, бо небавом потім, коли Тация Лаврентийці убили, Ромуль знов книжить сам, (а) мабуть⁴⁾ для того, що спільне пануванє обом народам дуже вадило.⁵⁾ А убійства Тация він не пімстив, бо, як кажуть, він був зависний на убитого. Потім провадив він війну проти Фіденатів. Відтак, оповідає Лівій, вхопили Веснти за оруже й пустошили лани Римлян, щоб тим пімстити ся за Фіденатів, їх кревняків. Скоро Ромуль про сі події лиш довідав ся, переправив ся через ріку Тібр (ї) зближав ся⁶⁾ з війском до мурів їх міста й держав ся в таборі.⁷⁾ Коли они вийшли єму на зустріч, пустив ся Ромуль за ними в погоню⁸⁾ тай побив їх на прах.

срр. 15—17. Коли Ромуль їх місто, кріпке¹⁾ мурами, не міг так легко як Фідени заняти й так скоро положити конець борбі,²⁾ не остало ся єму нічо іншого як хиба пустошити їх ниви. А що він їм досадив,³⁾ то вороги згодили ся⁴⁾ з ним на те, щоб побідникам відступити частину рілі та щоб настав на 100 років роз’єм.⁵⁾ Доконавши⁶⁾ сі й много інших ділъ, королював Ромуль 37 років й мав дивним чудом полинути до неба. Коли переглядав військо, зірвала ся бура, (а як) засияло сонце, Ромуля на землю (вже) не стало.

Римлянам, що свого короля дуже любили й сею подією велими занепокоїли ся, сенатор Прокул Юлій, виступивши на зборах, почав свою бесіду тим,⁷⁾ що Ромуль, спустив ся з неба, стрінув їго й обявив єму, що Рим призначений на столицю цілого сьвіту; а коли римський народ буде плекати воєнну штуку і її не буде запедбувати,⁸⁾ то не опрутъ ся її ніякі людські средства.⁹⁾ Увіривши в безсмертність єго, народ віддав Ромульови божеску честь і назвав єго Квіріном. По смерти Ромуля по части Римляни, по части потомки Сабінців-переселенців хотіли, щоб новий король був вибраний із їхнього народу (кости-крови). Задля того непорозумія¹⁰⁾ батьки (ради) через один рік не вибирали ніякого короля, лиш по черзі по двох сенаторів,¹¹⁾ котрі кожного разу¹²⁾ мали-б по пять днів мати провід над найважливішими справами¹³⁾ й правити¹⁴⁾ державою. Коли однак се міжкоролівство опротивило¹⁵⁾ народови, то сенатори, вволяючи¹⁶⁾ волю народу, та щоб єму приподобатись¹⁷⁾, рішились на вибір короля. І справді,¹⁸⁾ народ, що ще не зазнав солодкої свободи,¹⁹⁾ був тому такий рад,²⁰⁾ що пішов гласувати, а батьки мали лише потвердити вибір.

срр. 18—20. В Кури, стариннім місті Сабінів, мешкав Нума Помпілій, чоловік, що понад всіх визначав¹⁾ ся мудростю, справедливостю й богобійностю. Єго мудрість подивляли,²⁾ так що ходила про него чутка, що він був учеником Пітагора, хоча сей жив в Кротоні майже о 200 лт пізнійше. Догадують ся,³⁾ що Нума мав за жінку німфу Егерію, котра мала єму помагати головно в законодатстві й подавала єму пораду в его мудрих установах.⁴⁾ Тим то й рішив⁵⁾ сенат і народ римський запросити⁶⁾ єго й передати єму престол. А не подобав⁷⁾ він цілком на Ромуля, котрого унаслідив⁸⁾ в пануваню. Бо обнявши пануване, зовсім не воював, лиш оказував ся римській державі в інший спосіб хосенним.⁹⁾ Нерік усього старав ся він впоїти в неокресаних і здичілих Римлян страх божий та усмирить штуками миру обичаї народу, (що) привик був тільки до війни. Насамперед присвятив він Янови на дні¹⁰⁾ Аргілета святиню (з тим), щоб під час війни¹¹⁾ стояв отвором, (а) під час миру був зачинений. І справді, доки Нума правив державою, був сей Янови присвячений храм (§ 43. 2 б) зачинений; та¹²⁾ сталося пізнійше два рази, раз по закінченню першої пунської війни, другий раз по побіді під Акциєм.¹³⁾ Потім уладнав¹⁴⁾ він календар тим, що розділив рік на 12 місяців, а всунувши кілька переступничих місяців, вдіяв, що він годив ся з звичайним сопішним роком.

срр. 20—22. Хотяй він особисто займався як найбільшими жертвами, то все ж таки, думаючи, що більше королів похожих на Ромуля як на него стануть його наслідниками,¹⁾ вибрав для Юпітра постійного жреця,²⁾ а окрім него додав ще для Марта одного, а другого для Квіріна. Потім вибрав для Вести чотири дівиці, що мали дбати о съвятій огонь Вести. Дванадцять Саліїв мали пильнувати якийсь щит, що, як кажуть, упав з неба. А щоуважав своїм обовязком,³⁾ пильнувати додержування слова й присяги й покладав всю свою старанність на те, щоб відвернути уми горожан від оружного насильства, то постановив, щоб понтіфіки правили всіма державними й приватними святощами. Тим то запровадив він щорічний іразник для Вірності, в котрім то съвяточні дни мали приносити ся всі жертви окутаною рукою. Таким чином за панування цього короля перенілися серця всіх (горожан) богообоязнию так, що сумежні народиуважали за гріх⁴⁾ починати з цею державою війну.

срр. 22, 23. На місце Нури вступив Туль Гостиллій, що его дід у війні проти Сабінівоказався був мужем хоробрим і бодрим. Про цого Туліякаже Лівій, що він був ще більшим воївником як Ромуль, а сему висказови¹⁾ кождий притакне,²⁾ хто згадає війни, (ведени) з Альбанцями, Фіденатами, Весентами а в кінці з Сабінами.³⁾ Отже щоб сили юнацтва⁴⁾ не заснічувалися й не зайшли якась душевна оспалість,⁵⁾ (то) Туль зі всюди шукав причини до воєнної зачіпки⁶⁾ й перший вдирався в неприятельський обшир з побідоносним воїском,⁷⁾ так що вже з того самого мож легко пізнати,⁸⁾ що радше зачіпав він ніж єго зачіпали інші, та що не сумніваємося, що таки⁹⁾ він сам колотив¹⁰⁾ мир. І небавком довело ся¹¹⁾ єму воювати з Альбанцями.

срр. 23—25. Між тими сумежними народами зайшли, як водить ся,¹⁾ грабежи, бо селяни заганяли обопільно²⁾ товар. Коли посолство, виряджені, щоб жадати відшкодування (видачі),³⁾ не довели до нічого,⁴⁾ заповіджено Фециялами⁶⁾ війну на 30. днину. Коли вже виведено війска на боєвище, Метій Фуфетій, король Альбанців, виступив з невеличкою дружиною вельмож, в середину, і прийшовши до слова,⁷⁾ указав на небезпеку, яка може вийти із боротьби двох споріднених племен, коли на побідників зарівно як⁸⁾ на побіджених в разі обезсилення могли-б напасті Етруски. А щоб оба війска (§ 41. б 3), що тепер вже уладжені до бою стоять одні против другого (§ 150. 9), не були позорищим⁹⁾ для (так) могутних на морю й на суші Тусків,

подав він (сю) раду, щоб спір залагодити менше оплаканою борбою й без великого кровопролиття небогатъох.¹⁰⁾ Ся порада подобала ся обом сторонам і винайдено спосіб боротьби, самою судьбою поданий.

Длятого що¹¹⁾ в кождім з обох війск знаходились братя-трійняки, то вибрано їх, щоб рішили бій.¹²⁾ Коли принесено¹³⁾ богам жертву, заключено союз під тою умовою, щоб той нарід запанував, котрого оборонники¹⁴⁾ поконали-б, і щоб ні один не опирав ся новому панованию та не відказував ся¹⁵⁾ від панування того, кому-б посприяло щастє. Вже з обох боків трійняки виступають в середину, Горациі споміж Римлян, Курияції споміж Альбанців, тай ханають за оружє, а прочі кладуть (оружє) на бік, а усівши одні проти одних впялили¹⁶⁾ очі в борців. Противникам, віком рівним, не мало духу і сил додала (та обставина), що бачили звернених на себе погляди своїх родимців і знали, що будуче пожите¹⁷⁾ тамтих полягає¹⁸⁾ на їхній хоробрости. Як лиш на даний знак забрیзчала зброя, юнаки кинули си бігцем на себе, а мечі (їх) замиготіли й залисніли¹⁹⁾ і всі слідили²⁰⁾ пильно за тим, куди приклонить ся судьба оружя. Коли вже її рани були слідні²¹⁾ а двох з Горациів, прошпитих жељзом, упало, заликували²²⁾ утішно²³⁾ Альбанці, а Римляни остороніли з болю.²⁴⁾ Але не всі Курияції були цілі²⁵⁾, бо один ледви держав ся на погах.²⁶⁾ Спізнавши се, неранений²⁷⁾ Гораций, (що ще) остав ся в живих, пустив ся мов на утеки²⁸⁾ в падії, що кождий із суперників по²⁹⁾ силам за ним пожене; і так³⁰⁾ справді стало ся. Тоді нараз він з'унинив ся її звернувшись ся до того, що найближче наставав на него, зарубав (его). Поконане³¹⁾ другого було вже легше, а підрізати горло третьому не робило ніякого труду,³²⁾ бо він, тяжко ранений, і так ледви дихав.³³⁾ Поконавши его, стягнув він, гордий на побіду, з него зброю. Упадок Горация збудив³⁵⁾ (у) Римлян великий лик і привернув³⁶⁾ їм побіду, бо смерть убитих був наче кінцем³⁶⁾ війни.

ср. 26. Коли Римляни-побідники ликуючи¹⁾ повертали домів, Гораций, несучи перед собою стягнену з ворогів потрійну зброю, перший вступив в місто. Перед Каенескою брамою стрінула єго сестра, що була заручена за одного з Куриацив. Скорі тільки пізнала закервавлений воєнний плащ, що єго сама шила, розпустила волосе (abl. abs.) її залилась рясними слезами²⁾ за покійним судженим. Сего нестерів буйний і гордий на побіду молодець та пробив дівчину мечем. Задля того лютого учинку затягнули єго до суду, однак король і нарід єго поми-

лували; бо коли судії убійника сестри, як велів закон, засудили на смерть, король зажадав від него, щоб відкликав ся до піароду. Але нарід увільнив його не так задля справедливості справи,³⁾ як задля того що подивляв єго хоробрість. Головно слізози батька тронули люді,⁴⁾ коли він (rel.), пригортуючи молодця до себе, кликнув: „Кого укараєте більшою карою, чи сина, що ставши побідником мучить ся під ярмом, чи батька, що стратив одної днини четверо дітей?“. Убійство опісля так затерто, що синови казали перейти попід спущене поруче нібито понід ярмо, що й нині ще звуть сестриною рогаткою.

ср. 27. Для того що Римляни в наслідок побіди підбили¹⁾ Альбанців, (то) сї лиши тяжко зносили їх панованє. Для того їх диктатор Метій Фуфетій, а єму много на тім залежало,²⁾ щоб приєднати собі любов своїх родимців, старав ся визволити цілій нарід спід влади батьків. Але знаючи³⁾ добре, що нарід єго ще не здвигнув ся на стільки, щоб павіть⁴⁾ розпочати явну війну з Римлянами, заоочував він Фіденатів і Веентів до борби, обіцюючи їм перейти до них.⁵⁾ За Антоном прийшла справа до борби (на рукопаш).⁶⁾ При устю ріки,⁷⁾ право⁸⁾ Веентів, розтаборив ся Туль на лівім крилі, а Фуфетій, що після умови повинен був⁹⁾ іти за обозом Туля, заняв саме над рікою праве крило. Однак¹⁰⁾ з боязни перед Римлянами не зважив ся явно перейти до ворога, лиш зараз на початку борби¹¹⁾ підступив під найближні горби, щоб лишити ся (там), куди-б клонила ся судьба боротьби. Коли ж по відході союзників римське військо знаходило ся в великій небезпечності, Римляни, пізнавши гадку¹²⁾ ворога, тим більше застрашили ся,¹³⁾ що їздець, надскочивши з розгоном, повідомив короля о зраді.¹⁴⁾ Тоді Тулій, а був він вже такої притомності духа,¹⁵⁾ крикнув на своїх, що Метієви повелено стояти з заду й наступати на неприятелів. Почекувши те, неприятелі, що, будучи переселенцями, уміли по латині,¹⁶⁾ залякались і поутікали. Але не менше завзято пустив ся Туль і за Веентами;¹⁷⁾ чимало з них поубивано, а велика частина з них потопила¹⁸⁾ ся в фільях ріки.

ср. 28. Метій дійнов до такого степеня лукавства, що Тулови поблагожелав до побитих (на прах) ворогів і до того, що рішуча борба випала щасливо. Другої днини Туль через окличників скликав Альбанців таї окружив неузброєних оружним легіоном. Потім сказав більше менше отсе: „Хиба-ж¹⁾ многі з вас, Римляни, не знають, що вчера треба вам було не лини з ворогом, але також і з зрадником бороти ся. А із вас, о

Альбанці, не посуджую нікого²⁾ о зраду, лиш одного одиєського Метия, котрий, маючи пі-за-що³⁾ торжественний договір із нами⁴⁾ (§ 45.1) зважив ся звязатись з ворогами проти мене. Однак на цю се мені говорити.⁵⁾ Щож, о Метіє? Чи ж не бачиш мовчанку твоїх родимців⁶⁾. Твій проступок, о скільки знаю,⁷⁾ надто великий,⁸⁾ щоб тебе не стратити. Тому⁹⁾ тебе зраднику, (зате) щось лицемірив, я обвиняю о злочин і засуджу на смерть, а не буде мені жаль, коли покинеш сей сьвіт. Як? Ти-ж мовчиш?¹⁰⁾ і не паводиш нічого на твое оправдане¹¹⁾; однак по що слів¹²⁾ хиба не знаєш,¹³⁾ щось заслужив на смерть.^{“14)} По сих словах коні рознесли тіло єго, привязане до двох чвірок.

А се позорище було таке погане, що ся кара опротивила¹⁵⁾ всім присутнім,¹⁶⁾ а прецінь не було нікого,¹⁷⁾ хто би був жутив ся¹⁸⁾ смертию Фуфетія.

ерр. 29—31. По тім казав Ромуль своїм жовірам зруйнувати Альбу. Коли-ж они вступили в місто, не було (там), як би хто думав, переноху й страху, але якась сумна типшина, що всіх серця поразила так, що зі страху¹⁾ стояли безрадії па порогах та блукаючи від хати до хати (по хатах), щоб бачити їх в останнє, тиняли ся то єюди то туди. Але коли вже дав ся почуті поклик кінопоти й тріск хат, то міцапи беручи з собою, хто що міг, чим скорше вийшли з міста. Справедливо кажуть, (§ 126. 4. З. б) що, так би сказати, в одній годині, се старинне місто, діло чотирох сотень рік, зрівнано з землею. Святині-ж збурити Туль заказав.²⁾

Однак для того, щоб Альбанці з Римлянами злили ся в один народ, подвоює ся число сенаторів, а їх вельможі вибирають ся до сенату. Побільшивши військо, Туль, уповаючи на свої сили, виновів Сабінцям війну. Однак сі, не забувши ще на недавні побіди Римлян, наймають ватагу бурлаків з Єструї і то ще не освідомлених³⁾ з воєнною штукою до помочи проти Римлян. На дармо вхонили они за оружє й підняли ся труду,⁴⁾ бо ані грошеві дарунки ані поміч власного війска не мали ніяких успіхів⁵⁾, а вийшли їм скорше на шкоду як на хосен,⁶⁾ бо Туль був сам вельми хоробрій⁷⁾ й дуже вторинний, а військо єго було дуже вправне. І так⁸⁾ перейшов він скорше⁹⁾ через край Сабінів, а звівши під лихозвісним лісом¹⁰⁾ завзятий бій, розбив і розігнав ворога, що не перестав скорше утікати, аж поки не дійшов до свого міста. Остає¹¹⁾ ще оповісти про одну подію, котра мала тоді лучити ся. Кажуть, що за єго панування падало камінем, а коли нарід, вирочім (alias) щасливий, навістила пошестъ, то

король віддав ся нараз цілком віруванням і зарив ся в записках Нури, думаючи,¹²⁾ що тим приєднає собі богів, розгініваних для того,¹³⁾ що так довго занедбували ся обряди. Тому¹⁴⁾ назначив він працник через девять днів. Але хотій він і благав богів за себе й за громадянство, то боги все таки на него гнівали ся й не пощадили його,¹⁵⁾ бо поражений громом, мав він враз з своєю хатою спалити ся.

срр. 32. 33. Тепер вибрав народ короля сабинського походження (§ 52), Анка Марция, внука Нури Помпілія. Памятаючи на славу свого діда, виродив він все релігійно-державні постанови одну по другій знов в житі,¹⁾ бо чимало з них занедбали ся під пануванем попередніх королів. Також розпорядив²⁾ він, що колиб який народ дав повід до війни,³⁾ один із нарочно до сего настаповініх фециялів зажадав відшкодування⁴⁾ наперед на граници, потім від кожного, котрого стріне, відтак вступаючи в місто, а вкінці на площи сего (міста). Коли-б сего відказано,⁵⁾ то має він по 33 днях покликати ся на богів за съвідків,⁶⁾ що відшкодоване не здійснило ся,⁷⁾ (ї нотім) повернути домів. Наколиб опісля ї сенат рішив війну, має фециял знов іти на границю і, заповівши що найменьше перед трома съвідками⁸⁾ війну, штурмити в край ворогів окуту землем, або закерувавлену ї спереду надпалиену сулицию. — Хотяй⁹⁾ Анк був дуже миролюбний¹⁰⁾ ї римскі горожани вже затужили¹¹⁾ за миром, то все-ж — таки не довело ся єму,¹²⁾ удержані супокій, бо Латинці, в новій надії¹³⁾ на безкарність,¹⁴⁾ вдерли ся в римську країну (ї відказали¹⁵⁾) королеви після нового права фециялів зажаданого відшкодування. Однак Анк показав,¹⁶⁾ що коли розходить ся¹⁷⁾ о загальний гаразд¹⁸⁾ держави, не меньше¹⁹⁾ має бодрості ї відваги як богобійності. А коли Латинці не вчинили піяного відшкодування,²⁰⁾ заняв він кілька їх місточок, переселив мешканців до Риму тай назначив для них нові оселі на Авентині. Не довго потім відніс²¹⁾ він славну побіду над Латинцями під Медулією ї подав знов много тисячам Латинців оселі в Римі при жертвенні Венери Мурції. Латинців не принято в римську державу як клієнтів (послушників), лиш як новно правних (§ 36. б. зам.) громадян без права голосування, а з них витворила ся римска плебс (чернь), що пізнійше, як звісно, для римської держави набрала²²⁾ так великої ваги. Також і Веї дізнали великої потeri²³⁾ (ї) мусіли відступити Римлянам увесь край²⁴⁾ аж до устя ріки Тибру, над котрим засновано Остию, пристань міста Риму. Крім того прилучив король Янікулум, що лежав за рікою

Тибром, до міста, не так задля браку простору, а радше для того, щоб колись не понадо ся²⁵⁾ Етрускам. Янікулум обвів він муром і з огляду на вигоду руху²⁶⁾ сполучив (его) стовповим мостом з містом. Також і так званий рів Квирітів, забороло зі стороною отворних для пристулу частий міста, було ділом сего короля.

А що при так великім числі людій поповняли ся многі простуни (злочини), казав Анк на дні Каپітолійського сугорба, на пострах зростаючої буйності, збудувати темницю.

срр. 34—36. За корольовання Анка прийшов після переказу Лукий Тарквіній, славожадний¹⁾ чоловік, з Тарквінії до Риму. Був він сином Коринтиця Демарата, що зі страху перед самовладником²⁾ Кинсельом утік туди. З его сином Лукієм подружила ся³⁾ Танаквіль, одна із найзнаменитіших жінщин в Тарквінії. Мимо твої женитьби⁴⁾ її хоч оженив ся він богато⁵⁾, не мав молодий чоловік ніякого пристулу до високого становища⁶⁾ або до великої чести, бо его уважали зайдою-сторонником⁷⁾. Для того він разом із своєю подругою, що забула на природну любов до вітчини, рішив переселити ся до Риму, щоб лиш бачити своєго мужа в достоїнствах.⁸⁾ В дорозі надлетів нараз орел, зняв з него капелюх, кружав з ним над возом і поставив его Тарквініеви знов на голову. Жінка его, осьвідомлена з небесними знаками, робила єму зараз найкрасші надії.⁹⁾ Его приняли в Римі дуже ввічливо (а) задля его щедрости, людяности її второнності, всії его вельми почитували.¹⁰⁾ Таким чином удостоїв ся¹¹⁾ він і королівскої ласки до того степеня,¹²⁾ що сей пастановив его опікуном малолітніх¹³⁾ ще своїх синків. Коли Анк по 24 літнім пануванню помер, мав Тарквіній Приск на зборах (народу) бесіду, в котрій зажадав від народу, обірати его королем, мовлячи:¹⁴⁾ Не жадає він нічого нового,¹⁵⁾ бо вже два чужинці Тит Таций ї Нума Понцілій були перед тим королями в Римі. Він перевікував чимало літ в сім городії ї спізnav римські права ї постанови. По сих словах обібрav его варід королем, забуваючи на синів Анка. А що знат, що між всіма способами¹⁶⁾ нема нічого відповіднішого,¹⁷⁾ щоб скріпiti свою силу, як те, щоби лиши стати улюбленим, збільшив він сенат вибором сотки відданіх собі¹⁸⁾ членів, кстрих названо сенаторами підрядних родів.¹⁹⁾ Він заклав також Circus maximus, між палатинською горою ї авентійським сугорбом (ї) казав тутки щорік відгравати торжественні ігри.

срр. 36. 37. Опісля прийшло¹⁾ до війни з Сабінцями. Они вже нереправились через Анійон, заким Тарквіній міг їм вийти

на з'устріч. Спершу борено ся нерішучою²⁾ боротьбою і лиши з трудом³⁾ здержувано ворога від міста. Тарквіній думаючи, що єму бракує головно кіннота, хотів до трьох рицарських цинтурий, се б-то до Рамнес, Тініес і Лущерес, додати три нові з новими іменами. Проти того виступив одначе Аттус Навій, тоді найславніший авгур, кажучи, що годі щось змінити, на-коли-б не згодили ся⁴⁾ (на те) итахи-віщуни. Розлютивши ся за те король, висміваючи єго штуку, спитав ся, чи може стати ся те, що він як раз має на думці. Але коли тамтой, завороживши⁵⁾ відисвів, що може стати ся, звелів єму король перетяти бричем точило. Авгур мав, як стій, се зробити а на спомин⁶⁾ сеї події поставлено на сім місці, де се лучило ся, єго постать. Тим (то) дав ся спонукати⁷⁾ король, відступити від свого наміру, але все ж таки осигнув він те, що було до війни потрібне, (се-б-то) що існуючі центурий добавкою⁸⁾ рівного числа (ще раз тільки) рицарів подвоєно. Скріпивши таким чином (ita) римське військо кіннотою, відновив він війну з Сабінцями (ї) головно сильним напором кінноти відніс над ними съвітлу побіду, що випала для них тим більше погубною, бо король під час боротьби за їх плечима казав міст пустити з димом. Багато утікаючих Сабінців погинуло від меча або в ріці. Тим не вдоволений⁹⁾ Тарквіній вдер ся навпросте¹⁰⁾ в обшир неприятелів і побив їх ще раз в битві. Аж тепер просили они о мир: після договору,¹¹⁾ мусіли они відступити місто Колаяці разом з нивами.

срр. 38—41. Рівно ж пощастило¹⁾ ся єму в війні проти Латинців, (бо) над всю сподівankу загорнув він кілька їх міст. Не менше величаві як воєнні діла були й єго будівлі під час миру. Він почав город обводити камінним муром,²⁾ повів скіні до Тибру канали, котрими висушились положені між сугорбами видолинки. Потім положив він загоді основи для храму Юпітра, а той (rel) (храм) прирік він ще в сабінській війні. В тім самім часі³⁾ мало ся стати на королівськім дворі чудо.⁴⁾ Сплячому хлопчикові, синові знатної Латинки, що служила невільницею в королівськім домі, перед очима многих (людий) мала горіти голова. Королева думала, що із сеї ознаки мож вносити⁵⁾ на будучу славу хлончика, що звав ся Сервій Туллій. А що надіяла ся, що сей хлончик, вихований в хосених штучках, може в прикрих обставинах стати ся колись захистом підпорваног⁶⁾ королівської влади, то мала єго за свого (тримала єго за свого), немов би то він походив із вільних родичів. Коли

він підріс, віхто із его ровесників не міг з ним в будь чім рівняти ся, а Тарквіній під конець свого панування⁷⁾ так его (собі) по любив,⁸⁾ що засватає⁹⁾ за него свою дочку Тарквінію. І хто знає, яка судьба на будуче судилася-би Сервієви, якби не за скочила¹⁰⁾ короля смерть, котрий по 38 річнім корольованню впав¹¹⁾ рукою двох убійників. А тих назали сини Анка Марция, котрих позбавлено королівського престолу, а (котрі) надіялись, злочином добитись¹²⁾ панування. Однак ані убійники, що пубтікали з Риму, ані сини Тарквінія, Люций й Аррунс, не стали наслідниками¹³⁾ Тарквінія, лиш Сервій Туллій, а то тому, що коли окружене здоймає конаючого короля, Танаквіль під час мутві приказує зачинити палату й взиває его ободрити ся й пімститити за смерть убитого короля. А коли згліт товни, що донитувала за королем, ледви здергано, затаїла¹⁴⁾ она перед народом его смерть, мовлячи, що король ударом тільки заморочений; она тепер мусить гоїти¹⁵⁾ рану короля, що па ю дуже терпить,¹⁶⁾ но переконана, що¹⁷⁾ за кілька днів они самі его побачать. Однак па тепер най они повинують ся¹⁸⁾ Сервієви Туліеви, що буде сповнити королівські обовязки. Однак коли вже не далась довше затаїти смерть короля, то аж тоді заридали на позір в королівські палаті. Сервій королював, захищений крінкою прибічною стороною, а діти Анка вийшли на заточене до Свесси Помеций.

срр. 42. 43. Спершу Сервій правив за згодою батьків, однак без дозволу народу. В війні й мирі оказал ся¹⁾ він знаменитим королем, бо побив величезне військо Веентів й Етрусків (и) спонукав²⁾ їх (тим) відновити договор роз'єму. Чимало старання прикладав він на реформу устрою державного,³⁾ діло для держави пізнійше так спасенне,⁴⁾ котрим головно вдіяв, що із патриційв й плебеїв витворив ся один великий й могутній люд. Після стану маєтку,⁵⁾ що чим⁶⁾ хто Богатший, тим більші повинен він ноносити (*sustentare*) державні видатки, завів він оцінку⁷⁾ горожан, а після неї мають ся всі обовязки не як передше по головно,⁸⁾ лиш після маєтку сповнити. З огляду на те⁹⁾ поділив він всіх горожан на пять класів станів ось як: Першу класу становили ті, що мали 100.000 ассів або й більше маєтку, другу ті, котрі мали що найменьше¹⁰⁾ 75.000 ассів; для третьої постановлено¹¹⁾ що найменьше 50.000, для четвертої 25.000, для пятої 11.000 ассів. Ті, що мали менше (маєтку) як 11.000 ассів, називали ся ноголовно оцінені (*capite censi*) або зарібники (*proletarii*) й були вільні від військової служби. З першої класи утворив він 80 сотень (центурий), по 20 із другої, третої й че-

твертої, а 30 сотень з чятої кляси, а всі они ріжили ся між собою оборонною їзачинкою збросю.¹²⁾ Окрім того додано ще дві сотні рукодільників,¹³⁾ 2 сотні трубачів і сурмаців їзодну естню зарібників так само як рицарів, котрих король побільшив їз14) 18 сотень, так що всого на всього¹⁵⁾ числено 193 сотень. В кождій сотні (gen.) припадала¹⁶⁾ одна половина сотень на молодших, се-б-то на таких, що мали 17 до 45 років,¹⁷⁾ друга на старших, се-б-то таких, що мали 46 до 60 років, щоб сї, хоть числом менші, рівняли ся до новаги тамтим. Молодші мали бути на поготові до служби на отвертім полі, старші для резерви¹⁸⁾ їзоборони міста. Сї сотні становили також їз основу для нових виборчих колегій, так званих comitia centuriata. Всіх голосовано після сотень, а через більшість сотень рицарі (вельможі) їзперша кляса мала все перевагу їз найбільший вилив.

сpp. 44—46. Потім, (як) кажуть, скликав він ціле військо па Марсове поле (їз) очистив єго очиститильною жертвою.¹⁾ Одісля таке (id.) робило ся що п'ять років, коли провірювано²⁾ маєтковий стан горожан. А що єму місто в порівнаню до великого числа мешканців здавало ся бути за малим, розширив він єго добавкою вімінальского їзесквінальского сугорбат ай обвів всіх сїм сугорбів муром, ровом їз насипом. З Латинцями заключив він союз³⁾ (i) спонукав латинське боярство, разом з Римлянами заснувати в Римі на Авентині для Діяни спільну съвятиню, іззачого від тепер они узнавали⁴⁾ римське верховладство. Аж тепер зважив сї Сервій предложити народови питане, чи він признає єго пановане.⁵⁾ Хоть він своїми ділами з'єдинав⁶⁾ собі любов народу, то все ж таки порізнив ся⁷⁾ з многими боярами. Однак не так ті, як радше єго свояки позбавили єго їз престолу їз житя. Він видав⁸⁾ обі свої доньки, що до вдачі до себе пілком не подібні, за синів Приска; при тім дав він нарочно гордовитому⁹⁾ Лукієви Тарквінієви старшу, а лагідному Аррунсови¹⁰⁾ гордовиту молодшу Туллію. А що та виділа, що її муж не має піяного пориву¹¹⁾ до чисто-любивих намірів¹²⁾ та відважних діл, а противно Люкій має як раз до сего природну вдачу, то она за помочию свого шурина позбавила не лиш чоловіка але їз рідну сестру житя.

сpp. 47, 48. Побравши ся з Люкійом, она день і ніч юдила¹⁾ єго, щоб скинув²⁾ рідного батька з престолу. І не переставала она єму нагадувати, що він королівського роду та що она линізза єго млавости³⁾ ще не захонила⁴⁾ власти, доки він сам не рішив ся, заволодіти державою. Тому то він підкунив молодих

людий (ї) старав ся обіцянками невдоволених⁵⁾ панованем Сервія боярів перемовити⁶⁾ на свою сторону. Коли вже все приготовлено, Тарквіній, окружений ватагою узброєних, ноявив ся в куриї. Скликавши сюди радників, говорив⁷⁾ він на Сервія, закидуючи єму всякі провинни.⁸⁾ А коли Сервій (на сю) бесіду надбіг⁹⁾ і голосно па него крикнув, яким правом він зважив ся це за його житя скликати радників і сісти на королівське крісло, відповів той, що він, будучи королевичом, радше є наслідником престолу, як Сервій, син рабині. В кінці безсильного старика скинув він сходами в низ і післав з'оружених носішаків,¹⁰⁾ котрі пігнавши за ним його убили. Між тим надіхала Тулія в новозоці на форум і перша привітала свого чоловіка королем. Вертаючи домів, прибула опа на місце, де лежав її батько, і перейхала повозкою через труп,¹¹⁾ так що закервавлена и обрізана батьківською кровію заїхала до дому. Для того ту дільницю¹²⁾ міста названо злочинною. Сервій Туль напував через 44 років, так що й для доброго й уміркованого короля, а не то¹³⁾ для лютого й несправедливого було-б тяжко, стати його наслідником.

срр. 49—52. Спершу Лукій Тарквіній правив¹⁾ люто ї чим раз то більше своєвільно,²⁾ але на він³⁾ так щасливо,⁴⁾ що мирним способом⁵⁾ сили Латинців злив з римським війском,⁶⁾ а приєднавши⁷⁾ собі чимало з їх вельмож, готовив ся також, Латинську державу підчинити⁸⁾ Римлянам. Він окружив ся прибічною стороною та королював сам для себе без приказу народу і без потвердження батьків. А щоб їм надати страху⁹⁾ позбувся всіх тих, що здавали ся єму бути небезпечнimi або від котрих надіявся мати великий зиск,¹⁰⁾ зменшивши число радників убийством або засланем, сенат самим своїм малим числом став предметом погорди. Тим що¹¹⁾ Мамілови Октавієви з Тускулюм, найвиднішому в Лaciюм мужеви, дав свою доньку за жену, мав він і між Латинцями великий вплив. А щоб сей (вплив) збільшити, старав ся він свої наміри¹²⁾ осiąгнути також підступом і пасильством. І так одного разу заповів він збори Латинських вельмож, однак сам появив ся нарочно¹³⁾ аж вечером назначеної днини. Турнус Гердоній, родом з Аріція, пакинув ся¹⁵⁾ на неприсутнього короля, (кажучи що)¹⁶⁾ не дивниця, що Тарквінія називають „Гордим“, — так і шептали собі,¹⁷⁾ — бо він має цілий Латинський парід за посміховище: (що) Тарквіній прикладав їх із далеку, а сам ще прибув; він дійсно лиш визиває їх терпеливість; для того пай Латинці лиши скинуть з себе ярмо¹⁸⁾ чужинця, пай не терплять се бутне пановане,

най не виждають его дальше та най розійдуть ся кождий в своєсі.¹⁹⁾ Коли Гердоній таке розіправляв, надійнов²⁰⁾ (на те) Тарквіній й відложив збори на другу днину. Довідавши ся про те, чим перебалакали днину (с. L. 2), казав він в ночі за помочию ворогів Гердонія занести тайком до его хати мечі (ї) обвинив его, мовби²¹⁾ то він задумував забити ї его й найчільшіших Латиньців. Тому то, коли із всіх закутків²²⁾ хати повитягали поховані мечі, Гердонія як стій засудили на смерть ї утопили невинного²³⁾ чоловіка без ніякого суду й права (с. L. 9). А Латиниці, удобривши учинок короля, відновили з Римлянами союз; так здавало ся, мовби то з двох народів став ся лиш один, а подвоєні війска зросли в одне.

срр. 53. 54 Потім вийовав Тарквіній щасливо проти Волсків та здобув приступом Свессу Помецию. Нагарбавши¹⁾ богату ї гарну добичу, відложив він ї на бік на будову храму Юпітра. Потім займав ся²⁾ цілим літом війною проти Габії, а то тим ревнійше, бо, як-би був сю війну занедбав,³⁾ то мусів би покинути⁴⁾ ї надію, покласти основи (під будову) обітаного храму. Переказ⁵⁾ про здобутє (partic.) Габії дуже подобає⁶⁾ на сю пра-стару⁷⁾ казку, після⁸⁾ якої мав Вавилон почасти⁹⁾ ся в руки Кира. Геродот оповідає (пам) іменно, що Цопир, проводир Перзів по довгій осаді, покалчиваючи страшенно ї порізвавши¹¹⁾ своє тіло, під позором благаючого збігця¹²⁾ мав утіти до Вавилону й удаючи,¹³⁾ мов би то его власний король так мучив,¹⁴⁾ палати жадобою пімети; оманивши¹⁵⁾ мешканців мало небавиком місто стати добичною Кира. Щось подібного¹⁶⁾ переказує нам і Лівій про Габії, місточко положене не далеко від столиці на схід; котре Тарквіній, силкуючи ся¹⁷⁾ его на дармо¹⁸⁾ здобути, довго облягав а потік взяв ся на негідний Римському імені підступ.¹⁹⁾ Начеб залишив все своє воєнні іаміри, зняв²⁰⁾ Тарквіній облогу і повернув до Риму. Але Секст, один²¹⁾ із его синів і то третій віком,²²⁾ самохіті припоручив ся²³⁾ батькови, обіцюючи, що він підступом і хитрощами те доконає,²⁴⁾ на що тамтой приступом не спроміг ся.²⁵⁾ Коли батько (на те) пристав,²⁶⁾ удав ся Секст під позором збігця²⁷⁾ до Габії, (ї) подає²⁸⁾ за причину лютість короля, що так само як на інших виднійших²⁹⁾ горожан, важить також і на его жите.³⁰⁾ Передше лютував³¹⁾ король — каже він — тільки на батьків, (а) тепер на всіх, ба навіть³²⁾ на свою родину. І так він утік до них, бо нігде не чує ся непідівшим як у ворогів батька. Най они не дають ся³³⁾ оманити³⁴⁾ позором миру, бо король лин чигас на нагоду,³⁵⁾ щоб (gen. ger.)

напасти на них. А єго най они приймуть до себе та най єго хоронять.³⁶⁾ Габіни, (нічого) не підозріваючи,³⁷⁾ що він не говорить правду, бо й самі доволі висъвідчили люгість короля, не лиш що Секста (у себе) приймають гостинно,³⁸⁾ але беруть єго й до радницї³⁹⁾ па параду.⁴⁰⁾ А там молодець свою чесностю⁴¹⁾ й второнностю так дуже з'єднав серця всіх, що передали єму найвисину власті.⁴²⁾ В коротці девелось єму, сю державу побудити⁴³⁾ до війни против Римлян. Потім післав він тайком до батька вістника, щоб посчитав ся о пораду,⁴⁴⁾ що має далі робити. Однак батько, недовіряючи⁴⁵⁾ вірности вістника, прохожав⁴⁶⁾ ся (partic.) в городі (и) не говорячи ні словечка,⁴⁷⁾ — налицию, котру держав, почав збивати що (quisque) найвисині маківки.⁴⁸⁾ На се⁵⁰⁾ відійшов вістник, думаючи, що єго дурять,⁵¹⁾ й повідомив Секста про те, що бачив. Коли сей зрозумів мовчанку⁵²⁾ й дивне поступоване⁵³⁾ батька та переглянув єго намір, позбавив (тайком) житя⁵⁴⁾ найвиднійших мужів сеї держави, чи то поставивши їх перед суд (partic), чи то уживши хитрощів. В кінці, коли горожани вже не мали⁵⁵⁾ проводирів, іпередав він безрадну й безпомічну⁵⁶⁾ Габінську громаду⁵⁷⁾ без ніякої борби легко-мудро⁵⁸⁾ батькови в руки та наклонив⁵⁹⁾ їх, щоб они по доброму⁶⁰⁾ підчинили ся римскому нанованню.

срр. 55. 56. Помиривші ся з Еквами та заключивши з Етрусками союз, звернув Тарквіній (всю свою) бачність¹⁾ на забудоване міста. Свою пайку із здобutoї в Помеци добичі²⁾ спотребив він на викінчене³⁾ капітолінського храму й на випроваджене⁴⁾ підземних каналів. На те спровадив він робітників⁵⁾ з Етрурії, а кріпацьку (низшу) роботу⁶⁾ мусів робити простолюд. Роботу при будові съвятині ще нарід зносив, однак на кріпацьку роботу в кльоаках вельми негодував.⁷⁾ Велике число невдоволених⁸⁾ ізза сеї роботи переселив король до Сігнія й до Цірцеї, а они мали становити забороло держави на морі й на суши. Коли почали будувати храми (§ 71.), мали стати ся два чуда. Коли з декілька добре удержаніх⁹⁾ храмиків знято съвятість,¹⁰⁾ щоб таким чином здобути¹¹⁾ місце під будову храму Юпітра, Боги згодили ся на все, але відказали удобреня¹²⁾ при храмі Бога-межовика на знак, що межі римської держави будуть тривкі. Коли-ж розкопано¹³⁾ (землю) (під) основи храму, знайдено добре удержаній людський череп. Се так tolковано, що Рим призначений на голову всого съвіта. Але й іншій знак зажутив чимало короля, іменно гадина, що виповзла із дерев'яного стовна, щілий королівський двір набавила великим страхом.

Тому післав Тарквіній своїх синів Тита й Арунта до Дельфі, славнозвісного оракула в Греції, щоб Аполлона поспитати о пораду.

срр. 56. 57. Королевичам товаришував¹⁾ сестрінок короля А. Юній Брут, котрий, хотячи (ut.) уникнути лютости короля, удавав дурного.²⁾ Але доказ³⁾ своєї притасної второпашності дав він тоді в Дельфі; бо він приніс богови черепищеву налицю в подарунок,⁴⁾ котра була видовбана (и) набита золотом. Королевичі, що принесли богови богаті дарунки, словнивші⁵⁾ припоручення батька, запитали ся, котрий з них обох буде в Римі королювати, (а тоді) дала ся почуті з глубини іечері відповідь, що запанує той, хто перший поцілує свою матір. Між тим коли тамті сю відповідь, кождий по свому, толкували, припав Брут ніби пошпотавши ся,⁶⁾ до землі й доторкнув ся поцілуєм землі, бо ся є спільною матерію всіх людей. Як раз тоді напав Тарквіній на Ардею, положене недалеко від побережжа місто Рутулів. Коли-ж ему не удало ся здобути его первним приступом, був він спонуканий, его облягати. При тій нагоді стало ся (таке), що королевичі й інші паничі,⁷⁾ а між ними й Тарквіній Колатин, хотячи (ut.) розігнати в таборі нудьгу,⁸⁾ бенькетували, а попоївші й підививши⁹⁾ собі, почали між собою сварити ся, хто з них має найчеснішу¹⁰⁾ жінку й постановили навідати печайно своїх супруг та поспішили через Рим до Коллатії. Між тим коли невістки Тарквінія при сутих обідах, гайнували час,¹¹⁾ знайшли они в Коллатії Люкрецию супругу Колатина, ще пізно в ночі при прядіві разом із своїми служницями. Для того припала нагорода чесноти однії тільки¹²⁾ Люкреції.

срр. 58—60. Та обставина дала почин¹⁾ до злочину Тарквініїв, бо Секст Тарквіній, той сам що зрадив Габії, повернув кілька днів опісля тайком до Коллатія й збесчистив Люкрецию. Она приклала свого батька Спурія Люкреция його чоловіка. Сі прибули в товаристві П. Валерія й Юнія Прута. Оповівши, що стало ся, завізвала їх до пімсти, а сама встромила собі в серце ніж, котрий ховала під одяжу, тай упала конаючи на землю. Але Брут витягнув закервавлений ніж з рані (и) присягнув на їїм, що ірожене Тарквіній враз із єго женою-лиходійкою й з цілим єго кодлом³⁾ та що не стернить вже більше в Римі ніякого іншого короля. Всі проочі присягнули те саме. Потім винесли они труп Люкреції з хати на площау в Коллатії. Се викликало⁴⁾ у народа обурене, так що юнацтво сейчас вхопило за оружje (и) під проводом Брута по-

спішло до Риму. Тутки Брут на зборах оновістив народови про се, що стало ся, обвинив короля за його лютість і невірність, та указав на те, що сей так загнався в своїй буті й в своїй пелюдскості,⁵⁾ що понижася⁶⁾ Римлян на зарібників⁷⁾ і каменарів. Тими речами удаєв він те, що люд постановив Тарквініїв прогнати й королівство знести. Потім попрямував Брут з великим гуртом оружених до Ардеї, щоб збунтувати військо проти короля. Жовніри радо єго витають як освободителя міста й проганяють королевичів. Король особисто приспішає до Риму, але брами міста знаходить засинені; відтам утік він до Цере на заслане, а за ним пішла туди й его родина. Лиш Секст удав ся до Габрії, де єго за колишню зраду убито. На зборах коміціїв выбрано тепер двох конзулів, Юлія Брута й Тарквінія Колатина.

Замітки.

I. 1) fama, 2) fines, 3) sinus, 4) aborigines, 5) capere, 6) parco, 7) auctorem esse, 8) duco, peto, 9) opportunitas loci, 10) commercium, 11) severitas, 12) integritas morum, 13) aetas, 14) bella intestina, 15) stare ab alqo, 16) nobili genere natus, 17) operam dare alci, 18) principium.

II. 1) Haud dubie, 2) Грам. Огоновского § 147. 4. 1., 3) ostendere, 4) retineo, 5) e contrario, 6) sacellum, 7) perspicuitas, 8) conicere, 9) ascribo, 10) perspicue, 11) illustro, 12) obversari oculis, 13) laudibus tollere, 14) repugnare, 15) copiosius disputare, 16) omittere, 17) popularis, 18) identidem, 19) auctor, 20) ferre, 21) studium, 22) offendere, 23) bonus civis, 24) memini, 25) § 8. 1. зам. 2, 26) § 35. 6.

III. 1) domus, 2) perpetua amicitia coniunctum esse cum alqo, 3) in eumbere in alqo, 4) scriptum legere, 5) auctor sum alci ut, 6) curam educandi alci mandare, 7) summa aetas, 8) interesse alci, 9) consumere, 10) litterae, 11) extremam vitam degere, 12) § 68. 1. 3.

IV. 1) navare alci, 2) agnatus, 3) discrepare a re, 4) mausoleum, 5) ossa.

V. 1) arca et ossa, 2) aedis, 3) honori vertere alci, 4) incidere, 5) opinari, 6) detegere, 7) cippus, 8) libertus, 9) operam impendere in rem, 10) vere, 11) licet c. coni., 12) videri, 13) componere, 14) vita decedere, 15) impediri prt. 16) incohare, 17) non liquet.

VI. 1) princeps, 2) відносне речене - що були перед тим, 3) omnes res gestae, 4) conari alqd, 5) posse 6) memoria summarum rerum, 7) cedere alci, 8) elegantia, 9) dolere, 10) volumina. 11) damnum sarcire, 12) decas, 13) fragmentum, 14) argumentum.

VII. 1) epitome, 2) interire, 3) vestigium pl., 4) circulus, 5) particulatim, 6) manare, 7) exordiri, 8) inquietus, 9) pasci re, 10) Adde quod, 11) favere alci.

VIII. 1) exilis, 2) adferre, 3) illustrare, 4) aedificatio, 5) prodigium 6) ornatus oratorius, 7) adspicuitas, 8) dilucide describere, 9) tot, 10) remittere, 11) sublimitas, 12) interponere, 13) diverticulum, 14) quidam. 15) praete ferre, 16) convenire, 17) inscribi § 142. 12. б.

I. Яке було положене міста Риму, як заснувало ся й котрі були его королі (зав. пит.). 1) § 96. а, 2) quondam, 3) crescere, 4) § 51. зам. 3. 6) proferre, 6) extingui, 7) § 107. а, 8) patere, 9) mons, 10) exstare, 11) sublicius, 12) lapideus, 13) clivus, 14) intra pomoerium, 15) § 109. 4., 16) quidem,

17) contineri re, 18) septemcollinus 3, 19) declivitas, 20) praeruptus 3, 21) latus, 22) ex loco alqo se attollere, 23) arcere, 24) sustinere alqo, 25) prominere, 26) § 147. 3, 27) § 147. 6, 28) radices, 29) forum, 30) 66. a. 1, 31) administrare, 32) comitia habere, 33) cogere pass. part., 34) proprie, 35) contineri re, 36) pertinere ad prt., 37) § 151. 5; 145. 3, 38) ornatus 3, 39) basilica, 40) ruina, 41) effigies, 42) memoriam alcjs rei revocare.

Liv. spp. 1. 2. 1) alqm anctorem sequi, 2) contigit alci, 3) error, 4) socius, 5) possessio, 6) signa canere, 7) procères, primores, 8) pactus 3, 9) § 147. 6, 10) gratum facere alci, 11) succedit, 12) § 62.

cpp. 3—5. 1) convénit inter nos ut, 2) cupidus a'qm invadit, 3) aliquam in virgines legendam curarə, 4) geminos parere, 5) vivam sepelire, 6) aquae cursus, 7) lenia stagna. гл. стоп. 34, 8) relabentes undae, 9) deponere quasi inmitem naturam, 10) nutrire, 11) invenire, 12) pastor, 13) tradere, § 138 3, 14) ad stabula, 15) in ludiero quodam agresti, 16) adsentiri, abl. abs. relat. сполучене, 17) privare alqm re § 49. a.

cpp. 6—8. 1) venia, 2) diligere, 3) sulcos imprimere in area, 4) mons, 5) destinare, 6) auspiciū, 8) explorare, 8) templum ad inaugurandum capere, 9) deferre, 10) § 14. e, 11) superstes, 12) durare, 13) tutela, 14) inops, 15) scele-ratus, 16) circumvagans, 17) turba, 18) coērceri, 19) supervacaneus 3, 20) in-stituere, 21) pabulo reficere-підпасати, 22) viā fessus, 23) somno opprimi, 24) inaccessus 3, 25) monstrum, 26) § 29. в. зам. 4, 27) evomere, 28) § 27, 29) caput, 30) magnus 3, 31) saxum, 32) incastoditus 3, 33) де були § 142. 12. 2, 34) aggredi, 35) vi conari, 36) desuper, 37) eructare, 38) se prorumpere, 39) tenebrae, 40) demoliri, 41) receptaculum, 42) pestis.

cpp. 9. 10. 1) deridere ac spernere, 2) dolo uti, 3) studium § 140. 1. a, 4) § 156. Б. а, 5) § 66. a, 6) per fas ac fidem, 7) rapta virgo, r. femina, 8) § 104. 2. зам. 1, 9) § 142. 5. Б. 7, 10) § 91. 6, 11) § 107, 12) § 15. зам. 2. 13) sacrare.

cpp. 11. 12. 1) palari, vagari, 2) colonias deducere, 3) § 19. зам. 3, 4) § 17. зам., 5) pacisci, 6) obruere, 7) poenas rei repetere ab alqo, 8) forum, 9) intromittere, 10) § 154. 16, 11) 59. 6, 12) § 105. 1, 13) praeficere alci al'm, 14) enīti per ardua, 15) § 143. 1., 16) pedem referre § 16, 17) § 147. 6, 18) tradere § 138. 3, 19) addicere, 20) aedificare, extrnere, 21) § 147, 6, 22) posteri, 23) § 32. зам. 2; § 153. 2, 24) § 102. 6. в., 25) gloriari § 125. 3. stridere свистати, 26) видолинка convallis, 27) § 147. 2. 1.

cpp. 13—15. 1) res alcjs agitnr, 2) pandere, 3) § 95. a, 4) fieri potest ut, 5) obesse, 6) § 29. в 2, 7) § 55 6, 8) § 14. e,

cpp. 15—17. 1) validus 3, 2) § 140. 2. 3., 3) vexare, 4) 17. б зам., 5) indutiae, 6) § 14. 6. зам., 7) § 17., 8) § 14. a, 9) opes, § 128. 3, resistere, 10) contro-versia, або dissentire § 49. 1. b, 11) с, XVII. 6., 12) кождий в свій час suo quisque tempore, 13) summa rerum, 14) § 14 А, 15) taedet me rei 16) ob-

сéqui, ¹⁷⁾ § 143. 2. зробити приємність, ¹⁸⁾ et profecto, ¹⁹⁾ mihi alqd gratum est, ²⁰⁾ c. XVII. 6. § 14. 6.

сpp. 18—20. ¹⁾ § 17., ²⁾ § 70. 4, ³⁾ opinari, ⁴⁾ sapienter alqd insti-tuere, відн. реч., ⁵⁾ § 123. 2 або § 124, 3 зам. 3, ⁶⁾ accire, abl. abs., ⁷⁾ § 26, ⁸⁾ alei in regno succedere, ⁹⁾ prodesse, ¹⁰⁾ infimus 3 § 143. 1, ¹¹⁾ c. XIX 3, ¹²⁾ § 10. 2, зам., ¹³⁾ § 142. 11 а, б, ¹⁴⁾ discibere.

сpp. 20—22. ¹⁾ successor, ²⁾ flamen, ³⁾ suum esse, ⁴⁾ § 123. 1.

сpp. 22. 23. ¹⁾ § 142. 9, ²⁾ nemo est quin assentiatur, ³⁾ § 142. 12. а, в, ⁴⁾ 142. 1. б, ⁵⁾ § 142. 3, ⁶⁾ suscitare, ⁷⁾ § 7. 1. зам., ⁸⁾ § 141. 2. зам. ⁹⁾ nemo alias atque ille § 102. 1, ¹⁰⁾ turbare, ¹¹⁾ occasio se offert alei § 140.

сpp. 23—25. ¹⁾ ut fieri solet, ²⁾ utrimque, ³⁾ repetere, ⁴⁾ frustare, abl. abs., ⁵⁾ § 154. 16, ⁷⁾ potestatem dicendi nancisci, part., ⁸⁾ pariter ac § 102. в, ⁹⁾ spectaculum, ¹⁰⁾ pauci, ¹¹⁾ § 108. II, ¹²⁾ § 138. 3 зам. ¹³⁾ im-molare, ¹⁴⁾ propugnator, ¹⁵⁾ recusare, ¹⁶⁾ defigere, ¹⁷⁾ vitae condicio, ¹⁸⁾ positum esse in re, ¹⁹⁾ fulgere, ²⁰⁾ spectare, ²¹⁾ apparere, ²²⁾ exsultare, ²³⁾ § 9. 2, ²⁴⁾ torpere, ²⁵⁾ incolūmis, ²⁶⁾ corpus sustinere, ²⁷⁾ integer, ²⁸⁾ fugam simulare, ²⁹⁾ § 155. 7, ³⁰⁾ -те що § 10. 2 зам., ³¹⁾ -заріз, caedes, ³²⁾ negotium, ³³⁾ spiritum ducere ³⁴⁾ excitare, ³⁵⁾ reddere, ³⁶⁾ § 4. 3 зам. 2.

ep. 26. ¹⁾ або ovare, ²⁾ illacrimare, ³⁾ iuris causa, ⁴⁾ § 142. 7.

ep. 27. ¹⁾ § 156. 2, ²⁾ § 48, ³⁾ § 168. 7, ⁴⁾ § 152. 6, ⁵⁾ § 124. 3. 4, ⁶⁾ res ad manum venit, ⁷⁾ confluentus, ⁸⁾ adversus, ⁹⁾ § 80. 1, ¹⁰⁾ § 157. 6. 2, ¹¹⁾ § 17. б, abl. abs., ¹²⁾ § 21. г 2, ¹³⁾ metu percelli, ¹⁴⁾ § 22. а зам., ¹⁵⁾ § 148. 1 в, ¹⁶⁾ § 109. 3 зам., ¹⁷⁾ § 29. в 1, ¹⁸⁾ § 5. 1.

ep. 28. ¹⁾ § 114, ²⁾ § 152, 10, ³⁾ § 142. 12 а в, ⁴⁾ § 41. н, ⁵⁾ § 101, 4. 3, ⁶⁾ § 114. 2, ⁷⁾ § 109. 5 а, ⁸⁾ 109. 2. г., ⁹⁾ § 148. 6, ¹⁰⁾ § 114, ¹¹⁾ § 168. 8, ¹²⁾ § 56, ¹³⁾ § 168. 7, ¹⁴⁾ § 14. е, ¹⁵⁾ § 47, ¹⁶⁾ § 142. 12. а, г. ¹⁷⁾ § 109. 2. б, ¹⁸⁾ § 47.

сpp. 29—31. ¹⁾ 155. 6, ²⁾ § 126. 4. 3 6, ³⁾ § 33, ⁴⁾ § 43. 2 а, ⁵⁾ prae-ficere, ⁶⁾ § 95. 6, ⁷⁾ § 142. 13, ⁸⁾ § 160. 1, ⁹⁾ occupare § 121, ¹⁰⁾ § 54. 6, ¹¹⁾ § 35. 6 в, ¹²⁾ § 131. 3. 1, ¹³⁾ § 125. 3, ¹⁴⁾ § 148. 6, ¹⁵⁾ § 28.

сpp. 32. 33. ¹⁾ restituere sacra publica aliud post aliud, (deinceps), ²⁾ lege sancire § 91. г, ³⁾ bellum movere, ⁴⁾ res repetere, ⁵⁾ denegare, ⁶⁾ obtestari alqm, ⁷⁾ res repetitas non dare, ⁸⁾ non minus tribus praesen-tibus testibus adhibitis, ⁹⁾ § 101. 3. ¹⁰⁾ pacis amans § 43. 3, ¹¹⁾ desiderare, ¹²⁾ contigit ut § 95. 6, ¹³⁾ § 43. 2. зам., ¹⁴⁾ impunitas, gen. обі., ¹⁵⁾ г.л. 7, ¹⁶⁾ ostendere, ¹⁷⁾ § 48., ¹⁸⁾ communis salus rei publicae, ¹⁹⁾ § 157. 7, м, ²⁰⁾ res repetitas non solvere, ²¹⁾ victoriam reportare ex alqо, ²²⁾ valere, ²³⁾ cladem accipere, ²⁴⁾ quidquid agri est usque ad os fluminis, ²⁵⁾ стало ся ұх-ним § 36. 6, ²⁶⁾ ob commoditatем itimeris.

сpp. 34—36. ¹⁾ § 43. 3, ²⁾ tyrannus, ³⁾ § 27., ⁴⁾ речене з quamvis § 101. 4, ⁵⁾ uxorem cum magnis dotibus ducere, ⁶⁾ nullus ad magnam dig-

nitatem aditus patet, ⁷⁾ peregrinus advēna, ⁸⁾ honor, ⁹⁾ alqm excelsa et alta sperare iubere, ¹⁰⁾ alqm magno honore habere, ¹¹⁾ § 52. 5 зам. ¹²⁾ § 151. 6, ¹³⁾ etiamtum, ¹⁴⁾ nondum adulta aetate (релят. реченем) ¹⁵⁾ oratio obl., ¹⁶⁾ § 41. в, зам., ¹⁷⁾ nulla res aptior est ad retinendas opes quam diligi, ¹⁸⁾ deditus alei, ¹⁹⁾ patres minorum gentium.

epp. 36. 37. 1) bellum exsxit, oritur, ²⁾ anceps, ³⁾ aegre, ⁴⁾ addicere auspicio (abl.), ⁵⁾ inaugurate § 136. 2 зам. 3, ⁶⁾ ad memoriam rei, ⁷⁾ § 70. 5 ⁸⁾ addere, ⁹⁾ § 59. 6, ¹⁰⁾ rectā, ¹¹⁾ (ex) pacto.

epp 38—41. 1) magna felicitate uti, ²⁾ moenia, ³⁾ tunc temporis, ⁴⁾ prodigium visum est, ⁵⁾ colligere, ⁶⁾ debilitatus 3, ⁷⁾ sub extremum imperium, ⁸⁾ adamare, ⁹⁾ alei alqam despondēre, ¹⁰⁾ -несподівано умерти, ¹¹⁾ caedi a sicario (percussore), ¹²⁾ adipisci, ¹³⁾ succedere alei, ¹⁴⁾ § 21. а, ¹⁵⁾ § 27., ¹⁶⁾ § 59. 6 1, ¹⁷⁾ § 27.; § 124. зам. 1, ¹⁸⁾ dicto audientem esse alei

epp. 42. 43. 1) § 19, ²⁾ 121. зам. 3, ³⁾ in rem publicam constituendam curam impendere, ⁴⁾ saluberrimus, ⁵⁾ ex patriciis et plebe unus populus efficitur ⁵⁾ pro habitu pecuniarum, ⁶⁾ § 61., ⁷⁾ alqm censendum statuere, ⁸⁾ viritim. ⁹⁾ id respiciens, ¹⁰⁾ non minus septuaginta qinqe milibus aeris, ¹¹⁾ censeri e. abl., ¹²⁾ capite, ¹³⁾ arma-tela, ¹⁴⁾ faber, ¹⁵⁾ augere ad, ¹⁶⁾ omnino, ¹⁷⁾ dimidia pars iuniorum est, ¹⁸⁾ qui intra annum XVII. et XLV. nati sunt, ¹⁹⁾ ad subsidium praesto esse debere.

epp. 44—46. 1) lustrare suovetaurilibus, ²⁾ censem habere-cives censere, ³⁾ § 18. зам. 2, ⁴⁾ Romam caput reram (vim penes Romanos) esse confiteri, ⁵⁾ alqm regnare iubere, ⁶⁾ voluntatem alejs sibi conciliare, ⁷⁾ discordia intercedit inter alqm et, ⁸⁾ alei in matrimonium dare (colloccare) filiam, ⁹⁾ ferox, ¹⁰⁾ Arruns, mitis ingenii iuvenis, ¹¹⁾ materiam ad alqd habere, ¹²⁾ чест. зам.-cupiditas.

epp. 47. 48. 1) stimulos admovere alei. ²⁾ regno pellere, spoliare, ³⁾ ignavia, ⁴⁾ § 55., ⁵⁾ relat. речене з poenitet, ⁶⁾ alqm ad se perducere, ⁷⁾ maledicere alei, ⁸⁾ crimina in alqm iacēre, ⁹⁾ -нагодив ся intervenire alei rei, ¹⁰⁾ apparitor, ¹¹⁾ corpus, ¹²⁾ vicus, ¹³⁾ ne dicam § 90. 1. 1.

epp. 49—52. 1) imperium tractare, ²⁾ magis magisque libidinose, ³⁾ foris, ⁴⁾ prospere, ⁵⁾ bona (cum) pace § 63., ⁶⁾ copias Latinorum cum exercitu R. confundere, ⁷⁾ devincere sibi alqm, ⁸⁾ Latinorum res Romanis subiungere ⁹⁾ alei metum incutēre, ¹⁰⁾ praeda, ¹¹⁾ quod § 103, ¹²⁾ consilium, ¹³⁾ ex con-sulto, ¹⁴⁾ invēhi in alqm, ¹⁵⁾ orat. obl., ¹⁷⁾ mussitare, ¹⁸⁾ se liberare ab alqo., ¹⁹⁾ c. XLIV. § 6, ²⁰⁾ intervenire, ²¹⁾ § 104. 1, ²²⁾ locus, ²³⁾ insons.

epp. 53. 54 1) corripere, ²⁾ occupatum esse in alqa re, ³⁾ ponere, ⁴⁾ spem obicere, ⁵⁾ narratio, ⁶⁾ § 26. в, ⁷⁾ § 144. 2, ⁸⁾ § 52.. ⁹⁾ in potestatem alejs pervenire, ¹⁰⁾ § 157. 3, ¹¹⁾ foedessime laniare, obtruncare, ¹²⁾ supplex, ¹³⁾ simulare, ¹⁴⁾ excruciare, ¹⁵⁾ fidem alejs decipere, ¹⁶⁾ § 41. в зам., ¹⁷⁾ omni ope eniti, ¹⁸⁾ frustra, ¹⁹⁾ ad dolum descendere, ²⁰⁾ desistere § 121. або з

именником § 49. 1 6, ²¹⁾ § 41. 6, зам. 2, ²²⁾ natu tertius. ²³⁾ se offere alci,
²⁴⁾ perpetrare, ²⁵⁾ efficere non posse, ²⁶⁾ adnuere, abl. abs., ²⁷⁾ specie per-
fugae, ²⁸⁾ causam praetendere, ²⁹⁾ nobilis, ³⁰⁾ insidias alci struere, ³¹⁾ saevire,
in alqm, ³²⁾ vel etiam § 158. 2, ³³⁾ § 118. 3 a, ³⁴⁾ falli, ³⁵⁾ intentum esse in
alqo, ³⁶⁾ tutari, ³⁷⁾ suspicari quin, ³⁸⁾ hospitio excipere, ³⁹⁾ curia, ⁴⁰⁾ con-
sultare, ⁴¹⁾ modestia, ⁴²⁾ § 151. 6, ⁴³⁾ praeficere alqm summae rerum. pass,
⁴⁴⁾ lacesere ad, ⁴⁵⁾ § 137., ⁴⁶⁾ § 131. З зам. 1, ⁴⁷⁾ deambulare, ⁴⁸⁾ vocem
emittere, ⁴⁹⁾ summa capita papaverum decidere, ⁵⁰⁾ quo facto, ⁵¹⁾ frustrare
⁵²⁾ taciturnitas, ⁵³⁾ mira agendi ratio, ⁵⁴⁾ interimere, de medio tollere, ⁵⁵⁾ carere,
⁵⁶⁾ без orbus § 49. a, ⁵⁷⁾ res Gabina, ⁵⁸⁾ facili opere compellere alqm ut,
⁵⁹⁾ cum pace, ⁶⁰⁾ se dedere alci.

epp. 55 56. ¹⁾ animum convertere ad opera urbana, exaedificationes
urbanas, ²⁾ пайка з добичі, manubiae, arum, ³⁾ peragere, ⁴⁾ ducere, ⁵⁾ faber
bri, ⁶⁾ кріп. п. робота opus servile pl., ⁷⁾ відпекував ся її- ferre gravari,
graviter ferre, ⁸⁾ quos operum poenitebat, ⁹⁾ integer 3, ¹⁰⁾ обезсвятити
exaugurare, ¹¹⁾ aream parare, occupare, ¹²⁾ не згодити ся на знак що- non,
adsentiri — quod, ¹³⁾ aperire.

epp. 56. 57. ¹⁾ comitari alqm, ²⁾ stultitiam simulare, ³⁾ specimen pru-
dentiae edere, ⁴⁾ baculum corneum offerre, ⁵⁾ conficere, ⁶⁾ velut prolapsum
concidere, ⁷⁾ nobilis iuvenis, ⁸⁾ tempus fallere, ⁹⁾ § 131. З зам. 3, ¹⁰⁾ ho-
nestus 3, ¹¹⁾ tempus terere.

epp. 58—60. ¹⁾ causam esse, ²⁾ alqm ignomina afficere, ³⁾ strips,
⁴⁾ commoveri, ⁵⁾ inhumanitas, ⁶⁾ alqm lapicidam facere, ⁷⁾ operarius

Schulnachrichten.

I. Stand des Lehrkörpers und Fächerverteilung am Schlusse des Schuljahres 1902/1903.

a) Direktor:

1. Kornel Koza k, Besitzer der Kriegsmedaille, Obmann des Unterstützungsvereines der Anstalt, lehrte Geschichte und Geographie in V. A (3) und V. B (3), zusammen wöchentlich 6 Stunden.

b) Professoren und wirkliche Lehrer:

2. Josef Bittner, k. k. Professor der VIII. Rangsklasse, Geschäftsführer des Unterstützungsvereines der Anstalt, Verwalter der Lehrerbibliothek und der bibliotheca pauperum, Klassenvorstand in VI. A, lehrte Latein in V. A (6), Griechisch in VI. A (5) und VI. B (5), zusammen wöchentlich 16 Stunden.

3. Peter Christof, k. k. Professor, Verwalter der deutschen Abteilung der Schülerbibliothek, Klassenvorstand in III. A, lehrte Latein in III. A (6), Deutsch in III. A (3), IV. A (3), V. B (3), VI. A (3) und VI. B (3), zusammen wöchentlich 21 St., außerdem Kalligraphie in I. A und II. A in 2 Stunden wöchentlich.

4. Nikolaus Isopenko, k. k. Professor, Kustos der physikalischen Lehrmittelsammlung, Klassenvorstand in IV. A, lehrte Mathematik in III. B (3), IV. A (3), IV. B (3), VI. A (3), VI. B (3) und Physik in IV. B (3), zus. wöch. 18 St.

5. Anton Klem, k. k. Professor, Verwalter der ruthenischen Abteilung der Schülerbibliothek, Klassenvorstand in II. B, lehrte Latein in II. B (8), Griechisch in IV. A (4) und Ruthenisch in II. B (3) und IV. A (2), zus. wöch. 17 St.

6. Julian Kobylanski, k. k. Professor der VIII. Rangsklasse, Klassenvorstand in V. B, lehrte Latein in IV. A (6), IV. B (6), V. B (6) und Deutsch in I. B (5), zus. wöch. 23 St., außerdem Kalligraphie in II. B in 1 St. wöch.

7. Athanasius Lewinski, k. k. wirkl. Gymnasiallehrer, gr.-kath. Weltpries ter, Mitglied des k. k. Bezirksschulrates, lehrte gr.-kath. Religion in I.—VI. und in der Vorb.-Kl. (je 2 St.), Ruthenisch in I. A (2 St.) und war Exhortator, zus. wöch. 18 St.

8. Friedrich Loebl, k. k. Professor der VII. Rangsklasse, Kustos der archäologischen Sammlung, Klassenvorstand in VI. B, lehrte Latein in VI. A (6), VI. B (6) und Griechisch in IV. B (4), zus. wöch. 16 St.

9. Dr. Adolf Michniewicz, k. k. wirkl. Gymnasiallehrer, Kustos der naturhistorischen Lehrmittelsammlung, Klassenvorstand in V. A, lehrte Naturgeschichte in I. A (2), II. A (2), III. A (2), V. A (2), V. B (2), VI. A (2) und VI. B (2), Geographie in I. A (3) und Mathematik in I. A (3), zus. wöch. 20 St.

10. Viktor Preliez, k. k. Professor der VII. Rangsklasse, Kustos der geograph.-histor. Lehrmittelsammlung und der Münzensammlung, lehrte Geschichte und Geographie in II. A (4), III. A (3), IV. A (4), VI. A (4) und VI. B (4), zus. wöch. 19 St.

11. Dr. Moses Sigall, k. k. Professor, Klassenvorstand in II. A, lehrte Latein in II. A (8), Deutsch in II. A (4), V. A (3) und Griechisch in V. A (5), zus. wöch. 20 St.

12. Sergius Szpynarowski, k. k. Professor, Besitzer der Kriegsmedaille, Mitglied der Prüfungskommission für allgemeine Volks- und Bürgerschulen, Klassenvorstand in I. B, lehrte Latein in I. B (8) und Ruthenisch in I. B (3), III. A (2), IV. B (3); V. (2) und VI. (2), zus. wöch. 20 St., außerdem Kalligraphie in I. B und I. C in 2 St. wöch.

13. Johann Tiron, k. k. Professor, Klassenvorstand in III. B, lehrte Latein in III. B (6), Deutsch in IV. B (3), Griechisch in III. B (5) und V. B (5), zus. wöch. 19 St.

c) **Supplenten:**

14. Hilarion Fedorowicz, approbiert für Naturgeschichte am ganzen, Mathematik und Physik am Unter-Gymnasium, lehrte Mathematik in I. B (3), I. C (3), II. B (3) und Naturgeschichte in I. B (2), I. C (2), II. B (2) und III. B (2), zus. wöch. 17 St.

15. Orest Handiak, Klassenvorstand in I. C, lehrte Latein in I. C (8), Ruthenisch in I. C (3) und Geographie und Geschichte in I. B (3), I. C (3) und II. B (4), zus. wöch. 21 St.

16. Dr. Miron Korduba, approbiert für Geographie und Geschichte am ganzen Gymnasium, Klassenvorstand in IV. B, lehrte Deutsch in I. C (5), II. B (5), Ruthenisch in III. B (3) und Geschichte und Geographie in III. B (3) und IV. B (4), zus. wöch. 20 St.

17. Franz Olszewski, approbiert für Mathematik und Physik an Mittelschulen, lehrte Mathematik in II. A (3), III. A (3), V. A (4), V. B (4) und Physik in IV. A (3), zus. wöch. 17 St.

18. Paul Siretean, Klassenvorstand in I. A, lehrte Latein in I. A (8), Deutsch in I. A (4), III. B (4) und Griechisch in III. A (5), zus. wöch. 21 St.

19. Siegmund Szymonowicz, röm.-kath. Weltpriester, lehrte röm.-kath. Religion in I.—VI. (je 2 St.) und war Exhortator, zus. wöch. 14 St.

d) **Religionlehrer:**

20. Josef Fronius, Ritter des Franz-Josefs-Ordens, evang. Pfarrer und Senior, Mitglied des k. k. Landesschulrates und der Prüfungskommission für allgem. Volks- und Bürgerschulen, lehrte evang. Religion gemeinsam mit den Schülern des I. Staatsgymnasiums in 2 Abt. (je 2 St.), zus. wöch. 4 St. (Gruppenunterricht.)

21. Abraham Heumann, Rabbinatskandidat, lehrte mos. Religion in I.—VI. (je 1 St.), zus. wöch. 6 St. (Klassenunterricht).

22. Eugen R. v. Semaka, k. k. wirkl. Religionslehrer am I. Staatsgymnasium, gr.-or. Weltpriester, lehrte gr.-qr. Religion mit ruthen. Unterrichtssprache in I.—VI. und in der Vorb.-Kl. (je 2 St.) und war Exhortator in 2 Abt. (je 2 St.), zus. wöch. 18 St.

e) **Lehrer an der Vorbereitungsklasse:**

23. Georg Martyniuk, Oberlehrer an der Volksschule in Privat-Lenkoutz (beurlaubt), lehrte Deutsch (11 St.), Ruthenisch (6 St.), Rechnen (3 St.), Realien (4 St.) und Schönschreiben (2 St.), zus. wöch. 26 St.

f) **Nebenlehrer:**

24. Josef Bittner (s. o. Nr. 2), lehrte Stenographie in 2 Abt., wöch. 3 St.

25. Eugen Fedorowicz, Hilfturnlehrer am I. Staatsgymnasium, lehrte gr.-or. und gr.-kath. Kirchengesang (je 1 St.) und ruthenischen allgem. Gesang (1 St.), zus. wöch. 3 St.

26. Johann Horner, Professor an der Schule des Vereines zur Förderung der Tonkunst in der Bukowina, approbiert für Gesang an Mittelschulen, lehrte allgemeinen Gesang in deutscher Sprache in 3 Abt., zus. wöch. 3 St.

27. Basil Wasick, prov. Hauptlehrer an der k. k. Lehrer- und Lehrinnen-Bildungsanstalt, lehrte Freihandzeichnen in 2 Abt., zus. wöch. 4 St.

28. Anton Klem (s. o. Nr. 5), lehrte ruthenische Sprache als Freifach für Schüler beider Staatsgymnasien in 2 Abt., zus. wöch. 4 St.

29. Julian Kobylanski (s. o. Nr. 6), lehrte polnische Sprache in 2 Abt., zus. wöch. 4 St.

30. Anton Koller, Professor an der Schule des Vereines zur Förderung der Tonkunst in der Bukowina, lehrte röm.-kath. Kirchengesang in 1 Abt., wöch. 1 St.

31. Dr. Alfred Nathansky, k. k. wirkl. Lehrer am I. Staatsgymnasium, lehrte französische Sprache in 1 Abt., zus. wöch. 3 St.

32. Johann Radomski, Lehrer an der Volksschule in der Vorstadt Rosch (beurlaubt), erteilte den Turnunterricht klassenweise in allen Klassen, zus. wöch. 24 St.

Diener der Anstalt:

Eduard Kissling, Schuldienst; (def. L. S. R. 3. November 1897, Z. 5185); Ferdinand Rybczuk und Peter Choma, Aushilfsdiener.

II. Lehrplan.

a) Obligate Lehrfächer.

Der Unterricht in den obligaten Lehrfächern wurde in Gemäßheit der bestehenden Ministerialverordnungen erteilt.

E v a n g e l i s c h e R e l i g i o n s l e h r e: Der Unterricht in der evangelischen Religion wurde den Schülern der Anstalt gemeinsam mit den Schülern des k. k. I. Staatsgymnasiums, der gr.-or. Oberrealschule und der k. k. Lehrerbildungsanstalt in 3 Abteilungen mit zusammen 6 Stunden wöchentlich erteilt.

I. Abt. (2 St.): Luthers kleiner Katechismus, erklärt von Ernesti, I. und II. Hauptstück; Biblische Geschichte des alten und neuen Testamentes.

II. Abt. (2 St.): Bibelkunde nach Karl Brudnick.

III. Abt. (2 St.): Christliche Glaubens- und Sittenlehre nach Heinrich Palmer.

M o s a i s c h e R e l i g i o n s l e h r e: I. Kl. (1 St.): Geschichte Israels bis zum Tode Moses (nach Wolf, Gesch. Israels, 1. Heft); Hebräisch: Ausgewählte Gebete.

II. Kl. (1 St.): Die Geschichte der Richter und der Könige bis zur Teilung des Reiches (nach Wolf, 2. Heft); Hebr.: Ausgewählte Kapitel aus dem I. Buche Moses.

III. Kl. (1 St.): Die beiden Teilreiche, das babylonische Exil und die nachbiblische Geschichte der Juden bis zur Zeit Alexanders (nach Wolf, 3. Heft); Hebr. Lektüre: Auswahl aus dem II. Buche Moses.

IV. Kl. (1 St.): Übersicht der Geschichte der Juden bis Moses Mendelssohn (nach Wolf, 4. Heft); Hebr.: V. Buch Mos. (ausgew. Kap.).

V. Kl. (1 St.): Nachbiblische Geschichte des jüd. Volkes bis zur Zerstörung des zweiten Tempels (nach Braun, I. Tl.); Hebr.: Ausgew. Psalmen.

VI. Kl. (1 St.): Geschichte des jüd. Volkes bis zum Ende des Gaonats 1040 (nach Braun, II. Tl.) und freie Bibelübersetzungen.

I. Klasse.

R eligionslehre (2 St.): *a)* für die röm.-kath. und *b)* für die gr.-kath. Schüler: Kurzgefaßte Glaubens- und Sittenlehre. *c)* Für die gr.-or. Schüler: Biblische Geschichte des alten Bundes.

L atein (8 St.): Regelmäßige Formenlehre, einige wichtige Präpositionen und Konjunktionen. Allwöchentlich eine halbstündige Schularbeit und später auch kleinere Hausarbeiten.

D eutsch Abt. A (4 St.): Formenlehre in der durch den lateinischen Unterricht erforderlichen Aufeinanderfolge, Syntax des einfachen Satzes, Elemente des zusammengezogenen und zusammengesetzten Satzes. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen poetischer und prosaischer Stücke. Übungen in der Orthographie im 1. Sem. jede Woche, im 2. Semester jede zweite Woche; Aufsätze (im 2. Sem.) monatlich zwei, abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.

Abt. B. (5 St.): Flexion der Nomina und Verba in Verbindung mit der Syntax des einfachen Satzes. Mündliche und schriftliche Übungen im Bilden von Sätzen unter Beachtung der richtigen Wortfolge. Die Hauptpunkte der Rechtschreibung in Verbindung mit praktischen Übungen. Lektüre nach dem Lesebuche mit Erklärungen. Übungen in der Wiedergabe kurzer Abschnitte und im Nacherzählen leichter Lesestücke. Memorieren und Vortragen einfacher poetischer und prosaischer Stücke. Schriftliche Aufsätze. Jede Woche ein Diktat von mäßigem Umfange zu orthogr. Zwecken.

R uthenisch (3 St.): Deklination des Nomens, das Notwendigste vom Verbum, einschlägige Lautgesetze, Syntax des einfachen Satzes. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen, Nacherzählen, Memorieren. Orthographische Übungen: im Semester 8 Diktate.

G eographie (3 St.): Anschauliche Vermittlung der geographischen Grundvorstellungen. Die Tagesbahnen der Sonne in den verschiedenen Jahreszeiten. Orientierung in der wirklichen Umgebung, auf der Karte und am Globus. Beschreibung und Erklärung der Beleuchtungs- und Erwärmungsverhältnisse innerhalb der Heimat im Laufe des Jahres, soweit sie unmittelbar von der Tageslänge und der Sonnenhöhe abhängen. Hauptformen des Festen und Flüssigen in ihrer Verteilung auf der Erde. Lage der bedeutendsten Staaten und Städte bei steter Übung und Ausbildung im Kartenlesen. Versuche im Zeichnen der einfachsten geograph. Objekte.

M athematik (3 St.): 1. **A rithmetik**: Das dekadische Zahlensystem. Römische Zahlzeichen. Die vier Rechnungsarten mit unbenannten und einnamigen Zahlen. Die Dezimalzahlen. Metermaß und Gewicht. Das Rechnen mit mehrfach benannten Zahlen. Teilbarkeit der Zahlen. Zerlegung in Primfaktoren. Die einfachsten Vorübungen mit gemeinen Brüchen einschließlich des Aufsuchens des gemeinschaftlichen Maßes und Vielfachen. 2. **G eometr. A nschauungslehre** im 2. Sem.: Die Grundgebilde, Gerade, Kreis, Winkel, Parallele. Die einfachsten Eigenschaften des Dreieckes.

N aturegeschichte (2 St.): **T ierreich**: Säugetiere und Insekten in entsprechender Auswahl; die 4 letzten Monate: **P flanzenreich**.

K alligraphie (1 St.): Übungen in der Kurrent- und Lateinschrift nach Greiners Schreibheften.

II. Klasse.

R eligionslehre (2 St.): *a)* Für die röm.-kath. und *b)* für die gr.-kath. Schüler: Biblische Geschichte des alten Bundes. *c)* Für die gr.-or. Schüler: Das Leben und Wirken Jesu Christi. (Biblische Geschichte des neuen Bundes).

Latein (8 St. : Ergänzung der unregelmäßigen Formenlehre, Pronomina und Numeralia, die wichtigsten Unregelmäßigkeiten in Deklination, Genus und Konjugation; acc. cum. inf. und abl. abs. Monatlich drei Kompositionen mit halb- bis dreiviertelstündiger Arbeitszeit und ein Pensum.

Deutsch Abt. A. (4 St.): Der zusammengezogene und zusammengesetzte Satz. Praktische Übungen in der Interpunktions. Lektüre nach dem Lesebuche mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen poetischer und prosaischer Stücke. Diktate zu orthograph. Zwecken. Monatlich drei schriftliche Arbeiten, abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.

Abt. B. (5 St.): Grammatik: Wiederholung des Lehrstoffes der I. Kl.; Vorwörter, Umstandswörter, Regeln der Wortfolge. Die Elemente des zusammengezogenen u. zusammengesetzten Satzes. Praktische Übungen in der Rechtschreibung und in der Anwendung der Satzzeichen. Lektüre wie in der I. Kl. Jede Woche 1 Schularbeit: im I. Sem. Diktate zusammenhängender Stücke, im II Sem. Nacherzählungen.

Ruthenisch (3 St.): Konjugation des Verbums, Partikeln, zusammengesetzter Satz. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen poetischer und prosaischer Musterstücke. Im Semester 8 schriftliche Arbeiten, abwechselnd Haus- und Schularbeiten.

Geographie und Geschichte (4 St.): Geographie, wöch. 2 St.: Asien und Afrika nach Lage und Umriß in oro-hydrographischer und topographischer Hinsicht unter Rücksichtnahme auf die klimatischen Zustände. Europa: Übersicht nach Umriß, Relief und Gewässern; die Länder Südeuropas und des britischen Inselreiches. Übungen im Entwerfen einfacher Kartenskizzen. b) Geschichte, wöch. 2 St.: Altertum: Ausführliche Darstellung der Sagen; die wichtigsten Personen und Begebenheiten, hauptsächlich in der Geschichte der Griechen und Römer.

Mathematik (3 St.): 1. **A r i t h m e t i k**: Erweiterte Übungen über Maße und Vielfache. Zusammenhängende Darstellung und Durchübung der Bruchrechnung. Verwandlung von Dezimalbrüchen in gemeine Brüche und umgekehrt. Die Hauptsätze über Verhältnisse und Proportionen. Die einfache Regeldetri mit Anwendung der Proportionen und der Schlussrechnung. Die Prozentrechnung und die einfache Zinsenrechnung. 2. **G e o m e t r i c h e A n s c h a u u n g s l e h r e**: Strecken- und Winkel-symmetrale, Kongruenz der Dreiecke und Anwendung derselben. Die wichtigsten Eigenschaften des Kreises, der Vierecke und Vielecke.

Naturgeschichte (2 St.): 1. Semester: **T i e r r e i c h**: Vögel, einige Reptilien, Amphibien, Fische. 2. Semester: Die wirbellosen Tiere mit Ausnahme der Insekten und (die 4 letzten Monate): das **P f l a n z e n r e i c h**.

Kalligraphie (1 St.): Fortsetzung der Übungen der I. Klasse.

III. Klasse.

Religionslehre (2 St.): a) Für die röm.-kath. und b) für die gr.-kath. Schüler: Biblische Geschichte des neuen Bundes. c) Für die gr.-or. Schüler: Glaubens- und Sittenlehre.

Latein (6 St.): Lehre von der Kongruenz, die Kasuslehre, Präpositionen. Lektüre: Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Epaminondas, Pelopidas; Memorabilia: II. III. VIII. IX. X. XI. XIII. XXVI. In der III. b: vitae des Corn. Nepos wie in III. a, überdies Cimon und Alcibiades. Alle 14 Tage eine Komposition, alle drei Wochen ein Pensum. **P r i v a t l e c t ü r e**: Corn. Nepos: Hannibal.

Griechisch (5 St.): Die regelmäßige Formenlehre (bis auf die Verba liquida) im Anschlusse an Schenkl's Elementarbuch. Von der 2. Hälfte des I. Semesters angefangen alle 14 Tage eine schriftliche Arbeit, abwechselnd Kompositionen und Pensa.

Deutsch Abt. A. (3 St.): Systematischer Unterricht in der Formen- und Kasuslehre mit Berücksichtigung der Bedeutungslehre. Lektüre mit sprachlichen und sachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen. Monatlich zwei Aufsätze, abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.

Abt. B. (4 St.): Systematischer Unterricht in der Formen- und Kasuslehre. Lektüre mit Erklärungen und Anmerkungen zu stilistischen Zwecken. Freie Reproduktionen. Memorieren und Vortragen. Monatlich drei Arbeiten: zwei Schularbeiten und eine Hausarbeit, im I. Sem. vorwiegend Nacherzählungen, im 2. Sem. freie Aufsätze nach Besprechung und Anleitung.

Ruthenisch (3 St.): Wiederholung und Ergänzung der Deklination des Nomens. Kongruenz- und Kasuslehre. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen. Im Semester 6 schriftliche Arbeiten, abwechselnd Haus- und Schularbeiten.

Geographie und Geschichte (3 St.), abwechselnd Geographie und Geschichte:
a) **Geographie**: Die in der II. Klasse nicht behandelten Länder Europas (mit Ausschluß der österr.-ung. Monarchie). Amerika und Australien, nach denselben Gesichtspunkten wie in der II. Klasse, insbesondere auch rücksichtlich der Erklärung der klimatischen Zustände. Übungen im Entwerfen einfacher Kartenskizzen. b) **Geschichte**: Mittelalter: die wichtigsten Personen und Begebenheiten mit besonderer Rücksicht auf die Geschichte der österr.-ung. Monarchie.

Mathematik (3 St.): 1. **Arithmetik**: Die vier Grundoperationen mit ganzen und gebrochenen allgemeinen Zahlen. Quadrieren und Ausziehen der Quadratwurzel. Im Zusammenhange mit den geometrischen Rechnungen: Unvollständige Dezimalzahlen, abgekürztes Multiplizieren und Dividieren; Anwendungen des letzteren beim Ausziehen der Quadratwurzel. 2. **Geometr. Anschauungslehre**: Einfache Fälle der Vergleichung, Verwandlung und Teilung ebener Figuren. Längen- und Flächenmessung. Pythagorascher Lehrsatz auf Grund der einfachsten Beweise. Das Wichtigste über die Ähnlichkeit geometrischer Gebilde.

Naturwissenschaften (2 St.): 1. **Physik**: Allg. Eigenschaften der Körper. Wärmelehre. Chemische Grundbegriffe. 2. Semester: **Naturgeschichte**: Mineralreich.

IV. Klasse.

Religionslehre (2 St.): Für die röm.-kath., gr.-kath. und gr.-or. Schüler: Liturgik.

Latein (6 St.): Grammatik: Eigentümlichkeiten im Gebrauche der Nomina und Pronomina, Tempus- und Moduslehre nebst den Konjunktionen, das Wichtigste aus der Prosodie und Metrik. Lektüre: Caesar, b. g. lib. I., IV., VI. Ovid Metam. (Auswahl). Alle 14 Tage eine Komposition, alle 5 Wochen ein Pensem. Privatlektüre: Caesar, b. g. lib. II. und III.

Griechisch (4 St.): Die Verba auf μ., die Verba mit verstärktem Präsensstamme und die unregelmäßigen Flexionen; das Wichtigste aus der Syntax. Alle 14 Tage eine schriftliche Arbeit, abwechselnd Kompositionen und Pensa.

Deutsch (3 St.): Syntax des zusammengesetzten Satzes. Periodenlehre. Lektüre mit sprachlichen und sachlichen Erklärungen. Grundzüge der Prosodie und Metrik. Tropen und Figuren. Memorieren und Vortragen. Im Monate zwei Aufsätze, abwechselnd Haus- und Schularbeiten, mit allmählich gesteigerten Anforderungen.

Ruthenisch (3 St.): Eingehende Wiederholung der Konjugation des Verbums. Syntax des zusammengesetzten Satzes. Grundzüge der Prosodie und Metrik. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen. Im Semester 7 schriftliche Arbeiten, abwechselnd Haus- und Schularbeiten.

Geographie und Geschichte (4 St.): a) Geographie: (wöch. 2 St.): Physische und politische Geographie der österr.-ung. Monarchie, mit Ausschluß des statist. Teiles als solchen, jedoch mit eingehender Beachtung der Produkte der Länder, der Beschäftigung, des Verkehrslebens und der Kulturverhältnisse der Völker. Übungen im Entwerfen einfacher Kartenskizzen. b) Geschichte (wöch. 2 St.): Neuzeit: die wichtigsten Personen und Begebenheiten; die Geschichte der österr.-ung. Monarchie bildet den Hauptinhalt des Unterrichtes.

Mathematik (3 St.): 1. Arithmetik: Die Lehre von den Gleichungen des 1. Grades mit einer und mehreren Unbekannten und von solchen reinen Gleichungen zweiten und dritten Grades, welche bei den geometrischen Rechnungen vorkommen. Im Zusammenhange mit den letzteren Kubieren und Ausziehen der Kubikwurzel. Zusammengesetzte Regeldetri, Gesellschafts- und Zinseszinsenrechnung. Geometrie. Anschauungslehre: Gegenseitige Lage von Geraden und Ebenen. Die körperliche Ecke. Hauptarten der Körper, Oberflächen- und Volumsberechnungen.

Physik (3 St.): Magnetismus, Elektrizität, Mechanik, Akustik und Optik. Astronomische Geographie.

V. Klasse.

Religionslehre (2 St.): a) röm.-kath.: Die Göttlichkeit des Christentums (nach Dreher I.); b) gr.-kath.: Christl.-kath. Fundamentaldogmen und Apolog. (nach Toroński); c) gr.-or.: Die allgemeine und spezielle Dogmatik (nach Fedorowicz und Andrejczuk).

Latein (6 St.): Lektüre (5 St.): Im 1. Semester: Livius (ed. Grysar-Bitschofsky) I. und XXI., in Auswahl. Im 2. Semester: Ovid (ed. Grysar-Ziwsa): Auswahl aus den Metamorphosen, Fasti und Tristien. Grammatisch-stilistische Übungen (1 St.): nach dem Übungsbuche von Hintner-Neubauer. — In jedem Semester 5 Kompositionen, davon die letzte eine Übersetzung aus dem Lateinischen in die Unterrichtssprache.

Griechisch (4 St.): Lektüre (5 St.): Im 1. Semester: Xenophon (ed. Schenkl): Auswahl aus der Anabasis und Kyrupädie. — Im 2. Semester: Homers Ilias (ed. Christ) I. und II.; daneben — 1 St. wöch. — Fortsetzung der Xenophonlektüre. — Grammatik (1 St.): Syntax: Hauptpunkte der Kasus- und Moduslehre, Wiederholung der Formenlehre, eingeübt an Hintner's Übungsbuch für O. G. — Memorieren der Vokabeln und einiger Stellen aus der Ilias. — In jedem Semester 4 Kompositionen, davon die letzte eine Übersetzung aus dem Griechischen in die Unterrichtssprache.

Deutsch (3 St.): Grammatik: Wortbildung, Lehnwörter, Fremdwörter, Volksetymologie (nach Tumlitz II.). — Lektüre (nach dem Lesebuche von Prosch-Wiedenhofer f. O. G. I. T.) mit besonderer Rücksicht auf die Charakteristik der epischen, lyrischen und didaktischen Dichtungsgattungen. Ausgewählte Partien aus Wielands Oberon und Klopstocks Messias. — Memorieren und Vortragen. — Monatlich 1 Schul- und 1 Hausarbeit.

Ruthenisch (2 St.): Grammatik: Wortbildung, Fremdwörter, Lehnwörter (nach Gartner-Stocki). — Lektüre nach Luezakowski mit sachlichen und sprachlichen

Erläuterungen. Charakteristik der epischen, lyrischen und didaktischen Dichtungsarten im Anschluß an die Lektüre. Schriftliche Arbeiten: 5 im Sem., abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.

Geschichte und Geographie (3 St.): Geschichte des Altertums, vornehmlich der Griechen und Römer, bis zum Auftreten der Gracchen (nach Zeehe) mit besonderer Hervorhebung der kulturhistorischen Momente und mit fortwährender Berücksichtigung der einschlägigen Geographie (Atlanten von Putzger, Schwabe und Kozenn).

Mathematik (4 St.): Arithmetik (2 St.): Die 4 Grundoperationen. Die negat. und die gebr. Zahlen. Eigenschaften der Zahlen. Verhältnisse und Proportionen. Gleichungen des 1. Grades mit einer und mehreren Unbekannten (nach Wallentin). — **Geometrie** (2 St.): Planimetrie (nach Gajdeczka).

Naturgeschichte (2 St.): Systematischer Unterricht: 1. Sem.: Mineralogie (nach Scharizer). 2. Sem.: Botanik (nach Wrtschko-Heimerl).

VII. Klasse.

Religionslehre (2 St.): a) röm.-kath.: Katholische Glaubenslehre (nach Dreher II.); b) gr.-kath.: Kathol. Glaubenslehre (nach Wappler-Pelesz); c) gr.-or.: Moraltheologie (nach Schriften des Katecheten Semaka).

Latein (6 St.): Lektüre (5 St.): Sallust, Jugurtha (ed. Linker-Klimscha-Perschinka); Cicero, or. in Catil. I. (ed. Kornitzer), Caesar de bello civ. Auswahl (ed. Hoffmann); Vergil (ed. Golling), 1. Ekloge, Aen. I und II, 1—200. — Grammatisch-stilistische Übungen (1 St.); schriftliche Arbeiten wie in der V. Klasse.

Griechisch (5 St.): Lektüre (4 St.): Homers Ilias (ed. Christ) VI, XVI, XVIII, XXII, XXIV. Xenophon (ed. Schenkl), Auswahl aus den Memorabilien und der Kyriupädie; im 2 Semester: Herodot: Auswahl aus der Geschichte der Perserkriege (nach Hintners Ausgabe). -- Grammatik (1 St.); schriftliche Arbeiten wie in der V. Klasse.

Deutsch (3 St.): Genealogie der germanischen Sprachen, Umlaut, Brechung, Ablaut (nach Tumlitz II.). Lektüre: Auswahl aus dem Nibelungenliede und aus Walther von der Vogelweide; Klopstock, Wieland und Lessing nach dem Lesebuche (Prosch-Wiedenhofer, II. T.); Minna von Barnhelm. -- Privatlektüre: Emilia Galotti, Nathan der Weise. — Literaturgeschichte: von den ältesten Spuren deutscher Dichtung bis zu den Sturmern und Drängern. Aufsätze: alle drei Wochen abwechselnd 1 Schul- und 1 Hausarbeit.

Ruthenisch (2 St.): Altruthenische Lautlehre, Deklination und Konjugation. — Das Wichtigste aus der ruthen. Literatur: XI.—XVIII. Jahrg. — Lesen gewählter altruth. Texte mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen (nach Ogonowski). — Schriftliche Arbeiten: 5 im Sem., abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.

Geschichte und Geographie (4 St.): Abschluß der Geschichte der Römer, das Mittelalter und die Geschichte der Neuzeit (nach Zeehe) bis zum Beginne des dreißigjährigen Krieges (1618). Stete Berücksichtigung der Kulturgeschichte und der Geographie.

Mathematik (3 St.): Arithmetik (nach Wallentin): Potenzen und Wurzelgrößen, Begriff der irrationalen Zahlen, die imaginäre Einheit, Logarithmen und quadr. Gleichungen mit einer Unbekannten. Geometrie (nach Gajdeczka): Stereometrie und ebene Trigonometrie.

Naturgeschichte (2 St.): Somatologie und Zoologie; systematischer Unterricht (nach Graber).

b) Freie Lehrgegenstände.

Ruthenische Sprache in 2 Abt. (je 2 St.). I. Abt.: Lese- und Schreibübungen, Sprechen und das Wichtigste aus der Formenlehre nach dem „Ruth. Sprachbuch, I.“ von Popowicz. — II. Abt.: Lesen, Erzählen, Memorieren, schriftliche Übungen, Formenlehre und das Wichtigste aus der Syntax nach dem „Ruth. Sprachbuch, II.“ von Popowicz.

Polnische Sprache in 2 Abt. (je 2 St.). I. Abt.: Die Formenlehre und das Wichtigste aus der Syntax. Lesen, Übersetzen, korrektes Nacherzählen und Memorieren poetischer und prosaischer Stücke. Grammatische und orthographische Übungen nach A. Karel's Sprachbuch. — II. Abt.: Syntaktische Eigentümlichkeiten und schriftliche Übungen, hiezu ausgewählte Lektüre aus der polnischen Literatur und der damit zusammenhängenden Geschichte. Übersetzen aus lat. und griech. Autoren. Memorieren poetischer und prosaischer Stücke nach Próchnicki's Lesebuch I. u. II. T. Alle 4 Wochen eine schriftliche Arbeit.

Französische Sprache in 1 Kurs (3 St.): Einübung der Aussprache, Elemente der Formenlehre und die wichtigsten Regeln der Syntax. Mündliche und schriftliche Übersetzungen nach Feichtinger „Lehrgang der französischen Sprache für Gymn. I. T.“, 1. Aufl.

Stenographie in 2 Abt. I. Abt. (2 St.): Wortbildung und Wortkürzung; Lese- und Schreibübungen. — II. Abt. (1 St.): Satzkürzungen mit fortwährenden Schreib- und Leseübungen nach Schellers Lehrbuch der Gabelsberg'schen Stenographie.

Freihandzeichnen in 2 Abt. (je 2 St.) I. Abt. (für Anfänger): Zeichnen der geraden und krummen Linien, Zeichnen von Winkeln und geometrischen Figuren, Entwerfen leichter geometrischer Ornamente. Anwendung der Farben; Skizzieren nach der Natur. — II. Abt. (für vorgebildete Schüler): Auffassen, Entwerfen und Ausführen von Ornamenten.

Gesang: a) Allgemeiner Gesang in 3 Abt. (je 1 St.) I. Abt.: Elemente der allgemeinen Musiklehre, Tonbildung, Skalen und Intervallübungen. Rhythmus und Takt; rythmische Singübungen nach dem Chorliederbuch von Fiby, I. T. — II. Abt.: Fortsetzung der Chorgesangschule nach Fiby, I. T.; Einübung zwei- und dreistimmiger Kanons und Chöre. — III. Abt.: Einübung von gemischten Chören nach Fiby's Chorliederbuch, II. T., 1. Aufl. — b) Röm.-kath. Kirchengesang (1 St.): Einübung vierstimmiger Kirchenlieder. — c) Gr.-kath. Kirchengesang (1 St.): Einübung der Meßlieder von Kolessa und Iwanus. — d) Gr.-or. Kirchengesang (1 St.): Einübung der Meßlieder von Bortniański. — e) Ruthenischer weltlicher Gesang (1 St.): Einübung von gemischten und Männerchören.

Unterrichtssprache.

Der Religionsunterricht wurde den röm.-kath., arm.-kath., evangel. und mosaischen Schülern in deutscher Sprache, den gr.-kath. und den gr.-or. in ruthenischer Sprache erteilt. Für den Unterricht im Ruthenischen, im gr.-kath. und gr.-or. Kirchengesange und im allgemeinen ruth. Gesange gilt die Landessprache zugleich als Unterrichtssprache.

In den übrigen Gegenständen war die Unterrichtssprache in den Stammabteilungen die deutsche.

In den ultraquistischen Parallelabteilungen wurden die griechische und deutsche Sprache, die Geographie und Geschichte und die Naturwissenschaften in deutscher, die lateinische Sprache und die Mathematik in ruthenischer Sprache gelehrt.

Vorbereitungsklasse.

Das k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht hat mit dem Erlass vom 28. September 1901, Zl. 18952, vorbehaltlich der verfassungsmäßigen Bewilligung der erforderlichen Mittel, genehmigt, daß an der Anstalt eine Vorbereitungsklasse vom Schuljahr 1902/1903 angefangen unter den im Ministerial-Erlasse vom 22. April 1901, Zl. 22131 ex 1900 (L.-Sch.-R. Zl. 2636) näher bezeichneten Modalitäten errichtet werde. Dieselbe wurde auch am 1. September 1902 eröffnet und hat einen doppelten Zweck zu erfüllen, und zwar:

1. die in der 4. Volksschulklasse zu erwerbende Vorbereitung für die am Gymnasium ruthenisch vorzutragenden Lehrgegenstände (Religionslehre, Latein, Ruthenisch und Mathematik) zu vermitteln;

2. die für den erfolgreichen Unterricht in den deutsch gelehrten Lehrgegenständen (deutsche Sprache, Geographie und Naturgeschichte) unerlässliche Sprachfertigkeit in der deutschen Sprache zu erzielen.

Die Unterrichtssprache ist für Religionslehre, Muttersprache und Rechnen die ruthenische, für die deutsche Sprache und die Realien die deutsche. Doch ist der in den Realien (Geographie und Naturgeschichte) vorgeschriebene Lehrstoff immer zuerst in ruthenischer Sprache durchzunehmen, damit er den Schülern bereits geläufig ist, wenn der Lehrer zur Behandlung desselben in deutscher Sprache übergeht.

Der Stoff für die Realien ist aus einem geeigneten Lehrbuch auszuwählen.

Im Schönschreiben werden die deutsche, lateinische und die cyrillische Kurrentschrift gleichmäßig berücksichtigt.

Zur Besorgung des Unterrichtes in den weltlichen Lehrgegenständen wurde mit 1. September 1902 der Oberlehrer an der Volksschule in Privat-Lenkowitz Georg Martynuk als provis. Lehrer mit den Rechten und Pflichten eines Übungsschullehrers bestellt. (M.-E. 2. Juli 1902, Zl. 18472, L.-Sch. R. 21. Juli 1902, Zl. 4847).

Mit der Erteilung des Religionsunterrichtes wurden die betreffenden Religionslehrer der Anstalt betraut.

Lehrplan.

(Provisorisch genehmigt mit Min.-Erl. vom 22. Oktober 1901, Zl. 26548.)

Religionslehre (2 St.): Lehrstoff der IV. Klasse der 6-klassigen Volksschule. (Katechismus und biblische Geschichte.)

Deutsch (11 St.): Lektüre (6 St.): Laut- und sinnrichtiges Lesen, Wiedergabe des Gelesenen nach gestellten Fragen; Memorieren prosaischer und poetischer Stücke nach dem Lesebuche von Dr. Karl Kummer, 3. Teil. In jeder Woche 1 Stunde: zusammenfassende Sprechübungen über das in der Woche Gelesene und Gelernte. — Sprachlehre (3 St.): Der reine und erweiterte Satz, Elemente des zusammengesetzten Satzes. Im Zusammenhang mit der Satzlehre die regelmäßige Formenlehre und Übungen in der Wort- und Satzanalyse nach dem Sprachbuche von Josef Lehmann, 3. Teil. — Rechtschreibung (2 St.): Laut- und Silbenlehre, Dehnung und Schärfung, große und kleine Anfangsbuchstaben. — Schriftliche Arbeiten: Wöchentlich 5 häusliche Übungen, zumeist grammatischen und orthographischen Inhaltes. Jede Woche ein kurzes Diktat als Schularbeit.

Ruthenisch (6 St.): Lektüre (3 St.): Geläufiges und sinnrichtiges Lesen, Wort- und Sacherklärung. Wiedergabe des Gelesenen, Übungen in der Mannigfaltigkeit des Ausdrucks; Memorieren nach dem Lesebuche von Emilian Popowicz, 3. Teil. — Sprachlehre (2 St.): Der erweiterte einfache und einfach zusammengesetzte Satz (das Bindewort). Ergänzungen der gesamten Formenlehre mit besonderer

Berücksichtigung des Nomens und Verbuns nach dem Sprachbuche von Emilian Popowicz, 2. Teil. — Rechtschreibung (1 St.): Übungen mit besonderer Beachtung ähnlichkeitlautender Wörter. — Schriftliche Arbeiten: Wöchentlich 4 häusliche Übungen wie im Deutschen; jede Woche eine Schularbeit, abwechselnd ein Diktat und eine schriftliche Wiedergabe gelesener kurzer prosaischer Stücke.

R e c h n e n (3 St.): Übungen im Anschreiben und Lesen mehrziffriger Zahlen; Kopfrechnen. Die 4 Grundrechnungsarten mit unbenannten und benannten ganzen und Dezimalzahlen — Schriftliche Arbeiten: Monatlich eine Schularbeit. Häusliche Übungen von Stunde zu Stunde.

R e a l i e n (4 St.): a) **G e o g r a p h i e** (2 St.): Die wichtigsten Grundbegriffe der Geographie; Verständnis des Globus. — Allgemeine Übersicht über die Erdteile und Weltmeere; Übersicht über die österreichisch-ungarische Monarchie. — b) **N a t u r g e s c h i c h t e** (2 St.): Die wichtigsten Tier- und Pflanzentypen an der Hand der Naturobjekte oder passender Abbildungen.

Der Lehrstoff aus den Realien wurde zuerst mit ruthenischer Unterrichtssprache durchgenommen und in der nächsten Stunde in deutscher Sprache behandelt. Bei der Prüfung wurden beide Unterrichtssprachen angewendet.

S c h ö n s c h r i b e n (2 St.): Übungen in der deutschen, lateinischen und cyrillischen Kurrentschrift.

F r e i e L e h r g e g e n s t ä n d e: Als freie Lehrgegenstände wurden gelehrt: Turnen und Gesang, und zwar gemeinsam mit den Schülern der I. Gymnasialklasse.

III. Absolvierte Lektüre:

L a t e i n .

I I I . K l a s s e Abt. A: Corn. Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Epaminondas, Pelopidas.— Curt. Rufus: Memor. Alex. Magni Nr. I, II, III, VI, VIII, IX, X, XIII, XXVI.

I I I . K l a s s e Abt. B: Corn. Nepos: Milt., Them., Arist., Cim., Alcib., Pelop. Epam.; Häusl. Lekt.: Hannibal.

I V . K l a s s e: Caes. bell. Gall. I, IV, VI; Häusl. Lekt.: Caes. b. g. II. und III; Ovid. Metam.: Die 4 Weltalter, die Götterversammlung.

V . K l a s s e: Liv. I und XXI in Auswahl. Ovid, Metam.: Die große Flut, Deukalion und Pyrrha, Phaethon, Niobe. Philemon und Baucis, Midas, Orpheus und Eurydice; Fasti: Das Fest Anna Per.; Tristia: Selbstbiographie.

VI . K l a s s e: Sall. bell. Jugurth.; Cicero in Cat. or. I; Caesar de bell. civ. in Auswahl; Vergil. Ecl. I; Aen. I, II, 1—200.

G r i e c h i s c h .

V . K l a s s e A: Xenoph. Anab. I, III, IV, VI; Kyrup. I, II., VI. — Homers Ilias I u. II.

V . K l a s s e B: Xenoph. Anab. I, III, IV, VI; Kyrup. I, V, IX. — Hom. Ilias I u. III.

VI . K l a s s e A: Xen. Mem. Soer. I, IV; Kyr. V, IX. — Hom. Ilias VI, XVI, XVIII, XXII, XXIV. — Herodot (nach Hintuer) 1—8, 12, 14—18, 20, 21, 25—28.

VI . K l a s s e B: Xen. Mem. Soer. IV; Kyr. V, IX, XIV, 1—11. — Hom. und Herodot wie in VI. A.

Deutsch.

VI. Klasse: Lessings Minna v. Barnhelm; Hauslektüre: Lessing: Emilia Galotti, Nathan der Weise; Leisewitz: Jul. v. Tarent; Shakespeare: Macbeth.

Privatlektüre:

Latein.

III. Klasse A: Corn. Nepos: Arist. (30), Cim. (8), Hamilcar (16), Thrasyb. (9); Memor. Alex. Mag. Auswahl (33).

IV. Klasse A: Caes. bell. Gall. III (11), VII, 68–86 (2).

IV. Klasse B: Caes. bell. Gall. III (7), VII, 68–86 (3)

V. Klasse A: Caes. b. g. IV (5), VII (1). Ov. Met. 1 (2), 3 (2), 4 (2), 6 (1), 12 (1), 18 (2), 19 (1), 25 (1), 26 (1), 27 (1). Fast. 1 (6), 2 (1), 3 (3), 4 (4), 5 (2), 8 (7), 9 (6), 13 (1). Trist. 1, 2, 6, 7, 8, 9, 11, 12 (je 1), 4, 5 (je 2)..

V. Klasse B: Liv. III. (Auswahl) (8), IV. (Auswahl) (4).

VI. Klasse A: Cic. in Cat. I (14), II und IV (1).

VI. Klasse B: Cic. in Cat. II. (1), II, III und IV. (1)

Griechisch.

V. Klasse A: Xen. An. II. (9), Kyr. I. (2), III. (7), IV. (3), V. (4), X. (2), XIII. (5). Hom. Ilias III. (24), IV. (2), X. (2), XII. (8).

V. Klasse B: Xen. Kyr. II. (26), Hom. Ilias II. (6), IV. (12), V. (1), VII. (4), VIII. (1), IX. (1).

VI. Klasse A: Hom. Ilias III. (2), IV. (5), VII. (7), VIII. (1), X. (1), XII. (8), XIV. (4), XVII. (2), XX. (2), XXI. (2), Her. d. Polycr. (1).

VI. Klasse B: Hom. Ilias IV. (1), X. (1), XII. (5), XIX. (1), XXIV. (3), Her. de Polycr. (7).

Deutsch.

V. Klasse A: Goethes Reineke Fuchs (52), Wielands Oberon (46), Herders Cid (33), Lessings Minna von Barnhelm (16), Hauffs Lichtenstein (16), Kleists „Michael Kohlhaas“ (32), Scheffels Eckehard (7), Freytags Ahnen (4), Spielhagens „Problematische Naturen“ (4).

V. Klasse B: Lauria (5), Ecke und Fasolt (2), Grillparzers Ahnfrau (1), Grillparzers Sappho (1), Hauffs Lichtenstein (1), Herders Cid (1), Sienkiewicz Quo vadis? (1).

VI. Klasse A: G. Freytags Soll und Haben (4), Spielhagens Hammer u. Amboß (1), von Sienkiewicz Quo vadis? (3), G. Ebers Uarda (2), Molieres Der Geizige (2), Körners Zriny (2), Reinhart Fuchs (im Urtext) (2), Gudrun (im Urtext) (1), Walther v. d. V. (im Urtext) (1), Grillparzers Weh dem, der lügt (1), G. Ebers Der Kaiser (1), Shakespeares Kaufmann v. Venedig (1), Kleists Prinz v. Homburg (1), Kleists Hermannsschlacht (1), Grillparzers Der arme Spielmann (1), Uhlands Ernst, Herzog v. Schwaben (1), Kollins Regulus (1), Hammerlings Ahasver in Rom (1), Auerbachs Das Landhaus am Rhein (1), G. Kellers Der grüne Heinrich (1), Hauffs Lichtenstein (1).

VI. Klasse B: Goethes Clavigo (3), Schillers Neffe als Onkel (2), Körners Nachtwächter und Josef Heyderich (2), Shakespeares Julius Cäsar (1), Grillparzers Sappho (2), Des Meeres u. der Liebe Wellen (2), Ahnfrau (1); Molieres Der Geizige (1), Aischylos Die Perser (2), Sienkiewicz Quo vadis? (1), Lessings Philotas (1), Sophokles Antigone (1), Schillers Turandot (3), Aischylos Die Sieben gegen Theben (1), Schillers Wallenstein (1).

Ruthenisch.

V. Klasse: Устіянович, Месьє верховинця (10).

VI. Klasse: Нечуй, Причепа (2), Хмари (1), Маковей, Залісє (3), Рогова, Син Гетьмана (1), Франко, Захар Беркут (3), Чайченко, Соняшний промінь (3).

IV. Übersicht

über die im Schuljahre 1902/1903 gebrauchten Lebrbücher.

Religionslehre: A. Für die röm.-kath. Schüler: I. Kl.: Großer Katechismus der kath. Religion, 1. Aufl. II. Kl.: Fischer, Göttl Offenbarung des alten Bundes, 9. und 8. Aufl. III. Kl.: Fischer, Göttl. Offenbarung des neuen Bundes, 9. und 8. Aufl. IV. Kl.: Zetter, kath. Liturgik, 3. Aufl. V. Kl.: Dreher, Lehrbuch der kath. Religion (die Göttlichkeit des Christentums), I. T. 4. Aufl. VI. Kl.: Dreher, Kath. Glaubenslehre, II. T., 2. Aufl. — B. Für die gr.-kath. Schüler: I. Kl.: Торонський, христ.-катол. катихизм для I. класи шкіл середніх, 3. Aufl. II. und III. Kl.: Шустера Істория біблійна старого і нового завіта, 1. Aufl. IV. Kl.: Торонський, Літургика гр.-кат. церкви, 2. Aufl. V. Kl.: Торонський, Догматика фундаментальна і Ап'ольоѓетика, 1. Aufl. VI. Kl.: Ваплер, Нелеш, Догматика специальна, 1. Aufl. — C. Für die gr.-or. Schüler: I. und II. Kl.: Шустера Істория біблійна старого і нового завіта, 1. Aufl. III. Kl.: Гушалевич, Катехисм христ. катол. віри, 2. Aufl. IV. Kl.: Іванович, Літургика гр.-правосл. церкви. I. Aufl. V. Kl.: Єрот. Федорович, Догматична наука гр.-прав. церкви. ч. I і II; I. Aufl. VI. Kl.: Moraltheologie nach Schriften. — D. Für die evang. Schüler: I. Abt.: Ernesti, Luthers kleiner Katechismus, 40. Aufl. — II. Abt.: Karl Brudnisk, Bibelkunde, 1. Aufl. — III. Abt.: Heinrich Palmer, Die christliche Glaubens- und Sittenlehre, 1. Aufl. — E. Für die mos. Schüler: I.—IV. Kl.: Wolf-Pollak, Geschichte Israels, 1.—4. Heft. — V. Kl.: Braun, Lehrbuch der jüdischen Geschichte, I. Teil. — VI. Kl.: Braun, Lehrbuch der jüdischen Geschichte, II. Teil. — Hebräische Lektüre: ausgewählte Stücke aus dem 1., 2. und 5. Buche Mos. in den unteren, ausgewählten Psalmen in den oberen Klassen.

Lateinische Sprache: a) in den deutschen Stammklassen: I.—VI. Klasse: Scheindler, Lateinische Schulgrammatik, 4. Aufl. — I. Kl.: Hauler, Lateinisches Übungsbuch, Ausgabe B, 13. Aufl. — II. Kl.: Hauler, Lateinisches Übungsbuch für die II. Klasse, 15. Aufl. — III. Kl.: Hauler, Aufgaben zur Einübung der lat. Syntax: Kasuslehre, 10. Aufl.; Golling, Chrestomathie aus Cornelius Nepos und Q. Curtius Rufus, 1. Aufl. — IV. Kl.: Hauler, Aufgaben zur Einübung der lat. Syntax: Modus- und Tempuslehre, 7. Aufl.; Prammer, C. J. Caesaris Comm. de bell. Gall. 6. Aufl.; Grysar, P. Ovidii Nasonis carm. sel., 4. Aufl. — V. Kl.: Grysar-Bitschofsky, Titi Livii ab urbe cond. libr. partes sel., 1. Aufl.; Grysar-Ziwsa, P. Ovidii Nasonis carm. sel., 4. Aufl.; Hintner-Neubauer, Sammlung von Übungsstücken zum Übersetzen aus dem Deutschen ins Latein, 1. Aufl. — VI. Kl.: Linker-Klimscha-Perschinka, Sallust's Catilina und Jugurtha, 1. Aufl.: Hoffmann, Caesar bell. civ., 3. Aufl.; Kornitzer, Cicero in Cat. or. IV., 2. Aufl.; Golling, Vergili Carm. sel., 2. Aufl.; Deutsch-Latein wie in der V. Klasse. — b) in den ruthen.-deutschen Klassen: I. Klasse: Самолевич-Цеглинський, Вправи латинські для I. кл., 2. вид.;

Самолевич-Цеглинський, Граматика латинська для I і II кл. — II. Klasse: Самолевич-Коцковський, Вправи лат. для II. kl.; Самолевич-Цеглинський, Граматика ut I. kl. — III. Klasse: Самолевич-Огоновський, Граматика лат. явила, 2. вид., 1897; Прухніцький-Огоновський, Вправи лат. для III. kl., 1897; — Сальо Людвік, Corn. Nepotis liber, 1897; — IV. Klasse: Самолевич-Огоновський, Граматика ut III. kl.; Прухніцький-Огоновський, Вправи лат. для IV. kl. 1898; Prammer-Kalinka, Caes. de bell. Gall. und Grysar-Ziwsa, P. Ovid. Nas. carm. sel. wie in der deutschen Abt.

Griechische Sprache: III.—VI. Klasse: Curtius-Hartel, Griech. Schulgrammatik, 22. Aufl. — III.—IV. Klasse: Schenkl, Griech. Elementarbuch, 18. Aufl. — V. Klasse: Schenkl, Chrestomathie aus Xenophon, 12. Aufl.; Christ, Homers Ilias in verk. Ausg., 2. Aufl. Hintner, Griech. Aufgaben in zusammenhängenden Stücken, 3. Aufl. — VI. Klasse: Hintner „Griech. Aufgaben“, Xenophon und Homers Ilias wie in der V. Klasse; Hintner, Herodot's Perserkr. I. Teil (Text), II. Teil (Anmerkungen), 5. Aufl.; Tkač, Wörterbuch zu Herodot, 2. Aufl.

Deutsche Sprache: I.—IV. Kl. (deutsche Abt.), III.—IV. Kl. (ruth.-deutsche Abt.): Tumlitz, Deutsche Grammatik, I. T., 3. Aufl. — I. Kl.: (deutsche Abt.): Prosch-Wiedenhofer, Deutsches Lehrbuch, I. Bd., 4. Aufl. — I. und II. Kl. (ruth.-deutsche Abt.): Christof, Deutsche Grammatik, 1. Aufl.; Stritof, Deutsches Lesebuch f. d. I. und II. Kl., 1. Aufl. — III. Kl.: Prosch-Wiedenhofer, Deutsches Lesebuch, 3. Bd., 1. Aufl. — IV. Kl.: Prosch-Wiedenhofer, Deutsches Lesebuch, 4. Bd., 1. Aufl. — V. Kl.: Prosch-Wiedenhofer, Deutsches Lesebuch, 5. Bd., 1. Aufl.; Tumlitz, Grammatik, II. T., 1. Aufl. — VI. Kl.: Prosch-Wiedenhofer, Lesebuch VI. Bd., Tumlitz, Grammatik wie in der V. Kl.

Ruthenische Sprache: I.—IV. Kl.; Gartner-Stocki, Ruthen. Grammatik, 1. Aufl. — I. Kl.: С. Шпойнаровский, Руска читанка для першої кл. шкіл середніх, 1. вид. — II. Kl.: С. Шпойнаровский, Руска читанка для другої кл., 1. вид. — III. Kl.: Читанка руска для третьої кл., Львів 1. вид. — IV. Kl.: Читанка руска для четвертої кл., Львів 1. вид. — V. Kl.: Лучаковский, Взори поезій і прози для кл. п'ятої шкіл середніх, 1. вид. — VI. Kl. Огоновський, Altruthenische Chrestomathie.

Geographie und Geschichte: I.—IV. Kl.: Kozenn-Haardt-Schmidt, Geogr. Atlas, 38. und 39. Aufl.; II.—VI. Kl.: Putzger-Baldamus und Schwabe, Histor. Schulatlas, 21. und 22. Aufl. — I. Kl.: Umlaufst, Lehrbuch d. Geographie, 6. Aufl. — II. Kl.; Umlaufst, Lehrbuch der Geographie, II. T., 6. Aufl.; Mayer, Geschichte des Altertums f. U. G. 3. Aufl. — III. Kl.: Umlaufst, Geogr. wie in der II. Kl.; Mayer, Geschichte des Mittelalters f. U. G., 3. Aufl. — IV. Kl.: Mayer, Geographie der österr.-ung. Monarchie, 5. Aufl.; Mayer, Geschichte der Neuzeit f. U. G., 3. Aufl. — V. Kl.: Zeehe, Geschichte des Altertums f. O. G., 3. Aufl. — VI. Kl.: Altetum wie in der V. Kl.; Zeehe, Mittelalter und Neuzeit f. O. G., 1. und 2. Aufl.

Mathematik: a) in den deutschen Klassen: I. Kl.: Močnik-Neumann, Arithmetik, I. T., 35. Aufl.; Močnik-Spielmann, Geometrie, I. T., 26. Aufl. — II.—IV. Kl.: Hočevar, Arithmetik, 4. Aufl.; Hočevar, Geometrie, 5. Aufl. — V. und VI. Kl. Wallentin, Arithmetik und Übungsbuch, 2. Aufl.; Gajdeczka, Geometrie und Übungsbuch, 2. Aufl. — b) in den ruth.-deutschen Klassen: I. und II. Kl.: Огоновський, учебник арифметики, ч. I, для I. і II. кл., 1. вид.; Мочник Савицкий, наука геометрії, ч. 1., для I. і II. кл., 1. вид. — III. und IV. Kl.: Огоновський, арифметика, ч. II. для III. і IV. кл., 1. вид.; Савицкий, наука геометрії, ч. II. для III. і IV. кл., 1. вид.

Naturgeschichte und Physik: I und II. Kl.: Pokorný-Latzel-Mik, Tierreich 25. Aufl.; Pokorný-Latzel-Mik, Pflanzenreich, 21. Aufl. — II. Kl.: Fischer Gustav, Mineralreich, 1. Aufl.; Wallentin, Grundzüge der Naturlehre f. u. Kl. — IV. Kl.:

Wallentin, Grundzüge der Naturlehre, 5. Aufl. — V. Kl.: Scharizer, Mineralogie und Geologie für obere Kl., 4. Aufl.; Wretschko-Heimerl, Vorschule der Botanik, 7. Aufl. — VI. Kl.: Graber-Mik, Zoologie, 3. Aufl.

In der Vorbereitungsklasse.

R eligionsle hre: a) gr.-or.; Коротка істория біблійна стації нового завіта уложенів А. Торонський, Львів 1897; Малій катехизис, І. Івановича, Чернівці 1901. b) gr.-kath.: А. Торонський, Коротка істория біблійна; А. Торонський, Вільний християнсько-католицький катехизм, 1897.

D eutsche Sprache: Lesebuch von Dr. Karl Kummer, 3. Teil, 1902; Sprachlehre von Josef Lehmann, 3. Teil, 1902.

R uthenische Sprache: Руска читанка, Омеляна Поповича, З. часть, 1900; Руска граматика, Омеляна Поповича, 2. части, 1901.

R echnen: Книжка рахункова, др. Франца Мочойса, 2. часть, 1901.

V. Themen für die schriftlichen Arbeiten in den oberen Klassen.

a) In deutscher Sprache.

V. Klasse A: 1. (S.) Der Herbst, ein fröhlicher Geber. — 2. (H.) „Principiis obsta!“ (In Form einer Chrie zu behandeln). — 3. (S.) Ruhmvolle Beispiele von Vaterlands-liebe aus der Geschichte. — 4. (H.) Siegfried, ein Bild altdeutschen Reckentums. — 5. (S.) Inwieferne verdient Hüon das Lob, das in Karls des Großen Worten liegt: „Nie fehl' es unsrem Reiche an einem Fürstensohn, der dir an Tugend gleiche“? — 6. (H.) Ein gutes Buch ist ein guter Freund. — 7. (S.) Gamaliel im hohen Rate. — 8. (S.) Kyros der Jüngere. Nach Xenophons Anabasis. — 9. (H.) Erst wäg's, dann wag's! — 10. (S.) Vorbereitungen zum Empfange lieber Gäste. Nach Voßens „siebzigstem Geburtstag“. — 11. (H.) „Ein Garten reich und schön, vom Fels zum Meerstrand, Das ist mein Österreich, das ist mein Vaterland!“ — 12. (S.) Inwieferne gehen die letzten Worte des Ibykus in Erfüllung? — 13. (H.) Wer soll Lehrling sein? Jedermann. Wer soll Gesell sein? Wer was kann. Wer soll Meister sein? Wer was ersann. — 14. (S.) Die Entwicklung der μῆνες in Ilias I. — 15. (H.) Segen der Arbeit. — 16. (S.) Ferien! Pläne und Vorsätze.

V. Klasse B: 1. Der germanische Gott Thor. Besprechung. (H. A.) — 2. Walters Kampf im Wasgenwald. Erzählung. (S. A.) — 3. Meine Heimatsgemeinde. Beschreibung. (H. A.) — 4. Was Livius vom röm. König Romulus zu erzählen weiß. Berichterstattung a. d. lat. L. (S. A.) — 5. Das Wasser als tätiger Faktor. Besprechung. (H. A.) — 6. Die Ruinen des Dionysostheaters in Athen. Beschreibung nach e. Wandtafel. (S. A.) — 7. Wie Schiller den Tod des Ibykus erzählt. (Indir. Rede.) Erzählung. (H. A.) — 8. Der Ort der Handlung im Nibelungenliede. Besprechung. (S. A.) — 9. Unterschiede zwischen der Gudrun und dem Nibelungenliede. Berichterstattung a. d. L. (H. A.) — 10. Wie Reineke vor König Nobel verklagt wurde. Schilderung. (S. A.) — 11. Atmung und Assimilation im Leben der Pflanzen. Besprechung. (H. A.) — 12. Die Hegemoniestaaten im alten Griechenland. Abhandlung. (S. A.) — 13. Hyons Feindschaft mit dem Baron von Hohenblatt und ihre Folgen.

Besprechung. (S. A.) — 14. Morgenstunde hat Gold im Munde. Abhandlung. (H. A.) — 15. Der Mythus von Phaethon. Besprechung. (S. A.) — 16. Der Mensch denkt und Gott lenkt. Nachzuweisen an der Erzählung Salas y Gomez Abhandlung. (S. A.)

VI. Klasse A: 1. Alexander der Große und Achilles. (Ähnlichkeit ihrer Lebensverhältnisse und Schicksale.) Parallel. (H. A.) — 2. Freidanks Urteil über die Zunge und dessen Widerlegung. Besprechung. (S. A.) — 3. Was uns ein Blick auf die Karte unseres Kaiserstaates lehrt. Abhandlung. (H. A.) — 4. Meer und Wüste. Eine Parallel. (S. A.) — 5. Das Rittertum zur Zeit seiner Blüte und seines Verfalls. Besprechung. (H. A.) — 6. Homerische Kriegsführung. Abhandlung. (S. A.) — 7. Der Wind in Natur, Leben und Sprache. Abhandlung. (S. A.) — 8. Welchen Umständen verdankt die abendländische Kirche ihre Macht im Mittelalter? Besprechung. (H. A.) — 9. Aut multum legendum esse, non multa. Abhandlung. (S. A.) — 10. Das ältere Brüderpaar in Leisewitzens Jul. v. Tarent. Vergl. Charakt. (H. A.) — 11. Kaiser Karl IV. und Rudolf d. Stifter. Eine Parallel. (S. A.) — 12. Im Unglück erst bewährt sich Männerkraft. Und Freundestreue prüft man meist im Sturme. Abhandlung. (H. A.) — 13. Zur Geschichte des dt. Epos bis auf Lessing. Berichterstattung. (S. A.) — 14. Der Wachtmeister Werner das Ideal eines Freundes. Charakt. (S. A.)

VI. Klasse B: Charakteristik der handelnden Personen in Schillers „Taucher“. Charakt. (H. A.) — 2. Das Mannesalter ein schöner Herbst. Vergleich. (S. A.) — 3. Unterschiede zwischen der nordischen und der deutschen Nibelungensage. Besprechung. (H. A.) — 4. Die Zustände in Rom zur Zeit des Jugurtha. Berichterstattung (S. A.) — 5. Die Entstehung der deutschen Volksepen. Abhandlung. (H. B.) — 6. Das Leben der homerischen Helden. Besprechung. (S. A.) — 7. Welche Vorzüge besitzt Österreich vor seinen Nachbarstaaten? Abhandlung. (S. A.) — 8. Was heißt Humanismus und wie hat er sich entwickelt? Besprechung. (H. B.) — 9. Arbeit ist des Blutes Balsam, Arbeit ist der Tugend Quell. Abhandlung. (S. A.) — 10. Das jüngere Brüderpaar in Leisewitzens Jul. v. Tarent. Vergl. Char. (H. A.) — 11. Die Begründung der habsburgischen Hausmacht. Besprechung. (S. A.) — 12. Ein hohes Kleinod ist der gute Name. Abhandlung. (H. A.) — 13. Zur Geschichte des deutschen Dramas. Berichterstattung. (S. A.) — 14. Charakteristik des Wirts in Minna von Barnhelm. Charakt. (S. A.)

б) In ruthenischer Sprache.

V. Klasse: 1. Запітня селянина в осені. — 2. Хто рано встає, тому Бог дає. — 3. Прорізна гадка в легенді „Богатий Марко“. — 4. Огонь приятелем і неприятелем чоловіка. — 5. Липарська хоробрість Милоша в сербській епопеї „Косове поле.“ — 6. Судьба Ігоря в поході на Половців. — 7. Важливі місця в „Слові о полку Ігоревім“, що вказують на поезію народу. — 8. Вороги ліса. — 9. Поясненіє сонету Маркіяна Шашкевича „Сумрак весірний“. — 10. Молодість а весна. (Шорівляне)

VI. Klasse: 1. Рільництво почтоток культури. — 2. Пізнати себе, буде з тебе. — 3. Цюто є мова церковнослов'янська і яке єї значінє для нас? — 4. Про средства оборони, які дала природа звірятам. — 5. Хрестописи Руси. (Писля Нестора.) — 6. Цюдовідусмо ся в Несторової літописі про исторію Києва до р. 882? — 7. Характеристика анонімічної літератури на підставі старорусского памятника „Хожденіе Богородицѣ по мукамъ“. — 8. Чоловік в борбі з природою. — 9. Битва на Калції з Татарами. (Писля галицько-волинської літописи.) — 10. Культурне значінє церковних братств на Русі

VI. Vermehrung der Lehrmittelsammlungen.

a) Lehrerbibliothek.

Verwalter: Prof. Josef Bittner.

I. *Bulletin international de l'Académie des sciences de Cracovie*, 1901. 1902.¹⁾ — *Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums*, 1901. — *Materiały antrop. archeol. i etnogr. w. st. kom. antrop. Akad. Um. w Krakowie*. Tom. VI.¹⁾ — *Mitteilungen der Szewczenko Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg*, Bd. 42—50. — *Monatsschrift für höhere Schulen*, 1902. 1903. — *Österr.-ungarische Revue*, Bd. 28—30. — *Rozprawy Akad. Umiejętności wydział filologiczny*, II. 19, 20, 1. — ...*historyczno-filozoficzny* II. 18, 19. — ...*matematyczno-przyrodniczy*, II. 19, III. 2 A i B.¹⁾ — *Zeitschrift für das Realschulwesen*, 1902. 1903. — *Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien*, 1902. 1903.

II. Eisler Rudolf, Dr.: *Wörterbuch der philosophischen Begriffe und Ausdrücke*. — Gomperz Th., Dr.: *Griechische Denker*, 2 Bd. — *Sammlung von Abhandlungen aus dem Gebiete der pädagogischen Psychologie und Physiologie*, 5. und 6. Bd.

III. Fries-Mengen: *Generalregister zu Nr. 1—70 der Lehrproben und Lehrgänge*. — Fröhlich G., Dr.: *Die wissenschaftliche Pädagogik Herbart-Ziller Stoys*. 7. Aufl. — *Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich*, 1902. — *Jahresberichte über das höhere Schulwesen*, herausgegeben v. C. Rethwisch, 15. Jahrg. 1900. — *Lehrbuch für den Unterricht im freien Zeichnen an allgemein bildenden Lehranstalten*. Berlin 1889—1890. — *Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für K. u. U.* 1902. 1903. — Weissenfels Oskar, Dr.: *Kernfragen des höheren Unterrichtes*, 1903. — *Zeitschrift für das österr. Volksschulwesen*, 1902. 1903.

IV. Hafennrichter L.: *Liturgik oder Erkl. der gottesd. Handlungen der kath. Kirche*, 8. Aufl. Prag, Bellmann.²⁾ — Riess Rich. v., Dr.: *Bibelatlas*. — *Schematismus der Bukowinaer gr.-or. Archiepiscopal Diöcese*, 1902.³⁾ — Wolf Karl: *Carmen gratulatorium*.⁴⁾

V. Archäologischer Anzeiger 1903. — Pauly-Wissowa: *Real-Encyclopaedie*. Lief. 61—2. und Supplementh. I. — Petersdorff Rud., Dr.: *Germanen und Griechen*. — *Thesaurus linguae latinae*. I. II. — Wissowa Georg, Dr.: *Religion und Kultus der Römer*.

Menge Herm., Dr.: *Die Oden und Epoden des Horaz*. — Schleiermacher Fr.: *Platos Staat*. — Wilamowitz-Moellendorff Ulrich v.: *Griechische Tragödien*, 1. und 2. Bd.

Schultz-Weisweiler: *Lat. Übungsbuch für die unteren Klassen*. 15. Aufl. 1893. — Steiner-Scheindler: *Lat. Übungsbuch zur Einübung der Moduslehre*.⁵⁾

VI. Grimm J. u. W.: *Deutsches Wörterbuch*, VI. Bd. — Leixner Otto, v.: *Geschichte der deutschen Literatur*, 6. Aufl. 1903. — Meyer Richard: *Die deutsche Literatur des XIX. Jahrh.*, 2. Aufl. 1900. — Nagl-Zeidler: *Deutsch-österr. Literaturgeschichte*, II. Bd. — Paul Hermann: *Grundriß der germanischen Philologie*, II. — Stejskal K., Dr.: *Diktierbuch für den Unterricht in der deutschen Rechtschreibung*, 10. Aufl.

Goethe's Werke v. Dr. Heinrich Dünzter und Dr. K. J. Schröer I—IX. — Heine Heinrich: *Werke* I. Bd. (Meyers Klassikerausg.).⁶⁾

Lampel L.: *Deutsches Lesebuch für die I. Klasse*, 6. Aufl.

Anmerkung: Geschenke: ¹⁾ der Akademie der Wissenschaften in Krakau; ²⁾ des Verlegers; ³⁾ des gr.-or. erzb. Konsistoriums; ⁴⁾ des Schülers der III. a Zaloscer; ⁵⁾ des Herrn Direktors Kozak; ⁶⁾ des Schülers der V. a Tannenbaum; ⁷⁾ des Prof. Bittner; ⁸⁾ des Buk. Landesausschusses; ⁹⁾ des Verfassers; ¹⁰⁾ des Frauleins Olga Kobylańska.

VII. *Anonima protestanta* XVI. wieku, wydał I. Chrzanowski.¹⁾ — *Archiv für slavische Philologie*, XXIV. Bd. — *Paprocki* B.: *Koło Rycerskie* wydał Dr. W. Czermak.¹⁾ — *Sejm Piekielny*: *Satyra obyczajowa* (1662 r.) wydał A. Brückner.¹⁾ — *Stamati-Ciurea*: *Wahn und Wahrheit*. — *Szaryński* M. S.: *Poezye*, wydał Chrzanowski.¹⁾ — *Archiv für slavische Philologie*, XXV. Bd. — *Літературно-науковий вісник* 1903. — *Вик* 1798—1898. Tom. II. III.

VIII. *Geographischer Anzeiger*, 2. und 3. Jahrg. — *Bericht über die Arbeiten zur Landeskunde der Bukowina*, X. Jahrg. — *Federowski* M.: *Lud Białoruski na Rusi litewskiej*, Tom II. 2.¹⁾ — *Lehmann* Dr.: *Länder- und Völkerkunde*, II. Bd. — *Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogtums Bukowina*, 9. Bd.⁸⁾ — *Die österr. ungar. Monarchie in Wort und Bild*: *Ungarn* VI. u. VII. Bd. — *Ratzel Friedr.*, Dr.: *Die Erde und das Leben*, 2. Bd. — *Rechenschaftsbericht des Bukowiner Landesmuseums*, X. Bd. — *Sievers Wilhelm*, Dr.: *Europa und Asien. Eine allgem. Landeskunde*. — *Vierteljahrshefte für den geogr. Unterricht*, II. Jahrg. 1903. — *Zeitschrift für Schulgeographie*, 1902, 1903.

IX. *Hruszewski*: *Істория україни руси*. Том II. III. — *Дубове листя*, А.І.-манах.¹⁰⁾ — *Кіевская Старина*, 1903. — *Meyer Eduard*: *Geschichte des Altertums*, 3.—5. Bd. — *Seeck Otto*: *Geschichte des Unterganges der antiken Welt*.

X. *Kaindl R. Fr.*, Dr.: *Geschichte der Bukowina*, 2. Aufl. *Stenographische Protokolle des Bukowiner Landtages*, 1902⁸⁾ — *Romstorfer Karl*: *Das alte Fürstenschloß in Suczawa*. — *Rostock Rob.*: *Erinnerungsblätter an weiland Ihre Majestät Kaiserin und Königin Elisabeth*. — *Staatsvoranschlag für das Jahr 1902*

XI. *Archiv der Mathematik und Physik*, III. Reihe, 5. Bd.

XII. *Paul G.*, Dr.: *Der Nutzen der Schutzpockenimpfung*. — *Sprawozdanie komisyj fizyogr. obejmujące pogląd na czynności dokonane w ciągu r. 1900*.¹⁾

Detmer W., Dr.: *Das pflanzenphysiologische Praktikum*. — *Ludwig Fried. Dr.*: *Lehrbuch der Biologie der Pflanzen*.

Neumayer Melchior, Dr.: *Erdgeschichte*. *Pokorny-Noë*: *Naturgeschichte des Mineralreiches*. 2. A.²⁾

XIII. *Heim Karl*, Dr.: *Die Accumulatoren für stationäre elektrische Anlagen*. — *Polskie Słownictwo chemiczne uchwalone pr. Ak. Um. w Krakowie*.¹⁾

XIV. *Luckenbach H.*, Dr.; *Kunst und Kunstgeschichte*. 1. T. *Abbildungen zur alten Geschichte*.

Die Lehrerbibliothek wurde um 124 Bände und 7 Hefte vermehrt und besteht gegenwärtig aus 3241 Bänden, 341 Heften (bez. Blättern) und 34 Karten in 2033 Inventarnummern.

b) *Programmsammlung*.

Verwalter: Prof. Josef Bittner.

Diese wurde durch Tausch mit anderen Anstalten um 279 vermehrt und besteht gegenwärtig aus 3992 Stück.

c) *Schülerbibliothek*.

(Deutsche Abteilung.)

Verwalter: Prof. Peter Christof.

Der Stand der deutschen Abteilung der Schülerbibliothek wurde vermehrt:

1. Durch Schenkung:

Vom Schüler der VI. a. Gustav Baumann: *Sienkiewicz, Quo vadis*; *Hauff, Märchen*; *Proschko, Der Halbmond vor Wien*; *J. Verne, Fünf Wochen im Ballon*, *Das Land der Pelze* (2 Bde.); *Meister Antifer* (2 Bde.); *Clovis Dardentor*, *Das Dampfhaus*

(2 Bde.), Schwarz Indien, Reise durch die Sonnenwelt (2 Bd.), Claudius Bombarnac, Kein Durcheinander, Die Eissphinx (2 Bde.), Triumph des 19. Jhdts (2 Bde.); Gerstäcker, Mississipibilder. — N. R. v. D ro h o m i r e c k i , VI. b: S. Pierre, Paul und Virginie; J. Verne, Fünf Wochen im Ballon, Drangsal eines Chinesen, Reise um die Erde, Abenteuer von 3 Russen und 3 Engländern. — Karl Schmull, VI. a: Sudermann Cl., die Siegerin; Niedergesäß, Alex. Selkirk; Lenaus Werke; Spielhagen, In Reih und Glied (2 Bde.), Spielhagen, Freigeboren; Otto Ludwigs Meisterwerke; Grillp. Traum ein Leben, Das gold. Vlies, Grillparzers Werke Cotta (6. 8. Bd.). — Johann S v o b o d a , VI. a: Hauffs Werke (2 Bde.). — Juda E b n e r , VI. a: Von Mayers Klassikerausgaben Arnim; Spielhagen, Selbstgerecht (2 Bde.). — Moses Leib Buchberg, VI. a: Grillparzer, Der arme Spielmann; Enzberg, Nansens Erfolge. — V. K o s i n s k i , VI. a: Kleist, Der zerbrochene Krug. — Isak Schnee, VI. a: Bulwer, Die letzten Tage v. Pompeji. — J. Gruberg, V. a: W. Skott, Ivanhoe; Foehse, Unter schwarzen Rebellen. — Andriewicz, V. b: Torquato Tasso (Graeser). — Wl. T y m i n s k i , V. b: Grillparzer, Die Ahnfrau. — D. Buchholz, III. a: G. Höcker, Jakob Ehrlich. — Direktion des k. k. Schul, bücherverlag es: Deutsche Jugend, übe Pflanzenschutz! — A. J. Hammerle: A. Weißenbach, Glauben u. Liebe. — Von einem Unbekannten: Strickland, Ausgewählte Erzählungen.

Zu den 1124 gewesenen Nummern sind in diesem Schuljahre noch 66 in zusammen 94 Bänden hinzugekommen, so daß nunmehr die Bibliothek im ganzen 1190 Nummern in 1218 Bänden zählt.

2. Durch Kauf:

G. Freytag, Die Journalisten. — G. Keller, Martin Salander. — Semann, Mythologie d. Gr. u. Römer. — Th. Storm, Aquis submersus. — J. V. v. Scheffel, Ekkehard. A. Mayer, Moderne dt. Dichter. — F. Raimund, Dramat. Werke (3 Bde.). — O. Kobylnska, Kleinrussische Novellen — G. Freytag, Soll u. Haben. — G. Ebers, Eine ägypt. Königstochter (2 Bde.). — G. Ebers, Der Kaiser (5 Bde.). — G. Ebers, Uarda (3 Bde.). — Fr. Spielhagen, Hammer u. Amboß (2 Bde.). — W. Hübbe, Gudrunlied (Freytag Sch.-A.). — H. Dress, Hans Sachs u. a. D. d. 16. Jhdts. (Freyt. Sch.-A.). — W. Schulze, Nibelungenlied (Freyt. Sch.-A.). — E. Samhaber, Walther v. d. Vogelweide (Freyt. Sch.-A.). — H. Muchau, Der Oberhof (Freyt. Sch.-A.). — G. Ebers, Serapis. — P. Heyse, Novellen. Auswahl (3 Bde.). — A. Stifter, Studien (3 Bde.).

Im Schuljahre 1902/1903 fanden im ganzen 2560 Bücherentlehnungen statt.

	K l a s s e												Summe	
	I.			II.		III.		IV.		V.		VI.		
	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
Gelesene Bücher	321	31	50	411	83	466	77	480	86	137	124	217	77	2560
Lesende Schüler	48	10	17	50	24	57	18	47	15	31	25	26	22	390

R u t h e n i s c h e A b t e i l u n g
Verwalter: Prof. Anton Klem.

Durch Kauf wurden erworben :

- Дэвінок, Jahrg. 1897, 1898, 1899, 1900 in je 2 Exemplaren. — 2. Земля, повість Кобилинської. — 3. Перехресті стежки, Ів. Франка. — 4. Всесвітна істория I. und II

Барвінського Закревского. — 5. Шекспір-Куліш: Гамлет, Юлій Цезар, Король Лір, Приборкан гоструха, Макбет, Королян, Багацько галасу з нечевя, Антоній і Клеопатра. — 6. Панас Мирний, Лихі люди. — 7. Мих. Коцюбинський, По людському. — 8. Кароль Гуцков, Уриель Акоста. — 9. Панас Мирний, Морозенко. — 10. Ленкій, З житя, und Оновіданя. — 11. Марко Вовчок, Народні оповідання I. in 3 Exemplaren. — 12. Сибірник-Лідр. Веретельник, Дитячі оповідання in 3 Exemplaren. — 13. Толстой-Павлик, Два старці. — 14. Вол. Наумович, Величина і будова звіздяного сьвіта. — 15. Курцій Руф Франко, Фільтас. — 16. Грушевський, Хмельницький і Хмельниччина. — 17. Іван Пушпой, Непроща сила. — 18. Грушевський, Бех-Аль-Джутур. — 19. Панас Мирний, Лови in 2 Exemplaren. — 20. Пушкин-Йосефович, Казка in 3 Exemplaren. — 21. Щурат, Памяти Шевченка. — 22. Любомир Селянський, Історії розмови про держави і народи Європи. — 23. Б. Гринченко, Привітаннє Ганні Барвінок.

Zu den 337 Exemplaren des Vorjahres kamen 46 Exemplare hinzu, so daß der Stand 383 Exemplare beträgt.

Bücherentlehnungen fanden in 845 Fällen statt.

d) Geographisch-historische Lehrmittelsammlung.

Kustos: Prof. Viktor Prelicz.

a) Geographische Sammlung.

Durch Kauf:

Kiepert H., Östl. und westl. Planiglob; Wandkarte von Europa; Kiepert H. und Gräis. Erdglobus 32 cm Durchmesser. — Haardt V. v., Schulwandkarte der Alpen. — Menschenrassen in 5 Charakterköpfen. — Völkertypen, 16 Köpfe aus Gyps. — Viach I., Darstellung der wichtigsten geogr. Begriffe. — Schreiber, Wandtafeln zur Veranschaulichung geogr. Begriffe (6 Tafeln). — Hirt F., Hauptformen der Erdoberfläche. — Lehmann-Leutemann, Völkertypen (6 Bilder). — Javurek B., Palästina aus der Vogelschau.. — Kiepert Rich., Physikalische Wandkarte von Mitteleuropa.

Jetziger Stand der geogr. Lehrmittelsammlung: 3 Globen, 1 Tellurium, 59 Wandkarten 235 Bilder und 259 Demonstrationsobjekte

b) Historisch-geographische Sammlung.

Durch Kauf:

Spruner-Brettschneider, histor.-geogr. Wandatlas in 10 Karten. — Kiepert H., Wandkarte der alten Welt; des röm. Reiches; von Alt-Italien; von Alt-Griechenland; von den Reichen der Perser und Alexanders des Gr.; von Alt-Gallien und Germanien; von Alt-Kleinasiens. — Kampen, Tabulae maximaes Graeciae, Italiae, Galliae veteris, imperii Romani. — Hauser, griechische Säulenordnungen. — Hemleb H., Auschauungsbilder zur alten und neuen Geschichte (25 Bilder). — Langl's J. Bilder zur Geschichte.

Jetziger Stand der histor. Sammlung: 42 Karten und 70 Bilder.

Anmerkung: Am 8. März J. J. wurden aus dieser Sammlung 40 Bilder und 8 Demonstrationsobjekte ausgeschieden und der archäologischen Sammlung einverlebt.

e) Münzensammlung. (Kustos wie unter d.)

Durch Schenkung:

Ein 3-Kopekenstück aus Silber mit dem Bildnis der Kaiserin Katharina II. und der Jahreszahl 1770. — Ein 3-Kreuzerstück, ebenfalls aus Silber mit dem Bildnis des deutschen Kaisers Rudolf II. und der Jahreszahl 1609. Beide Stücke vom Schüler der IV. a Klasse Schächter Isidor.

f) Archäologische Lehrmittelsammlung.

Kustos: Prof. Friedrich Loebl.

Bei Begründung des archäologischen Kabinetts im Schuljahr 1902/1903 wurden aus der historischen Lehrmittelsammlung ausgeschieden und der neuen Sammlung zugewiesen: Wandtafeln (Gurlitt, Cybulski, Launitz, Lang), Seemann 41 Stück; Modelle 8 St.; Photographien aus Italien und Griechenland, bisher in der Lehrerbibliothek, dem archäologischen Kabinette zugewiesen 476 St.

Im Laufe des Schuljahres wurden angeschafft: Wandtafeln: dorische, ionische, korinthische Säulenordnung von Hauser 3 St.; Wandtafeln: Cybulski, Athen (tab. XIV a und XIV b) 2 St.; Modelle von Hensell (römisches Haus, homerischer Streitwagen, Diptychon mit Stilus, homerische Tür, aufrechter Webstuhl) 5 St.; Modelle: Griechische Gefäße (Amphora, Hydria, Krater, Kylix, Lekythos) 5 St.; Diapositive: Neapel, Pompeji, Rom 93 St.; Diapositive: Tiryns, Mykenä, Krossos 16 St.

Gegenwärtiger Stand: Wandtafeln 46 St.; Modelle 18 St.; Photographien 476 St.; Diapositive 109 St.

g) Physikalisches Kabinett.

Kustos: Prof. Nikolaus Isopenko.

Bisheriger Stand der Sammlung: 403 Stück. — Neu angeschafft wurden: Atwoodsche Fallmaschine. Optisches Augenmodell. Projektionsschirm. Rheostat. Elektromotor. 12 Glasphotogramme. Gasometer. Dreieck zum Ständer. Abtropfplatte. Glasglocke und Kautschukbeutel. Korkpresse. Quecksilberzange. 2 Filtertrichter. Retorte aus Kupfer.

h) Mathematische Lehrmittel.

Bisheriger Stand: 25 Stück. — Neu angeschafft wurden: 2 Maßstäbe 1 m lang 3 Zirkel.

i) Lehrmittel für Zeichnen.

Bisheriger Stand: 69 Stück. — Neu angeschafft: Dorische Säulenordnung. Ionische Säulenordnung. Korinthische Säulenordnung. Zsitnay, Vorlagen für das Freihandzeichnen, Heft I, II, III, IV. Thieme, Skizzenheft für Anfänger, Heft I und II.

k) Naturgeschichtliche Lehrmittelsammlung.

Kustos: Gymn.-Lehrer Adolf Michniewicz.

I. Zoologie.

Durch Schenkung:

Von der Buchhandlung H. Pardini (Engel u. Suchanka): Menschliches Skelet (Wandtafel, gez. v. Langl.).

Durch Kauf:

Skelet, Hirn und Torso von *Homo sapiens* und *Vesperugo noctula*. Schädel von *Phoca vitulina* und *Psthacetus erythracetus*, *Pteropus edulis* (gestopft), *Sipnonops annulatus*, *Salpa maxima* (Einzelstück und Kette), *Terebratula vitrea*, *Beroe ovata*, *Physophora sarsii*, *Pagurus-Symbiose*, Nervensystem von *Gallus domesticus*, *Rana temporaria*, *Esox lucius* und *Arenicola piscatorum*, Blutgefäßsystem von *Astacus fluviatilis*, *Hirudo medicinalis*, *Mus rattus*, *Rana temporaria* und *Esox lucius*, Verdauungs- und Atmungsapparat v. *Perca fluviatilis*, *Nautilus pompilius* (Gehäuse); Pfarrscheuer, Zoologische Wandtafeln (4 St.), Lehmann-Leutemann, Zoologische Wandtafeln (15 St.).

II. Botanik.

Durch Kauf:

Blütenmodelle von *Centaurea*, *Secale* und *Orchis*.

III. Mineralog.-geol. Sammlung.

Durch Schenkung:

Vom H. Direktor K. Kozak: blasige Lava; von R. Wegemann (V. a): große Tafel von Marienglas, Fasergips (2 St.), verkieseltes Holz (2 St.) und ein präh. Steinbeil; von Wlad. Dragan (IV. b): mit Aragonitsubstanz inkrustierte Pflanzen; von W. Prévost (III. a): große Stufe von Marienglas; von F. Rużyłowicz (V. a): Phosphoritknollen.

Durch Kauf:

8 Gesteinstufen, 21 Petrefakten und 21 Mineralien.

Stand der Sammlung:

		1901/2	Zuwachs	1902/3
I. Zool. :	1. Wirbeltiere	193	15	208
	2. Andere Tiere	134	10	144
	3. Modelle	3	—	3
	4. Abbildungen	87	20	107
	5. Mikrosk. Praep.	9	—	9
	Zus.	426	45	471
II. Botan. Sammlung		176	3	179
III. Min. :	1. Mineralstufen	456	28	486
	2. Gesteine	46	9	55
	3. Petrefakten	15	21	36
	4. Modelle	26	—	26
	Zus.	543	58	603
IV. Sonstiges		15	—	15
		1160	106	1268

I) Jugendspielgeräte.

Kustos: Turnlehrer Radomski.

Bisheriger Stand: 195 Spielgeräte. — Im Schuljahr 1901/1902 wurden neu angeschafft: 1 Turm für Turmballspiel, 3 Fußbälle, 6 Stück Absteckfühlchen samt Stöcken, 1 Schleuderball, 1 vollständiges Tennisspiel.

m) Lehrmittel für den Gesangunterricht.

Neu angeschafft wurden: 1. Bortnianski, Meßlieder und 2. Iwanus, liturgische Gesänge.

n) Lehrmittel der Vorbereitungsklasse.

Kustos: Lehrer Georg Martyniuk.

Im Schuljahr 1902/3 durch Kauf erworben: 1. Fischer, Schulwandkarte der Bukowina; 2. Baur, Wandkarte von Österreich-Ungarn; 3. Hözl, Erdglobus; 4. Kozenn, Kleine Wandkarte der Pianigloben; 5. Handl, Wandkarte von Europa; 6. Hirt's Hauptformen der Erdoberfläche; 7. Schreiber's Wandtafel zur Veranschaulichung geographischer Grundbegriffe; 8. Gerold's Sohn, Naturgeschichtliche Wandbilder, 28 Stück; 9. Wilke's Anschauungsbilder, 16 Stück; 10. Hartinger, Naturgeschichtliche Wandbilder, 2 Stück.

VII. Unterstützung der Schüler.

A. Stipendien.

Post-Nr.	Name des Stipendisten	Klasse	Benennung des Stipendiums	Datum und Zahl des Verleihungsdekretes	Jähr- licher Betrag	
					K	h
1	Toderiuk Simeon	II. b	Andr. v. Gaffenko'sches L.-Aussch. v. 26. Mai 1903. Stipendium.	Z. 3888.	100	—
2	Poklitar Isidor .	III. b	Köhler'sches Stipendium.	Bezirksschulrat, Kotzman v. 20. Dez. 1902, Z 5739.	160	—

Post-Nr.	Name des Stipendisten	Klasse	Benennung des Stipendiums	Datum und Zahl des Verleihungsdekretes	Jähr- licher Betrag	
					K	h
3	Lang Adolf . .	IV. a	Klaudius R. v. Jasiuski'sches Stipendium.	L.-Reg. v. 28. Jänner 1901, Z. 25706/1900.	300	—
4	Sopiuk Alexius . .	IV. b	Alexander Freih. v. Petrino'sches Stipendium.	L.-Reg. v. 8. Februar 1902, Z. 1263.	120	—
5	Haas Eduard . .	V. a	Leib Achner'sches Stipendium.	L.-Reg. v. 31. Dez. 1900, Z. 26010.	240	—
6	Oleksiewicz Steph.	V. a	Kaiser Franz-Josef-Regierungs-Jubiläumsstiftung.	Unterstützungsverein an der Anstalt v. 4. Dez. 1902, Z. 147.	100	—
7	Stehlik Rudolf . .	V. a	Kaiser Regierungs-jubiläums-Stipendium des Czern. Konsortiums des I. allg. Beamtenv. in Wien.	Gymn.-Direktion v. 4. Nov. 1902, Z. 554.	100	—
8	Suchowerski Josef	V. b	Kaiserin Elisabeth-Gedächtnisstiftung.	Unterstützungsverein an der Anstalt v. 4. Dez. 1902, Z. 148.	100	—
9	Jędrzyjowski Lud.	VI. a	Wilhelm Pompei-Stipendium-Stiftung.	Unterstützungsverein an der Anstalt v. 4. Dez. 1902, Z. 149.	100	80
10	Morgocz Johann . .	VI. b	Basil v. Wolan'sches Stipendium.	L.-Reg. v. 1. Mai 1901, Z. 5090.	240	—
					Summe . .	1560 80

B. Unterstützungsverein der Anstalt.

1) Geburungsausweis.

Postzahl	B e n e n n u n g	Wert- papiere		Bargeld	
		K	h	K	h
<i>A. Einnahmen.</i>					
1	Vermögensstand am Ende des Jahres 1901/1902:				
	a) vinkulierte Silberrente der Kaiser Franz-Josef-Regierungsjubiläums-Stiftung	2400	—	—	—
	b) vinkulierte Silberrente der Kaiserin Elisabeth Gedächtnisstiftung	2400	—	—	—
	Fürtrag	4800	—	—	—

Postzahl	B e n e n n u n g	Wert-papiere		Bargeld	
		K	h	K	h
	Übertrag . . .	4800	—	—	—
c)	vinkulierte Silberrente der Wilhelm Pompe-Stiftung	2400	—	—	—
d)	Silberrente in der Postsparkasse	800	—	—	—
e)	Bargeld	—	—	571	45
	Dazu kamen im Jahre 1902/1903:				
2	Silberrente im Nominalbetrage von	400	—	—	—
3	Subvention des hohen Landtages	—	—	150	—
4	Subvention der ländl. Bukowiner Sparkasse	—	—	100	—
5	Mitgliederbeiträge	—	—	166	—
6	Spende eines Wohltäters	—	—	20	—
7	Ergebnis der Matinée	—	—	279	35
8	Ergebnis der Sammlungen unter den Schülern	—	—	300	80
9	Zinsen der Kaiser Franz-Josef-Regierungsjubiläums-Stiftung	—	—	100	80
10	Zinsen der Kaiserin Elisabeth Gedächtnissiftung	—	—	100	80
11	Zinsen der Wilhelm Pompe-Stiftung	—	—	151	20
12	Ziusen der anderen angelegten Kapitalien	—	—	63	25
13	Zinsen von dem zufolge L.-Sch. R. Erlasses vom 28. Dez. 1901, Zl. 8587, angelegten Spielfonde	—	—	25	7
14	Andere Einnahmen	—	—	7	41
15	Kaiser Regierungs-Jubiläumsstiftung des Czernowitzter Konsortiums des I. allgemeinen Beamtenvereines in Wien	—	—	105	—
	Summe der Einnahmen	8400	—	2136	13
B. A u s g a b e n.		Einzeln	Zus.		
		K	h	K	h
1	Für den Ankauf von Silberrente im Nominalbetrage von 400 K	—	—	409	83
2	Gebühren der Wilhelm Pompe-Stiftung	—	—	244	—
3	2. Jahresrate der Gebühren der Kaiserin Elisabeth-Gedächtnissiftung	—	—	23	60
4	Regieauslagen:				
	a) Stempel und Porto	8	92		
	b) Remuneration des Dieners	5	60		
	c) Stampiglie	1	60		
	d) andere Auslagen	—	43	16	55
5	Unterstützungen:				
	a) für Bücher und Buchbinderarbeiten	332	24		
	b) Medikamente	12	40		
	c) Geldunterstützungen und Kleidung	21	—		
	d) Stipendium der Kaiser Franz-Josef Regierungsjubiläums-Stiftung	100	—		
	e) Stipendium der Kaiserin Elisabeth-Gedächtnissiftung	100	—		
	f) Stipendium der Wilhelm Pompe-Stiftung	100	80	666	44
	g) Kaiser Regierungs Jubiläumsstiftung des Czernowitzter Konsortiums des I. allgemeinen Beamtenvereines	—	—	100	—
	Summe der Ausgaben			1460	42

B e n e n n u n g	Wert-papiere		Bargeld	
	K	h	K	h
C. Bilanz.				
Hält man die Summe der Einnahmen von	8400	—	2136	13
der Summe der Ausgaben von	—	—	1460	42
gegenüber, so ergibt sich ein Guthaben von	8400	—	675	71
und zwar:				
1. die Kaiser Franz-Josef-Regierungsjubiläumsstiftung	2400	—	—	—
2. die Kaiserin Elisabeth-Gedächtnisstiftung	2400	—	—	—
3. die Wilhelm Pompe-Stiftung	2400	—	—	—
4. Silberrente im Nominalbetrage von	1200	—	—	—
gegen Rentenbüchel der Postsparkasse				
5. Einlage in der Bukowiner Sparkasse	—	—	562	38
6. " " Postsparkasse	—	—	4	24
7. Bargeld in der Handkasse	—	—	109	09

Es betragen in den Jahren 1896/7—1902/3 die Einnahmen 12194 K 13 h und die Unterstützungen 2246 K 87 h.

2) Verzeichnis der Gründer, Mitglieder, Wohltäter und deren Beiträge.

a) Gründer:

des Jahres 1896/7: der Lehrkörper der Anstalt. Ferner:

1. Gymnasialdirektor Vinzenz Faustmann †,
2. Gutsbesitzer Roman Freitag,
3. Bürgermeister Anton Freiher v. Kochanowski,
4. Bezirkshauptmannsgattin Olympia v. Tabora,
5. Gutsbesitzer Nikolaj R. v. Wassilko;

des Jahres 1898/9: 6. S. Exzellenz Franz Graf Bellegarde,

7. Frau Alma v. Poliakoff, geb. Reiß;

des Jahres 1901/2: 8. Erzbischof Dr. Josef Bilczewski,

9. Gymnasialdirektor Kornel Kozak.

b) Mitglieder:

1. Mitglied seit 1900 Professor A. Alber (Friedek).	4 K
2. " " 1897 J. Bittner	10 "
3. " " A. M. Brunstein	2 "
4. " " Frau Josefine Brunstein	2 "
5. " " Kaufmann W. Fontin	2 "
6. " " 1899 Direktor Dr. Josef Frank	2 "
7. " " 1898 Advokat Dr. Max Goldenberg	10 "
8. " " 1899 Universitätsprofessor Dr. Alois Handl	2 "
9. " " 1897 Religionslehrer A. Heumann	2 "
10. " " Direktor Friedrich Hinghofer	2 "
11. " " 1902 Prof. Nik. Isopenko	2 "
12. " " 1897 Frau Sabine Jakowetz	10 "

13.	Mitglied seit 1897	Universitätsprofessor Dr. E. Kałužniacki	2 K
14.	"	Direktor J. Kamiński	2 "
15.	"	1898 Domherr K. Kasprowicz	6 "
16.	"	1902 Gymnasiallehrer Toivi Kern	4 "
17.	"	1897 Prof. Dr. L. Kleinwächter	2 "
18.	"	1900 " A. Klem	2 "
19.	"	1898 " J. Kobylański	2 "
20.	"	1897 Frau M. Tabakar-Kowsiewicz	2 "
21.	"	1900 Hofrat Arthur Krahl	2 "
22.	"	Holzhändler Ch. Krämer	2 "
23.	"	1902 Prof. A. Lewinski	2 "
24.	"	1898 " Fr. Loebel	4 "
25.	"	1900 Frau Louise v. Mauthner	2 "
26.	"	1897 " Prof. M. Meyer	4 "
27.	"	1898 " Zofja Mersowicz	2 "
28.	"	1897 Staatsanwalt Władimir Michalski	2 "
29.	"	1900 Prof. Dr. A. Michniewicz	2 "
30.	"	1897 Eduard Neunteufel	2 "
31.	"	1899 Anton Ohrenstein	2 "
32.	"	1902 Frau Hofrat E. Pompe	5 "
33.	"	1897 Dr. Orestes Popescul	2 "
34.	"	1899 Universitätsprofessor Dr. R. Piibrām	2 "
35.	"	1897 Regierungsrat Dr. E. Reiß	2 "
36.	"	Finanz-Oberkommissär F. Rentschner	2 "
37.	"	Reichsratsabgeordneter Leon Rosenzweig	4 "
38.	"	1900 Buchhändler R. Schally	3 "
39.	"	1899 Universitätsprofessor Dr. R. Scharizer	2 "
40.	"	1897 Bankier I. Schnirch	2 "
41.	"	Bernhard Seidenstein	2 "
42.	"	1902 Frau Honora Seidenstein	4 "
43.	"	1897 Josef Steiner	2 "
44.	"	Reichsratsabgeordneter Dr. Benno Straucher	2 "
45.	"	1899 Revident Leopold Szulc	2 "
46.	"	1902 Katechet P. S. Szymonowicz	2 "
47.	"	1897 Brüder Tabakar	3 "
48.	"	1899 Universitätsprofessor Dr. E. Tangl	2 "
49.	"	1902 Prof. Johann Tiron	2 "
50.	"	1897 Kultusvorstand kais. Rat Naftali Tittinger	2 "
51.	"	Kaufmann Isak Trintscher	2 "
52.	"	Landesschulinspektor Dr. Karl Tumlitz	6 "
53.	"	1900 Hofrat Josef Ullmann	— "
54.	"	1897 Berciu Wender's Söhne	2 "
55.	"	Oberingenieur Ludwig West	2 "
56.	"	1900 Landesregierungs-Konzipist Leo Winkler v. Seefels	2 "
57.	"	1902 Frau Rahel Wolfinger	3 "
58.	"	1899 Universitätsprofessor Dr. Karl Zelinka	2 "
59.	"	" Hofrat Dr. F. Zieglauer v. Blumenthal	2 "
		Summe	166 K

c) Spenden der Wohltäter:

Herr Gutmann Korn 20 K. — Sammlungen unter den Schülern: a) Nachtrag zum Berichte über das Jahr 1901/2: Stefanowicz Theodor (IV b): 1 K, die Schüler der II. b Klasse: 10 K. b) Weihnachts- und Ostersammlungen 1902/3: Es spendeten die Schüler der

I. Kl. a: Allerhand 5 K, Porges 3 K, Aufgabel, Korczuk, Kozak, Mareček, Orobko und Weidenfeld je 2 K, Christof und Schätzinger 1 K 60 h, Danilewicz 1 K 50 h, Hammel 1 K 30 h, Huilay, Ilnicki und Zelenczuk je 1 K 20 h, Renner 1 K, Grabowski 90 h, Gruber Viktor, Haber und Moroz je 80 h, Bressler und Karmin je 70 h, Haiwas, Jaskulowski, Miszkiewicz, Rosenkranz, Urbański je 60 h, Foti, Petriuk und Żukowski je 50 h, Balicki A., Brzostowski, Frimet, Gruber Rud., Hamburg, Kopelmann, Kosinski, Metsch, Totoescul und Zachariasiewicz je 40 h und 18 Schüler kleinere Beträge; zusammen 47 K 50.

I. Kl. b: Hladík 1 K, Jeremijczuk 60 h, Kera 40 h und 12 Schüler kleinere Beträge; zusammen 4 K.

I. Kl. c (Weihnachtssammlung): Sawicki, Semaka, Szerbanowicz je 1 K, Wład 80 h, Nawrocki, Sandul, Topuszczak, Zachariasiewicz je 60 h und 27 Schüler kleinere Beträge; zusammen 10 K 60 h.¹⁾

II. Kl. a: Brandstetter, Jakubowicz je 5 K, Brettler Hermann, Rauchwerger 4 K, Gärtner 3 K, Brettler Salomon, Gruft, Holder, Schapira Gustav und Max je 2 K, Romanowicz 1 K 80 h, Labij 1 K 50 h, Bojezuk 1 K 10 h, Burg, Kaczkowski Anton und Michael, Lisinski, Rechlo, Schorsch, Zloczower je 1 K, Andrijczuk 90 h, Landskron 60 h, Iwanowicz, Lipecki, Wołoszczuk je 50 h, Herschmann 20 h, zusammen 45 K 60 h.

III. Kl. a: Hulles 2 K 40 h, Bar 2 K, Buchholz, Golz, Neunteufel je 1 K, Hessler, Kozak je 90 h, Gedali 84 h, Brendzan, Negrusz je 60 h, Drancz, Korn je 50 h und 11 Schüler kleinere Beträge; zusammen 14 K 94 h.

III. Kl. b: Czajkowski 2 K, Paziuk 1 K 40 h, Kapustyński 1 K 20 h, Koczerhan 1 K, Charyna, Illiuk, Kozarisczuk, Suchowerski je 80 h, Goj 70 h, Budz, Jędrzejowski, Matejko, Palagi, Poklitar, Serbeniuk, Wynnyczuk je 60 h, Pihuliak, Zolewicz je 50 h und 23 Schüler kleinere Beträge; zusammen 21 K 90 h.

IV. Kl. a: Jakubowicz 2 K, Kozak, Morgenstern Nachman, Runes je 1 K, Landmann, Popiel je 60 h, Jekèles, Lunenfeld, Pächt je 50 h und 16 Schüler kleinere Beträge; zusammen 12 K.

IV. Kl. b (Weihnachtssammlung): Baloszeskul, v. Drohomirecki und v. Jasieniecki je 1 K, Kowaliuk 50 h und 19 Schüler kleinere Beträge; zusammen 7 K 30 h.¹⁾

V. Kl. a: Deligdisch 5 K 10 h, Allerhand Heinrich und Karl je 5 K, Gierowski 3 K 94 h, Ružylowicz 3 K 70 h, Guminski 3 K 20 h, Oleksiewicz 3 K, Druckmann 2 K 80 h, Gruberg 2 K 50 h, Schwarz Dawid 2 K 8 b, Csikany, Krämer, Lesner Isr., Wittner je 2 K, Haas, Krauthamer Mendel, Stepek je 1 K 50 h, Teitelbaum 1 K 34 h, Brendzan, Bronikowski, Geller, Germann, Kozarisczuk, Mojzesowicz, Schwartz, Szulz, Wegemann je 1 K, Bauer, Lesner Mendel je 80 h, Serotiuk Alexander 70 h, Fuchs, Teutler je 60 h und 12 Schüler kleinere Beträge; zusammen 67 K 76 h.

V Kl. b: Lipecki, Reucki je 1 K 35 h, Iwaniuk, Tyminski je 1 K, Podlaszecki 70 h, Hrehorowicz, Rongusz je 60 h, Suchowerski 50 h und 13 Schüler kleinere Beträge; zusammen 11 K 40 h.

¹⁾ Des Ergebnis der Ostersammlung in der I. c (6 K 20 h), der IV. b (4 K 20 h) und der Sammlung in der II. b (12 K) wird erst in der nächsten Jahresrechnung ausgewiesen werden.

VI. Kl. a: Baumann 5 K 50 h, Schmul 2 K 30 h, Ebner, Kosinski, Krässel, Landau, Pfaff, Schnee je 2 K, Grabowski A. und Kas., Harnik, Jędrzejowski, Somer je 1 K, Hermann 80 K, Chodakowski, Matich je 60 h, Ehrlich, Welisch je 50 h und 4 Schüler kleinere Beträge, außerdem Bücherrabatt 3 K; zusammen 32 K 40 h.

VI. Kl. b: v. Drohomirecki 4 K, Lamm 3 K, Halip 2 K, Orza und Szwarczuk je 1 K, Hnidey 80 h, Cisyk, Smereczanski je 50 h und 4 Schüler je 40 h; zusammen 14 K 40 h.

Aufläufiglich der am 10. Mai veranstalteten Matinée spendeten, bez. leisteten Überzahlungen: Der Herr k. k. Landespräsident Se. Durchlaucht Prinz zu Hohenlohe-Schillingsfürst 40 K, der Reichsratsabgeordnete Nik. R. v. Wassilko 20 K, der Bürgermeister Freiherr v. Kochanowski 10 K, Dr. Klem, Domherr Kostecki, Dr. Paschakis und Hofrat v. Zubrzycki je 6 K, Dr. Allerhand, Oberlandesgerichtsrat v. Jasieniecki und Regierungsrat Dr. Reiß je 4 K, Universitätsprofessor Dr. Halban, Reichsratsabgeordneter L. Rosenzweig, Hofrat Schödl, Katechet Szymonowicz je 2 K, Prof. Christof und H. M. Rechen je 1 K und Herr Kanarski einen Nachlaß von 50% der Druckkosten.

d) Ausweis über den Stand der „Bibliotheca pauperum“.

Zu den am Ende des Schuljahres 1901/2 ausgewiesenen 728 Lehrbüchern sind in diesem Jahre 143 durch Kauf und 68 durch Schenkung hinzugekommen. Ausgeschieden wurden 38; die Bibliothek besitzt daher gegenwärtig 901 Bücher.

Geschenkt wurden von der Verlagsbuchhandlung Gräser in Wien 14 Bücher, vom Direktor Kozak 12, Prof. Bittner 1, Prof. Lewinski 2, vom Abiturienten des I. St. G. Jarmulowicz 1, von den Schülern des I. St.-Gymnasiums: Holubowicz (VI.), Kostecki (VI.) Lewandowski (VI.), Mykityla (VI.) und Radewicz (VII.) je ein Buch; von den Schülern der eigenen Anstalt: Draginda (II. b) 1, Zaloszer (II. a) 6, Apfelbaum (V. a) 1, Csikany (V. a) 1, Gierowski (V. a) 5, Kassianowicz (V. a) 7, Renner (V. a) 1, Serotiuk Alex. (V. a) 1, Tyminski (V. a) 1, Pihuliak (V. b) 1, Baumann (VI. a) 1, Grabowski Albin (VI. a) 2 Grabowski Kas. (VI. a) 1, Welisch (VI. a) 1, Cisyk (VI. b) 1, von ungenannten Schülern 2 Bücher.

Ausgeliehen wurden im Berichtsjahre an 238 Schüler 621 Bücher.

Der Ausschuß sagt allen edlen Spendern, besonders dem hohen Landtage und der öblischen „Buk. Sparkasse“ für die neuerlich zugewiesenen Subventionen im Namen der unterstützten Schüler den innigsten Dank und bittet, auch in Zukunft dem Vereine das gleiche Wohlwollen zuwenden zu wollen.

Czernowitz, am 15. Juni 1903.

Für den Ausschuß:

Der Obmann:
Direktor Kornel Kozak.

Der Sackelwart und Bibliothekar:
Prof. Josef Bittner.

C. Sonstige Unterstützungen.

Der Kaiserin Elisabeth-Damenverein zur Beköstigung armer israelitischer Schulkinder wendete der Anstalt vier Freitische in der Volksküche zu, in deren Genusse Elie Hersch Augenblick (III. Kl. a), Juda Chaim Morgenstern (III. Kl. a), Hersch Rosenfeld (III. Kl. A) und Benzin Schauer (III. Kl. a) standen.

Der Verwaltungsrat des I. allgemeinen Beamtenvereines in Wien hat in seiner Sitzung vom 29. Oktober 1902, Z. 25817 folgenden Schüler einmalige Unterrichtsbeiträge bewilligt: 1. Pihuliak Isidor (III. Kl. b) 120 K; 2. Brendzan Valerian (III. Kl. a) 80 K und 3. Podlaszecki Jaroslaus (V. Kl. b) 80 K.

Mit Zuschrift vom 30. Juni 1903 verlieh das Ferienheim-Komitee des jüdisch-nationalen Vereines „Zion“ dem Schüler der II. Klasse a Pinkas Berkowicz einen Ferienheim-Platz.

Mehrere Ärzte, vornehmlich die Herren Direktor des Landes-Krankenhauses Sanitätsrat Dr. Philipowicz, Dr. Kobrzyński, Zahnarzt Dr. Klem, Dr. Schifter und Augenarzt Dr. Swierzcho, behandelten unbemittelte kranke Schüler unentgeltlich.

Die Direktion spricht an dieser Stelle allen edlen Wohltätern der studierenden Jugend den wärmsten Dank mit der Bitte aus, der Anstalt das bisherige Wohlwollen auch fernerhin zu bewahren

Dir. Kornel Kozak.

VIII. Chronik der Anstalt.

Die Aufnahme der Schüler, ferner die Aufnahms-, Wiederholungs- und Nachtragsprüfungen fanden am 1., 2. und 3. September 1902 statt.

Am 4. September wohnten die Schüler dem feierlichen Eröffnungsgottesdienste bei, worauf die Disziplinarvorschriften und der Stundenplan verlesen wurden. Der regelmäßige Unterricht begann am 4. September nachmittags.

Eine Erweiterung erfahr im Berichtsjahre die Anstalt dadurch, daß im Sinne des Min.-Erl. vom 30. Oktober 1900, Z. 28075, die VI. Klasse (in 2 Abteilungen) eröffnet und zufolge Min.-Erl. vom 28. September 1901, Z. 18952 (L.-S.-R. vom 22. Oktober 1901, Z. 6803) die ruthenisch-deutsche Vorbereitungsklasse errichtet wurde, welch letztere die Aufgabe hat, Knaben ruthenischer Muttersprache die zum Eintritte in die erste utraquistische Klasse erforderliche Vorbildung zu geben und so die ungehemmte Durchführung des für diese Klasse normierten Lehrplanes zu ermöglichen. Behufs Unterbringung dieser Klassen mußten drei weitere Lokale gemietet werden. Die Anstalt zahlte also im abgelaufenen Schuljahre 14 Klassen, die in drei benachbarten Gebäuden untergebracht waren.

Auch auf dem Gebietie der relativ-obligaten Gegenstände und der Freifächer trat eine Vermehrung ein, indem zufolge Min.-Erl. vom 5. Juli 1902, Z. 6989 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 29. Juli 1902, Z. 5145) der relativ-obligate Unterricht im Ruthenischen an den deutschen Stammklassen in je 2 gesonderten wöchentlichen Stunden eingeführt und mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 30. September 1902, Z. 7218, der II. Kurs für den Unterricht in der Stenographie (1 St. wöch.) aktiviert wurde; schließlich wurde mit dem Min.-Erl. vom 9. Oktober 1902, Z. 16572 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 24. Oktober 1902, Z. 8430), die Einführung von 3 neuen Gesangsstunden und zwar je 1 Stunde für röm.-kath., gr.-or. Kirchengesang und für den ruthenischen weltlichen Gesang, vom 2. Semester des abgelaufenen Schuljahres angefangen, genehmigt.

Im Personalstande des Lehrkörpers traten folgende Veränderungen ein:

Mit dem Min.-Erl. vom 25. Juni 1902, Z. 18206, intim. mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 19. Juli 1902, Z. 4755, wurde der Prof. am Staatsgymnasium in Radantz Nikolaus Slussariuk zum Prof. am II. Staatsgymnasium in Czernowitz ernannt, jedoch schon nach einer sechswöchentlichen Dienstleistung der h. o. gr.-or. Oberrealschule zugewiesen.

(Min.-Erl. vom 6. Oktober 1902, Z. 29025, L.-Sch.-R.-Erl. vom 15. Oktober 1902, Z. 8044). An Stelle des genannten Professors wurde zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 5. November 1902, Z. 8425, der Lehramtskandidat Franz Olszewski zum Supplenten bestellt.

Mit dem Min.-Erl. vom 26. Juni 1902, Z. 18309, L.-Sch.-R.-Erl. vom 25. Juli 1902, Z. 4756, wurde den Professoren Dr. Moses Sigall am gr.-or. Gymnasium in Suczawa und Anton Klein am I. Staatsgymnasium in Czernowitz je eine Lehrstelle am b. o. k. k. II. Staatsgymnasium verliehen.

Mit dem Min.-Erl. vom 2. Juli 1902, Z. 18472, L.-Sch.-R.-Erl. vom 21. Juli 1902, Z. 4847, wurde der Oberlehrer an der zweiklassigen Volksschule in Privat-Lenkoutz Georg Martyniuk für die Dauer des Schuljahres 1902/3 zum provisorischen Lehrer der an der Anstalt bestehenden Vorbereitungsklasse ernannt.

Zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 3. August 1902, Z. 5421, wurden die Supplenten Adalbert Alber, der eine Lehrstelle am komm. Gymnasium in Friedek erhielt, und Toivi Kern, der wegen Vorbereitung zur Lehramtsprüfung auf seine Stelle resignierte, von der weiteren Dienstleistung an der Anstalt enthoben.

Mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 23. August 1902, Z. 6133, wurden der Lehramtskandidat Hilarion Fedorowicz und mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 4. September 1902, Z. 6553, der Lehramtskandidat Paul Siretean zu Supplenten an der Anstalt ernannt.

Zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 27. Juli 1902, Z. 5089 (L.-Reg.-Erl. vom 11. August 1902, Z. 18305) wurde der Sanitätsassistent Dr. Michael Lewicki zum provisorischen Schulärzte bestellt.

Mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 15. September 1902, Z. 6992, erhielt Professor Sergius Szpojarnowski krankheitshalber einen vierwöchentlichen Urlaub, der zufolge Min.-Erl. vom 22. September 1902, Z. 30322 bis 10. November verlängert wurde.

Mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 6. Oktober 1902, Z. 7611, wurde dem Professor Friedrich Löebl ab 1. Oktober 1902 die IV. Quinquennalzulage zuerkannt und zufolge Min.-Erl. vom 28. Oktober 1902, Z. 18476 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 6. November 1902, Z. 8936), die VII. Rangklasse mit der Rechtswirksamkeit vom 1. Jänner 1903 verliehen.

Se Exzellenz der Herr Minister für Kultus und Unterricht ernannte mit dem Erlass vom 17. Jänner 1903, Z. 670, den provisorischen Gymnasiallehrer Nikolaus Isopenko zum wirklichen Lehrer an der Anstalt. Derselbe wurde zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 27. März 1903, Z. 2350, unter Verleihung des Professor-Titels im Lehramte bestätigt.

Mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 24. Jänner 1903, Z. 10290 ex 1902, wurden der Musiklehrer Anton Koller mit der Erteilung des Unterrichtes im röm.-kath. Kirchengesange und der Nebenlehrer für gr.-kath. Kirchengesang Eugen Fedorowicz mit der Erteilung des Unterrichtes auch im gr.-or. Kirchen- und im weltlichen Gesange mit ruthenischer Unterrichtssprache, vom 2. Semester 1902/3 angefangen, betraut.

Am 10. September nahmen die Schüler unter der Führung des Lehrkörpers an den feierlichen Trauerandachten der verschiedenen Riten für Weiland Ihre Majestät die Kaiserin Elisabeth teil.

Am 27. September wohnte der hochwürdige Herr Kanonikus und Konsistorialrat Celestin Koštecki als Ordinariatskommissär der gr.-kath. Exhorta bei und eiferte die Jugend in einer warmen Ansprache zu strenger Pflichterfüllung, wahrer Religiosität und unerschütterlicher Vaterlandsliebe an.

Am 4. Oktober wurde das Allerhöchste Namensfest Sr. Majestät des Kaisers durch Festgottesdienste in den Gotteshäusern aller Konfessionen gefeiert. Die Schüler und der Lehrkörper wohnten dem solennen Gottesdienste bei.

Am 18. November nahm die gr.-or. Schuljugend unter der Führung des Lehrkörpers an dem festlichen Empfange des hochwürdigsten gr.-or. Erzbischofs und Metropoliten Dr. Wladimir v. Repta aus Anlaß seines feierlichen Einzuges in die Erzdiözese teil.

Am 23. November wurde aus Anlaß der feierlichen Installation des hochwürdigsten gr.-or. Erzbischofs Dr. Wladimir v. Repta von den gr.-or. Schüler der Anstalt gemeinsam mit den Zöglingen der h. o. Lehrerbildungsanstalt unter der Leitung des Katecheten Emanuel W or o b k i e w i c z vor dem Residenzgebäude ein weihevoll Serenadelied in überaus gelungener Weise gesungen; man konnte bei dieser Gelegenheit mit Genugtuung den Fortschritt konstatieren, den die Pflege des gr.-or. Kirchengesanges in der Schule gemacht hat.

Am 30. Jänner schloß das erste Semester mit der Verteilung der Zeugnisse; an demselben Tage und am 31. Jänner wurden die Privatistenprüfungen über das I. Semester vorgenommen.

Das II. Semester begann am 3. Februar ohne irgendwelche Änderung im Lehrkörper oder in der Lehrfächerverteilung.

In Gemäßheit des Min.-Erl. vom 23. Juni 1902, Z. 20526, intim, mit dem L.-Reg.-Erl. vom 3. Oktober 1902, Z. 18691, wurde am 5. Februar eine Sammlung von 45 von den Schülern der Anstalt vorgesungenen und von den Gesangslehrern I. Horner und E. Fedorowicz in Noten gesetzten ruthenischen Volksliedern im Wege der k. k. Landesregierung der Universal-Edition-Aktiengesellschaft in Wien zum Zwecke der von derselben geplanten Herausgabe des patriotischen Werkes „Das Volkslied in Österreich“ zur Verfügung gestellt. Hiebei wurden besonders zwei Liedertexte rühmend hervorgehoben, die in schlichter und dabei rührender Weise das tragische Geschick der ewigten Kaiserin beklagen und so einen schönen Beweis dafür erbringen, wie innig und tief die Liebe und Verehrung zu der so jäh und unerwartet heimgegangenen edlen Landesmutter auch in dem Herzen des ruthenischen Landvolkes der Bukowina wurzelt.

Am 22. Februar fand aus Anlaß des 25-jährigen Papstjubiläums Sr. Heiligkeit Leo XIII. eine feierliche Exhorta und hierauf ein Festgottesdienst statt, an welchem die katholischen Schüler und der Lehrkörper teilnahmen.

Am 28. Februar hielt der Begründer der Urania in Budapest Ferdinand S o m o g g i in einem Klassenzimmer der Anstalt einen durch Vorführung von zahlreichen Skioptikonbildern veranschaulichten Vortrag über die wichtigsten Himmelskörper, über Fridtjof Nansens Polarreise und den Freiheitskampf der Buren, der sehr instruktiv war und von Lehrern und Schülern mit verdientem Beifall aufgenommen wurde.

Die österlichen Exerzitien wurden für die Schüler aller christlichen Konfessionen am 4., 5. und 6. April abgehalten.

Am 25. April wurden die Direktoren der Mittelschulen dem neuen Landesschef Sr. Durchlaucht dem Prinzen Hohenlohe-Schillingsfürst durch den Herrn Landesschulinspektor vorgestellt.

Am 10. Mai fand eine musikalisch-deklamatorische Matinee zu Gunsten des Unterstützungsvereins des Anstalt statt.

Am 20. Mai wohnte der Herr Landesschulinspektor Dr. Karl T u m l i r z dem Unterrichte in mehreren Gegenständen und Klassen bei.

Am 25. Mai inspizierte der hochwürdige Prälat Msgr. Josef S c h m i d t als Ordinariats-kommissär den röm.-kath. Religionsunterricht in den oberen Klassen.

Zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 10. Juni 1903, Z. 4282, wurde auf Grund der Bestimmungen des Min.-Erl. vom 30. Juni 1897, Z. 15939 bzw. vom 18. April 1903, Z. 9657, der hochw. Seminarrektor Michael D r a c z y n s k i mit den Funktionen eines Diözesaninspektors zur Überwachung des gr. or. Religionsunterrichtes an den h. o. Volks- und Mittelschulen betraut.

Während des abgelaufenen Schuljahres wurden die röm.-kath., gr.-kath. und gr.-or. Schüler dreimal zur h. Beichte und h. Kommunion geführt.

Die mündlichen Versetzungsprüfungen fanden in der Zeit vom 20. Juni bis 10. Juli im Beisein des Direktors statt.

Am 6. und 7. Juli wurden die Privatistenprüfungen vorgenommen ; gleichzeitig war für die katholischen und orientalischen Schüler die h. Beichte und Kommunion.

Am 15. Juli wurde das zweite Semester mit einem feierlichen Dankamte und der Verteilung der Zeugnisse geschlossen.

Am 15. und 16. Juli finden die Aufnahmsprüfungen in die I. Klasse statt.

IX. Gesundheitspflege.

Zu Beginn des Schuljahres 1902/3 wurde die Konferenz betreffend die Gesundheitspflege der Schuljugend abgehalten, der auch der mit dem L.-Sch.-Erl. vom 27. Juli 1902, Z. 5080, bestellte provisorische Schularzt Dr. Michael Lewicki beiwohnte. In derselben wurden im Sinne der Min. Verord. vom 15. September 1890, Z. 19097, die zur Förderung der Gesundheitspflege zu ergreifenden Maßnahmen besprochen, worauf hiefür ein bestimmtes Programm, das sich hauptsächlich auf Baden, Schwimmen, Schlittschuhlaufen, Turnen, Jugendspiele und Exkursionen bezog, festgestellt wurde.

Gleichzeitig wurde ein Jugendspielkomitee, bestehend aus dem Direktor als Obmann, und den Professoren Julian Kobylanski, Nikolaus Isopenko und dem Turnlehrer Johann Radomski als Mitgliedern eingesetzt, das am 28. September 1902 eine Besprechung abhielt, in der ein ausführlicheres Spielprogramm entworfen wurde.

Auf Grund desselben fanden im abgelaufenen Schuljahre die Jugendspiele, bezw. Ansflüge und Übungsmärsche unter der Leitung des obgenannten Komitees jeden Samstag nachmittags, mitunter auch an Feiertagen, insoweit es die Witterung erlaubte, statt. Die Spieler wurden behufs besserer Überwachung in 2 bis 3 Gruppen eingeteilt. Die Beteiligung an denselben war eine sehr rege ; es spielten durchschnittlich 60 Schüler.

Während des Winters wurden durch den Turnlehrer 12 brave Schüler, die sich entweder selbst meldeten oder vom Turnlehrer hiezu bestimmt wurden, an jedem Freitag von 5—6 Uhr nachmittags als Spielwarte ausgebildet. Auch wurden einige Schüler besonders in der Winterszeit am Samstag nachmittags von 5—6 Uhr unter Aufsicht des Turnlehrers durch ältere bereits ausgebildete Schüler im Trommelschlagen und Hornblasen unterrichtet. Von den Spielwarten zeichneten sich durch ihren ausdauernden Fleiß besonders die Schüler Ebner (VI. Kl. a), Serotiuik Alex. (V. Kl. a) und Sauer (IV. Kl. a) aus, welche in Anerkennung dessen mit Prämien, bestehend in passenden Geschichtsbüchern, bedacht wurden.

Im verflossenen Winter wurden 6 Übungsmärsche veranstaltet, und zwar einer nach der Rohoznaer Hutweide, einer in den Zucezkaer Wald und 4 nach Horecza, wobei Schneeballwerfen geübt wurde. An denselben beteiligten sich durchschnittlich 50 Schüler.

Wie alljährlich wurde auch in diesem Winter im Schulgarten ein Eislaufplatz hergerichtet, der fast täglich von vielen Schülern zum Schlittschuhlaufen benutzt wurde. Im Sommer wurde heuer derselbe Platz für das Lawn-Tennisspiel benützt. Auch im Berichtsjahre gewährte der h. o. Eislaufverein den Schülern ermäßigte Eislaufkarten zu 6 K und stellte den Vereinsplatz an Sonn- und Feiertagen von 10—12 Uhr vormittags den Schülern unentgeltlich zur Verfügung.

Für warme Bäder hatte die Direktion wie im Vorjahr im Badehause des Herrn Gedali vorgesorgt, welcher eigene Badetage zu ermäßigten Eintrittspreisen für die Schüler der Anstalt eingerichtet hat.

In der Zeit vom 6. Oktober 1902 bis 1. Juni 1903 wurden 345 Badekarten ausgegeben; darunter waren 120 vom Badehausbesitzer Herrn Gedali bewilligte Freikarten, wofür ihm an dieser Stelle der gebürende Dank abgestattet wird, und 225 Badekarten, zu deren Anschaffung 23 K aus den Jugendspielbeiträgen verwendet wurden.

Bäder wurden von den Schülern der einzelnen Klassen in nachstehender Anzahl genommen: I. Kl.: 95, II. Kl.: 86, III. Kl.: 70, IV. Kl.: 35, V. Kl.: 37 und VI. Kl.: 22.

Die Ausgabe und Verrechnung der Badekarten, die Führung des Verzeichnisses der Badenden behufs Kontrolle in sanitärer Hinsicht, sowie die Überwachung des Badehausbesuches besorgte die Direktion im Einvernehmen mit dem Jugendspielkomitee.

Übersichtstabelle

über die Teilnehmer an den Jugendspielen, den Ausflügen etc. und über den Gesundheitszustand der Schüler im Schuljahr 1902/1903.

Klasse	Zahl der				Zahl der	Zahl der an Infektionskrankheiten Erkrankten									
	Teilnehmer an Jugend- spielen	Aus- flügen	Eiskäufer	Schwim- mer		Kurz- sichtigen	Schwer- hörigen	Influenza	Masern	Scharlach	Diphthe- ritis	Typhus	Blattern	Keuch- husten	
I. a .	50	18	4	18	31	3	9	1	—	—	1	—	—	1	3
I. b .	26	22	4	17	28	3	1	4	—	—	—	—	—	—	—
I. c .	26	13	3	14	26	—	—	1	—	1	—	1	—	1	—
II. a .	38	11	12	16	35	4	1	1	—	—	2	—	1	—	—
II. b .	28	17	12	21	59	4	1	5	—	—	—	—	—	—	—
III. a .	36	1	19	18	30	11	4	4	—	1	1	—	—	—	—
III. b .	20	—	8	25	32	4	2	—	1	1	—	—	—	—	—
IV. a .	24	4	17	33	42	9	—	2	—	—	—	—	—	—	—
IV. b .	22	1	5	16	27	3	1	—	—	—	1	—	1	—	—
V. a .	27	12	24	24	46	9	--	9	1	—	3	—	—	—	—
V. b .	10	1	8	12	17	6	2	5	—	—	—	—	—	—	—
VI. a .	12	9	7	5	12	6	—	4	—	—	—	—	—	—	—
VI. b .	12	3	10	11	20	6	1	6	—	1	—	—	—	—	—
Summe .	331	112	133	230	405	68	22	42	2	7	3	3	1	3	

X. Wichtigere Erlässe der vorgesetzten Behörden.

1. Min.-Erl. vom 23. Juni 1902, Z. 20526 (intim. mit L.-Reg.-Erl. vom 3. Oktober 1902, Z. 18691), womit angeordnet wird, daß Lehrer und Schüler zur möglichsten Mitwirkung am Gelingen des von der Universal-Edition-Aktien-Gesellschaft in Wien geplanten Herausgabe des patriotischen Werkes „Das Volkslied in Österreich“ zu veranlassen sind.

2. Min.-Erl. vom 2. Juli 1902, Z. 1495, demzufolge in Hinkunft der 10. bzw. 9. September als Sterbegedächtnistag weiland Ihrer Majestät der Kaiserin Elisabeth schulfrei zu halten ist.

3. Min.-Erl. vom 15. Juli 1902, Z. 29949 (L. Sch.-R.-Erl. vom 15. September 1902, Z. 6044, bzw. vom 9. Mai 1903, Z. 1774): Anordnungen zum Zwecke der Verhütung der Verbreitung der Tuberkulose.

4. Min.-Erl. vom 9. Oktober 1902, Z. 16572 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 24. Oktober 1902, Z. 8430), durch welchen genehmigt wird, daß der Gesangsunterricht an der Anstalt vom 2. Semester angefangen statt in 3 in 6 Stunden wöchentlich erteilt werde. Von den 3 neuen Gesangsstunden wird 1 Stunde für den allgemeinen Gesang mit ruthen. Unterrichtssprache, 1 Stunde für röm.-kath. und 1 Stunde für gr.-or. Kirchengesang bestimmt.

5. Min.-Erl. vom 29. Oktober 1902, Z. 33210 (L. Sch.-R.-Erl. vom 21. November 1902, Z. 9197), dem zufolge künftighin Programme, welche Abhandlungen naturwissenschaftlichen Inhaltes enthalten, an die Intendanz des k. k. naturhistorischen Hofmuseums in Wien zu übersenden sind.

6. L.-Sch.-R.-Erl. vom 15. Dezember 1902, Z. 9910, womit normative Bestimmungen bezüglich der Einhaltung der rituellen Trauerwoche und des Sterbegedenktages seitens der mosaischen Schüler getroffen werden.

7. Min.-Erl. vom 6. März 1903, Z. 6005 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 17. März 1903, Z. 2239), betreffend die Instandhaltung der Turnergeräte zur Verhütung von Unglücksfällen.

8. L.-Sch.-R.-Erl. vom 4. April 1903, Z. 2784, ordnet im Sinne des Erl. des k. k. Minist. des Inneren vom 14. Februar 1902, Z. 49409/01, an, die Schuljugend auf die Wichtigkeit einer regelmäßigen und sorgfältigen Mund- und Zahnpflege für die Erhaltung der Gesundheit aufmerksam zu machen.

9. L.-Sch.-R.-Erl. vom 6. April 1903, Z. 1892: Bei Erstattung der Vorschläge für die Beförderung von Lehrpersonen in die höheren Rangklassen sind bis spätestens 10. Mai jedes Jahres nur die vorgeschriebenen, genau ausgefüllten Übersichtstabellen anzuschließen, während die Vorlage der Dienstesdokumente der betreffenden Lehrpersonen bei diesem Anlasse in Hinkunft zu entfallen hat.

10. Min.-Erl. vom 31. März 1903, Z. 3004 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 28. April 1903, Z. 2430) ordnet an, daß künftighin in der Regel nur österreichische Staatsbürger als Aushilfsdiener aufzunehmen sind.

11. Min.-Erl. vom 20. März 1903, Z. 9098 (L.-Rch.-R.-Erl. vom 1. April 1903, Z. 2701), demzufolge neben den neuesten Auflagen eines Lehrbuches auch ältere Auflagen desselben Lehrbuches gebraucht werden können, falls nicht bei der Approbation der neuen Auflage die gleichzeitige Verwendung früherer Auflagen ausdrücklich als unzulässig erklärt worden ist.

12. Min.-Verord. vom 23. Mai 1903, Z. 17541 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 4. Juni 1903, Z. 4185), womit bestimmt wird, daß Kandidaten, welche im Sinne des Punktes 2, Absatz 2 und 3 der Min.-Verord. vom 10. Dezember 1885, Z. 22906 (M. V. Bl. 1886, Nr. 1) im Herbsttermine zur Maturitätsprüfung zugelassen wurden, bei dieser Prüfung aber aus einem Gegenstände nicht entsprechen, von der Prüfungskommission gestattet werden kann, daß sie die Prüfung aus diesem Gegenstande nach einem halben

Jahre, d. i. frühestens gegen den Schluß des ersten Semesters {des betreffenden Schuljahres wiederholen. In rücksichtswürdigen Fällen kann auf ein besonders motiviertes Ansuchen von der Landesschulbehörde im Einvernehmen mit der Prüfungskommission eine Wiederholung der Prüfung aus einem einzelnen Gegenstande im gleichen Termine auch einem solchen Kandidaten bewilligt werden, der im vorausgegangenen Sommertermine bloß in einem Gegenstande nicht entsprochen und im nächsten Herbsttermine die aus diesem Gegenstande bewilligte Wiederholungsprüfung nicht bestanden hat.

13. U.-Min.-Erl. vom 4. Juni 1903, Z. 1035 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 21. Juni 1903, Z. 4488): Die sukzessive Errichtung von vier aufsteigenden Kursen zur Ausbildung in der ruthenischen Sprache für Schüler nichtruthenischer Nationalität wird vom Schuljahr 1903/4 angefangen genehmigt. Der Unterricht ist nach dem eigens für diesen Zweck normierten Lehrplane an jedem dieser Kurse in drei Stunden wöchentlich zu erteilen, wobei in einem Kurs die Schüler von je zwei oder nach Bedarf von mehreren Klassen vereinigt und innerhalb des Kurses in eine Untergruppe und eine Obergruppe geteilt werden.

Der Unterricht ist relativ-obligat mit der Wirkung, daß die über eine Erklärung der gesetzlichen Vertreter der Schüler erfolgte Teilnahme derselben bis zur Beendigung sämtlicher Kurse zu dauern hat. Der Note aus diesem Sprachfache kommt jedoch nur nach der günstigen Seite ein Einfluß auf die allgemeine Zeugnisklasse zu.

XI. Verzeichnis der Schüler am Schlusse des Schuljahres 1902/03.

Schüler, deren Namen **fett** gedruckt sind, sind Vorzugsschüler.

I. Klasse A.

1. Allerhand Alfred, 2. Aufgabel Josef, 3. Baczinski Eugen, 4. Balicki Anton,
5. Bet Emilian, 6. Bleier Adolf, 7. Breßler Salomon, 8. Brzostowski Theophil, 9. Christof
Otto Heinrich, 10. Danilewicz Nikolaus, 11. Dobrowolski Josef Otto, 12. Dumicz Basil,
13. Foti Stefan, 14. Frimet Rubin, 15. Grabowski Ladislaus, 16. Gruber Viktor, 17. Haber
Bernhard, 18. Haiwas Anton, 19. Hamburg Josef, 20. Hammel Jakob, 21. Hlewka Eugen,
22. Huley Georg, 23. Ilnicki Marian Arthur, 24. Jaskułowski Ladislaus, 25. Karmin Elias,
26. Kopelmann Karl, 27. Korczuk Nikolaus, 28. Kosiński Kasimir Anton, 29. Kozak Georg,
30. Litwinowicz Julian, 31. Łukasiewicz Kajetan, 32. Mareček Josef, 33. Mętsch Aron,
34. Miszkiewicz Stanislaus, 35. Moroz Basil, 36. Oberländer Karl Josef, 37. Orobko Stefan,
38. Petriuk Hilarion, 39. Porges Eugen, 40. Renner Rudolf Stefan, 41. Rosenkranz
Siegmund, 42. Schatzinger Viktor, 43. Totoeskul Michael, 44. Urbański Bronislaus,
45. Weidenfeld Gottfried Emanuel, 46. Wolski Theophil, 47. Zacharjasiewicz Czesław,
48. Zelenczuk Gregor, 49. Żukowski Franz Josef. Privatisten: 1. Bohosiewicz Thaddäus,
2. Gruber Rudolf, 3. Lieber Jakob, 4. Mętsch Jonas.

I. Klasse B.

1. Adam Nikolaus, 2. Albota Alexander, 3. Andrejczuk Basil, 4. Badiuk Stefan,
5. Balicki Michael, 6. Banatiuk Alexander, 7. Baraniak Wladimir, 8. Boberski Nikolaus,
9. Cocea Johann, 10. Chrapko Johann, 11. Cyganek August, 12. Dopiwnka Josef, 13. Dutka

Georg, 14. **Formagiu Basil**, 15. Gajer Isidor, 16. Gorecki Vincenz, 17. **Halloci Simeon**,
18. **Hladlj Peter**, 19. **Hnidey Konstantin**, 20. Hrehoriak Alexander, 21. Hrehoriak Demeter,
22. Hundycz Emilian, 23. Hundycz Jaroslaus, 24. Janczek Georg, 25. Jaworski Alexander,
26. Jeremijczuk Boris, 27. Joakimowicz Matthias, 28. Jurijczuk Nazarius, 29. Jurijczuk
Theodor, 30. Kejwan Elias, 31. Kejwan Kornel, 32. Kera Elias, 33. Klym Hilarion,
34. Kostyk Alexander, 35. Kostyk Georg, 36. Krupenij Johann, 37. Kuczkowski Theophil,
38. Kwasnicki Vladimir, 39. Mecak Vladimir, 40. Moldowan Elias.

I. Klasse C.

1. Myckan Peter, 2. Moysiuk Dionys, 3. Nawrocki Roman, 4. Ostrowski Johann,
5. Pauliuk Michael, 6. Pauliuk Elias, 7. Poklitar Basil, 8. Poklitar Johann, 9. Predineczuk
Georg, 10. Radomski Cornel, 11. Rudaczek Johann, 12. Rudnicki Alexander, 13. Rusnak
Demeter, 14. Rzyiuk Vladimir, 15. Sandul Emanuel, 16. Sawicki Fewronius, 17. Semaka
Vladimir Ritter von, 18. **Semullak Nikolaus**, 19. Smereczynski Michael, 20. Stefiuk Peter,
21. Szerbanowicz Theodul, 22. Taszczuk Georg, 23. **Taszczuk Peter**, 24. Tkaczuk Basil,
25. Tkaczuk Eusebius, 26. Todoruk Georg, 27. **Tokaryk Michael**, 28. Topuszczak Josef,
29. Wlad Alexander, 30. Woloszczuk Basil, 31. Zachariasiewicz Roman Ignatz, 32. Zawianski
Clestin, 33. Zipser Michael. *Privatist*: Niedzielski Stefan.

II. Klasse A.

1. Andrijczuk Peter, 2. Apro Josef Basil, 3. Awakowicz Stefan, 4. Balicki Vladimir,
5. Beń Ignatz, 6. Berkowicz Emanuel, 7. Bojczuk Auxentius, 8. Brandstetter Viktor,
9. Brettler Hermann, 10. Brettler Salomon, 11. Burg Edmund, 12. Christof Gustav Ferdinand,
13. **Czownicki Josef**, 14. Donigiewicz Bogdan, 15. Gärtner Leiser, 16. Goldschmidt Adolf,
17. Grünberg Adolf, 18. Gruft Jakob, 19. Hammel Leon, 20. Herschmann Rudolf,
21. Hruschka Bruno, 22. Iwanowicz Stephan, 23. Jakubowicz Johann, 24. Kaczkowski
Anton, 25. Kaczkowski Michael, 26. Kriczi Adolf, 27. Labij Eugen, 28. Landskron Friedrich,
29. Lipecki Eusebius, 30. Lisiński Johann, 31. Mikulasz Josef, 32. Miszkiewicz Viktor,
33. Morosiewicz Michael, 34. Moroziewicz Roman, 35. Moryś Stanislaus, 36. Nekeforuk
Elias, 37. Onciul Johann, 38. Ostafiezuk Johann, 39. Rauchwerger Siegfried, 40. Rechło
Johann, 41. Romanowicz Julian, 42. **Russnak Konstantin**, 43. Rzeszowski Eugen Karl,
44. Schapira Gustav, 45. **Schapira Max**, 46. Schöbesch Georg, 47. Schorsch Johann,
48. Singer Mordko, 49. Sydor Michael, 50. Tomowicz Alexander, 51. Tumanowicz Bogdan,
52. Urbański Eugen, 53. **Wladyga Ladislaus**, 54. Woloszczuk Peter Paul, 55. Zloczower
Marzell, 56. Holder Heinrich, 57. Rappaport Samuel. *Privatisten*: 1. Bohosiewicz Kasimir,
2. Herzog Abraham, 3. Hirschhorn Josef, 4. Horowitz Theodor, 5. Metsch Bela, 6. Rechtmann
Pesach, 7. Stoclów Marie, 8. Zwarek Johann.

II. Klasse B.

1. **Andrietz Georg**, 2. **Baloscheskul Eugen**, 3. Chłodniuk Nikolaus, 4. Danyliuk
Michael, 5. Demitrowski Ladislaus, 6. Diakonowicz Stefan, 7. Dmetriuk Basil, 8. Dutczak
Demeter, 9. Dzerowicz Miroslaus, 10. Gaszyński Adam, 11. Gaszyński Gregor, 12. Glinski
Theophan, 13. **Hankiewicz Gregor**, 14. Hotincezan Artimon, 15. Hren Emilian, 16. Jaremczuk
Demeter, 17. Jędrzejowski Johann, 18. Jeremijczuk Eugen, 19. **Jeremijczuk Vladimir**,
20. Kaplun Nestor, 21. Kocza Michael, 22. Kokorian Theophil, 23. Kosteniuk Nikolaus,
24. Kostyk Vladimir, 25. Kruszelnicki Johann, 26. Kurczak Johann, 27. Magas Johann,
28. Marfijewicz Michael, 29. Medwig Prokop, 30. Nazarek Johann, 31. Niedzielski Vladimir,

32. Orelecki Theodosius, 33. Osadczuk Basil, 34. **Osadez Georg**, 35. Palijów Basil,
36. Paraniuk Paul, 37. Pereckij Hilarius, 38. Poiczuk Basil, 39. Puszkar Josef,
40. **Romanik Johann**, 41. Sakalo Demeter, 42. Salahora Markus, 43. Sarnawski Nikolaus,
44. Skrepnek Johann, 45. Slipeniuk Stefan, 46. Smereka Simeon, 47. Stasiuk Demeter,
48. Stupnicki Stefan, 49. Stupnicki Wladimir, 50. Schlemko Roman, 51. Szmigielski
Demeter, 52. Swaryczewski Hilarius, 53. **Toderuk Simeon**, 54. Tolkan Michael, 55. Turuschanko
Eusebius, 56. Wasilowicz Konstantin, 57. **Wlad Miron**, 58. Wojcenko Demeter, 59. Wojewódka
Konstantin, 60. Wojnowski Wladimir, 61. Wolczyński Eugen, 62. Wynohradnyk Jaroslaus,
63. Zadorożnyj Ladislaus, 64. Zapareniuk Elias, 65. **Żuryk Wladimir Johann**. *Privatist*:
Lewicki Josef.

III. Klasse A.

1. Altman Pinchos, 2. Augenblük Elio, 3. Bar Markus, 4. Beitler Franz, 5. Brendzan
Valerian, 6. Bretfeld Alfons, 7. Brodzik Kasimir, 8. Buchholz David, 9. **Dickstein Moses**,
10. Drancz Marcel, 11. Drukmann Gabriel, 12. Dumański Stanislaus, 13. Engler Sübie,
14. Eustafiewicz Meletius, 15. Feingold Abraham, 16. Galan Adolf, 17. Gedali Gustav,
18. Golz Leopold, 19. Herzan Siegfried, 20. Heßler Willibald, 21. Hoffmann Alfred,
22. Hohenthal Anton, 23. Holler Feiwisch Moses, 24. Hoszisławski Wladimir, 25. Hulles
Heinrich, 26. Janowicz Nikolaus, 27. Kalinowicz Stefan, 28. **Kolb Johann**, 29. Konwalinka
Hieronym, 30. Korn Moses, 31. Kozak Axentij, 32. **Kozarisczuk Daniel**, 33. Lang
Wilhelm, 34. Malek Epiphanias, 35. Mandelbaum Max, 36. Markiewicz Kajetan, 37. Merdinger
Marcel, 38. Michniewicz Ladislaus, 39. Mogilnicki Jaroslaus, 40. Morgenstern Chaim,
41. Negrusz Kajetan, 42. Neunteufel Heinrich, 43. Newrly Jaroslaus, 44. Perlmann
Abraham, 45. Piotrowski Heinrich, 46. Prévost Wilhelm, 47. Rachmistrík Alexander,
48. Rosenfeld Hersch, 49. Schäfer Wolf, 50. Schauer Benzin, 51. Seweryński Nestor,
52. Smereczyński Hilarion, 53. Spaczyński Miecislaus, 54. Steinmetz Sindel, 55. Striszka
Michael, 56. Ustyanowicz Alexander, 57. Wasilowicz Johann, 58. Weissglas Isak, 59. Zimbler
Mathias. *Privatisten*: 1. Kindler Therese, 2. Lauer Johanna, 3. Neumann Viktor,
4. Schärf Benjamin, 5. Schwarz Nuchim, 6. Singer David, 7. **Zaloszer Adalbert**.

III. Klasse B.

1. **Bodnariuk Johann**, 2. Bojko Nikolaus, 3. Budz Basil, 4. Calinciu Johann,
5. Charyna Alexius, 6. Czajkowski Isidor, 7. Gayer Nikolaus, 8. Goj Ladislaus, 9. Gruber
Vincenz, 10. Hlewka Johann, 11. Jędrzejowski Franz, 12. Illiuk Johann, 13. **Kapustynski
Josef**, 14. Koczala Elias, 15. Koczerban Michael, 16. Koštyniuk Josef, 17. Kozaryczuk
Michael, 18. Kozarisczuk Roman, 19. Kuchta Theodor, 20. Liutyk Michael, 21. Matejko
Nikolaus Thaddagus, 22. Palagi Makartus, 23. Pauliuk Xenophon, 24. Paziuk Georg,
25. Pihuliak Isidor, 26. Poklitar Isidor, 27. Rucki Alexander, 28. Rucki Josef, 29. Serbeniuk
Georg, 30. Seyk Eduard, 31. Skribiak Peter, 32. Suchowerski Eugen, 33. Tkaczuk Demeter,
34. Warszawski Eduard, 35. Wiszewan Johann, 36. Wynnyczuk Alexius, 37. Wynohradnyk
Johann, 38. Wynohradnyk Michael, 39. Żolewicz Alexander. *Privatisten*: 1. Albota Eugen,
2. Bojanowski Silvester, 3. Ilewicki Roman, 4. Lesniak Viktor, 5. Polański Johann.

IV. Klasse A.

1. Abraham Schloma, 2. Adlersberg Abraham, 3. Affinis Theophanius, 4. Andrejczuk
Eusebius, 5. Bäumer Michael, 6. Bezen Seiowel, 7. **Brandl Franz**, 8. Brenmann Hersch,
9. Chobzej Theodor, 10. Dolnicki Nikolaus, 11. Domański Leopold, 12. Draczyński Josef,
13. Dutkowski Josef, 14. Dutkowski Stefan, 15. Dworzak Rudolf, 16. Gazda Ladislaus,

17. Geller Josef, 18. Gellmann Abraham, 19. Granirer Efroim, 20. **Haber Ulrich**, 21. Halm Wolf, 22. Hörer Mechel, 23. Iwanowicz Basil, 24. Jakubowicz Gregor, 25. Jekeles Moses, 26. Kmitkowski Stanislaus, 27. Knepper Salomon, 28. **Kozak Arkadius**, 29. Kudisch Heinrich, 30. Landmann Moritz, 31. **Lang Adolf**, 32. Latawiec Franz, 33. Lunenfeld David, 34. Madzurek Johann, 35. Morgenstern Chaim, 36. Morgenstern Nachmann, 37. Nykusewicz Gregor, 38. Ostapowicz Kornel, 39. Pächt Karl, 40. Piotrowski Bruno, 41. Popiel Roman, 42. Prelicz Friedrich, 43. Ptaślik Demeter, 44. Rachmistrouk Eugen, 45. Reh Edmund, 46. Rosenrauch Gawriel, 47. Runes Leon, 48. Samit Hersch, 49. Sauer Wilhelm, 50. Schächter Isidor, 51. Serfas Franz, 52. **Serfas Karl**, 53. Sternberg Josef, 54. Svoboda Wilhelm, 55. Szczęsniewicz Marian, 56. Tarnowiecki Nikolaus, 57. Ungurian Edmund, 58. Wender Salomon, 59. Woloszczuk Simeon, 60. Zurkanowicz Emilian. *Privatisten*: 1. Lerchenfeld Ignatz, 2. Maximowicz Eugen, 3. Parizer Aron, 4. Schärf Phöbus, 5. Schärf Pinkas, 6. Schärf Salomon, 7. Sekler Salomon.

IV. Klasse B.

1. Baloscheskul Alexander, 2. Barbier Elias, 3. Bodnariuk Basil, 4. Butzura Pantaleimon, 5. Caiovschi Trifon, 6. Cyganiuk Alexander, 7. Czesnykowski Karl, 8. Donigevici Johann, 9. Dragan Wladimir, 10. Drohomirecki Eugen Ritter von, 11. Grigorowicz Eugen, 12. Hanceriu Simeon, 13. Hlibka Georg, 14. Hrehoretz Georg, 15. Hrymaluk Georg, 16. Jasieniecki Roman Heinrich Ritter von, 17. Iwaniuk Elias, 18. Kebicz Basil, 19. Kostecki Anton, 20. **Kowaliuk Isidor**, 21. Kozarjezuk Emanuel, 22. Kuszniruk Theoktist, 23. Marunczak Demeter, 24. **Mihaliuk Nikolaus**, 25. **Orelecki Johann**, 26. Pauliuk Eugen, 27. Railean Johann, 28. Sopiuk Alexius, 29. Warszawski Sigmund.

V. Klasse A.

1. Allerhand Heinrich, 2. Allerhand Karl, 3. Apfelbaum Salomon, 4. Bauer Schulem, 5. Berl Heinrich, 6. Brendzan Hilarion, 7. Bronikowski Emil, 8. Buchholz Berl, 9. v. Csikany Artur, 10. Deligdisch Selig, 11. Demitrowski Jakob, 12. Donigiewicz Michael, 13. Druckmann Josef, 14. Fränkel Feiwel, 15. Fränkel Moses, 16. Fuchs Benjamin, 17. Geller David, 18. Germann Wilhelm, 19. Gierowski Georg, 20. Gruberg Markus, 21. Gumiński Oskar, 22. **Haas Eduard**, 23. Huhn Moses, 24. Kapise Wilhelm, 25. Kassianowicz Johann, 26. Kleinwächter Ferdinand, 27. Kozarisczuk Oleg, 28. Krämer Markus, 29. Krauthammer Mendel, 30. Krauthammer Nachmann, 31. Lenkisci Stefan, 32. Lesner Israel, 33. Lessner Mendel, 34. Mojzesowicz Bogdan, 35. Oleksiewicz Stefan, 36. Radek Eusebius, 37. Renner Viktor, 38. Rüber Kalmann, 39. Rużyłowicz Franz, 40. Schwartz Josef, 41. Schwarz David, 42. Serotiuk Alexander, 43. Serotiuk Basil, 44. Smereczynskij Konstantin, 45. v. Stehlik Rudolf, 46. **Stepek Peter**, 47. Szajna Anton, 48. Szule Eugen, 49. Tannenbaum Leib, 50. Teitelbaum Abraham, 51. Teutler Markus, 52. Turcanowici Eugen, 53. Wegemann Romuald, 54. Weihrauch Chaim, 55. Wittner Lazar, 56. Zielski Johann. *Privatisten*: 1. Bergmann Hersch, 2. Bleier Isak, 3. Gierowska Xenie, 4. Ritter v. Hankiewicz Gregor.

V. Klasse B.

1. Andriewicz Eugen, 2. **Doszczlwny Johann**, 3. Dragan Orest, 4. Dróń Basil, 5. Frundzey Johann, 6. Gawriletz Konstantin, 7. Hrehorowicz Stefan, 8. Iwaniuk Simeon, 9. Lipecki Konstantin, 10. Liutyk Demeter, 11. Mayer Eugen, 12. Moysiuk Peter, 13. Negricz Johann, 14. Pihuliak Kornel, 15. **Podlaszecki Jaroslaus**, 16. Poluk Marian, 17. Reucki

Gregor, 18. Rongusz Wladimir, 19. Soroczan Johann, 20. Statkiewicz Klemens, 21. Strilezuk Gregor, 22. Suchowerski Josef, 23. Szuchiewicz Andreas, 24. Tyminski Wladimir, 25. Zahorodniuk Georg, 26. Zukowski Hilarion.

VI. Klasse A.

1. Baumann Gustav, 2. Böhmer Gustav Leo, 3. Buchberg Moses Leib, 4. Chodakowski Rudolf, 5. Ebner Jüdel, 6. Ehrlich Adolf, 7. Grabowski Albin, 8. Grabowski Kasimir, 9. Harnik Mendel, 10. Hermann Schapse, 11. Ippen Max, 12. **Jędrzyjowski Ludwig**, 13. Kosiński Viktor, 14. Krässel Moses, 15. Landau Abraham Jakob, 16. Lesner Benjamin, 17. Matich Engen, 18. Pauk Eduard, 19. Pfaff Karl, 20. Roller Hersch, 21. Schapira Kalman, 22. Schlamp Reinhold, 23. Schmul Karl, 24. Schnee Jakob, 25. Somer Marem Majer, 26. Svoboda Johann, 27. Welisch Emil.

VI. Klasse B.

1. Bekul Johann, 2. Cisyk Emilian, 3. Drohomirecki Nikolaus Lubomir v., 4. Einhorn Moses, 5. Fedorowicz Georg, 6. Frundza Dionys, 7. **Halip Artemius**, 8. Hnidey Emilian, 9. Hrenyk Anton, 10. Kirstiuk Kornel, 11. Lagadyn Demeter, 12. Lamm Josef Michael, 13. Lupaško Konstantin, 14. Mak Stephan, 15. Mayer Dionys, 16. Morgocz Johann, 17. Muntean Dionys, 18. Orelecki Nikolaus, 19. Orza Wladimir, 20. Piuliak Emil, 21. Podlaszecki Emil Orest, 22. Rongusz Konstantin, 23. Smereczanski Johann, 24. Szkwareczuk Basil, 25. Totojescul Dionys.

Vorbereitungsklasse.

1. Badiuk Nikolaus, 2. Berlad Markus, 3. Burek Emanuel, 4. Butzura Isidor, 5. Chemiczuk Darius, 6. Dobrowolski Anton Adolf, 7. Dragan Justin, 8. **Durst Rudolf Roman**, 9. Diendzanowski Georg, 10. Galan Stefan, 11. Gregori Wladimir, 12. Grekal Stefan, 13. Haras Peter, 14. **Hohol Georg**, 15. Horbaczewski Olympius, 16. Hrynewicz Alexander, 17. Iliuk Theophil, 18. **Lazariuk Stefan**, 19. **Lesniak Alexander**, 20. Lapuliak Jakob, 21. Lyczkowski Wladimir, 22. Majkowski Eugen, 23. Mihaiczuk Basil, 24. Morgocz Nikolaus, 25. Nayda Alexander Michael, 26. Neborak Nikolaus, 27. Osadczuk Anton, 28. Pelepiuk Nikolaus, 29. Perepeletza Athanasius, 30. Sakaliuk Georg, 31. Smal-Stocki Roman Sophron, 32. Statkiewicz Maximilian, 33. **Stowbek Kornel**, 34. **Szuchiewicz Theophil**, 35. Tarnowiecki Ananias, 36. Tomorug Theophil, 37. **Toumatzki Nikolaus**, 38. Uhrynski Dionysius, 39. Weliczuk Basil, 40. Zurkanowicz Konstantin.

XII. Statistik der Schüler im Jahre 1902/1903.

Die für Privatisten geltenden Zahlen sind in der entsprechenden Kolumne in kleiner Schrift rechts oben beigesetzt.

	K l a s s e												Zu- summen	
	I.			II.		III.		IV.		V.		VI.		
	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
1. Zahl.														
Zu Ende 1901/1902	53	36	33	76	52	73	35	59	23	31	36	—	—	507
Zu Anfang 1902/1903	66	50	50	70	67	70	43	67	31	62	26	29	27	658
Während des Schuljahres eingetreten	1	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	—	1	6
Im ganzen also aufgenommen	67	50	50	70	67	71	45	68	31	62	26	29	28	664
Darunter neu aufgenommen, und zwar:														
Aufgestiegen	64	48	50	63	64	62	42	65	29	54	22	29	26	618
Repetenten	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	4
Wieder aufgenommen, und zwar:														
Aufgestiegen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Repetenten	2	2	—	7	3	9	3	3	2	7	4	—	—	42
Während des Schuljahres ausgetreten	14	10	16	5	1	6	2	1	2	2	—	2	3	64
Schülerzahl zu Ende 1902/1903	53	40	34	65	36	65	43	67	29	60	26	27	25	600
Darunter:														
Öffentliche Schüler	49	40	33	57	65	59	39	60	29	56	25	27	25	564
Privatisten	4	—	1	8	1	6	4	7	—	4	1	—	—	36
2. Geburtsort (Vaterland).														
Czernowitz	18	9	4	18 ³	6	14 ²	4 ¹	10 ²	3	13 ²	3	8	5	115 ¹⁰
Bukowina (außer Czernowitz)	23 ²	24	26 ¹	27 ²	39 ¹	31 ³	26 ²	33 ³	24	28 ²	21 ¹	14	16	332 ¹⁷
Galizien	6 ²	6	3	9 ³	19	12 ¹	9 ¹	15 ²	2	14	1	3	4	103 ⁹
Andere österr. Länder	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	4
Ungarn	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3
Rumänien	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3
Rußland	1	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	4
Übriges Ausland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summe	49 ⁴	40	33 ¹	57 ⁸	65 ¹	59 ⁶	39 ⁴	60 ⁷	29	56 ⁴	25 ¹	27	25	564 ³⁶
3. Muttersprache.														
Deutsch	19 ²	—	—	28 ⁶	—	37 ⁶	—	35 ⁷	—	37 ²	—	23	2	181 ²³
Ruthenisch	18 ¹	40	33 ¹	13 ¹	64 ¹	11	36 ⁴	13	28	5 ²	25 ¹	—	23	309 ¹¹
Polnisch	11 ¹	—	—	16 ¹	1	10	3	11	1	13	—	3	—	69 ²
Andere	1	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	1	—	5
Summe	49 ⁴	40	33 ¹	57 ⁸	65 ¹	59 ⁶	39 ⁴	60 ⁷	29	56 ⁴	25 ¹	27	25	564 ³⁶
4. Religionsbekennnis.														
Katholisch des lat. Ritus	10	—	—	18 ²	2	17	3	17	1	13	—	9	—	90 ²
" armen. Ritus	2 ¹	—	—	4 ¹	—	—	—	1	—	2	—	1	—	10 ²
" griech. Ritus	6	16	11 ¹	8	24 ¹	6	16 ⁴	4	6	1 ²	9 ¹	—	5	112 ⁹
Griechisch-orient. mit ruth. Unterrichtssprache	22	4	39	9	20	11 ¹	22	10	16	—	—	18	—	217 ¹
Evangelisch (Augsb. Konf.)	17 ¹	24	—	2	—	2	—	3	—	4	—	2	—	13 ¹
Israelitisch	14 ²	—	—	16 ⁵	—	25 ⁶	—	24 ⁶	—	26 ²	—	15	2	122 ²¹
Summe	49 ⁴	40	33 ¹	57 ⁸	65 ¹	59 ⁶	39 ⁴	60 ⁷	29	56 ⁴	25 ¹	27	25	564 ³⁶

	K l a s s e												Zu- summen	
	I.			II.		III.		IV.		V.		VI.		
	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
Darnach ist das Endergebnis für 1901/1902.														
I. Fortgangsklasse mit Vorzug	8	3	2	8 ²	4	5 ¹	4 ¹	3	3	2	—	—	—	424
I. Fortgangsklasse	35	29	28	45	39	50	26	49	18	25	27	—	—	371
II. Fortgangsklasse	3	2	2	9	5	8	2	3	2	4	7	—	—	47
III. Fortgangsklasse	1	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	8
Ungeprüft blieben	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summe	47	36	33	63 ²	49	64 ¹	33 ¹	55	23	31	34	—	—	468 ⁴
8. Geldleistungen der Schüler.														
Das Schulgeld haben gezahlt:														
im I. Semester	42	12	8	31	6	34	9	19	5	27	8	15	10	226
im II. Semester	20	6	5	27	10	27	13	29	7	30	6	14	15	209
Zur Hälfte waren befreit:														
im I. Semester	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	1	—	4
im II. Semester	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	3
Ganz befreit waren:														
im I. Semester	20	34	30	38	61	34	36	48	26	34	18	14	17	410
im II. Semester	35	34	29	35	56	36	30	38	22	29	20	13	10	390
Das Schulgeld betrug im ganzen:														
im I. Semester K	1680	480	320	1240	240	1380	360	780	200	1100	320	620	400	9120
im II. Semester "	800	240	200	1080	400	1120	520	1160	280	1220	210	160	60	8420
Zusammen K	2480	720	520	2320	640	2500	880	1940	480	2320	560	1180	1000	17540
Die Aufnahmestaxen betragen	268.80	201.60	210	50.40	4.20	8.40	—	16.80	—	21	4.20	4.20	4.20	793.80
Die Lehrmittelbeiträge betragen	134	100	100	140	134	142	90	136	62	124	52	58	56	1328
Die Taxen für Zeugnisduplicate betragen	—	—	—	4	—	—	—	4	—	—	—	—	—	8
Die Jugendspielbeiträge betragen	67	50	50	70	67	71	45	68	31	62	26	29	28	664
Summe	469.80	351.60	360	264.40	205.20	221.40	135	224.80	93	207	82.20	91.20	88.20	2793.80
9. Besuch des Unterrichtes in den relativ oblig. und nicht oblig. Gegenständen.														
Ruthenische Sprache obl.	—	40	33	—	65	—	39	—	29	—	25	—	25	256
" " rel.-oblig.	20	—	—	16	—	11	—	14	—	1	—	—	—	62
" " frei I. K.	7	—	—	—	—	7	—	3	—	10	—	1	—	28
" " " II. "	—	—	—	4	—	3	—	3	—	4	—	—	—	14

	K l a s s e												Zu- sam- men	
	I.			II.		III.		IV.		V.		VI.		
	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
Polnische Sprache I. K.	9	1	1	14	8	6	2	—	—	—	—	—	—	41
II. "	—	—	—	—	—	—	—	17	1	8	—	2	—	28
Französische Sprache	—	—	—	—	—	—	—	1	6	5	2	5	1	20
Stenographie I. K.	—	—	—	—	—	—	—	13	5	9	3	5	4	35
II. "	—	—	—	—	—	—	—	1	7	8	4	—	—	20
Kalligraphie	49	40	33	57	65	—	—	—	—	—	—	—	—	244
Freihandzeichnen I. K.	9	3	3	3	3	1	1	3	—	—	—	5	—	22
II. "	—	—	—	6	1	—	—	—	—	—	—	5	—	16
Allg. deutscher Gesang I. K.	12	4	3	2	6	3	2	—	—	—	—	—	—	32
" " III. "	—	—	—	3	9	2	1	—	—	—	—	—	—	15
Allg. ruth. Gesang in I. Abt.	4	9	4	5	11	—	4	3	9	—	5	3	4	87
Gr. or. Kirchengesang	—	—	—	—	—	1	5	3	1	3	10	—	11	34
Gr.-kath. Kirchengesang	1	5	3	—	9	—	6	1	1	—	6	2	—	34
Röm.-kath. Kirchengesang	7	—	—	5	7	—	—	—	9	—	2	—	—	30
Turnen klassenweise	39	29	28	39	47	26	33	29	15	23	18	15	7	348
10. Stipendien.														
Anzahl der Stipendisten	—	—	—	—	—	1	—	1	1	1	3	1	1	10
Gesamtbetrag der Stipendien in K.	—	—	—	—	100	—	160	300	120	340	100 ^{100.80}	240	1460.80	

Statistik der Schüler der Vorbereitungsklasse im Schuljahre 1902/1903.

Zu Anfang des Schuljahres 1902/3 aufgenommen	Während des Schuljahres eingetreten	Während des Schuljahres ausgetreten	Schülerzahl zu Ende des Schuljahres 1902/3	Czernowitz	Bukowina außer Czernowitz	Galizien									
54	2	14	40	6	29										
Muttersprache	Religionsbekennnis	Lebensjahre		Klassifikation zu Ende des Schuljahres 1902/3											
Deutsch	Ruthenisch	gr.-kath.	gr.-or.	9 Jahre	10 Jahre	11 Jahre	12 Jahre	13 Jahre	14 Jahre	I. Fortgangs-klasse mit Vorzug	I. Fortgangs-klasse	Zu einer Wiederholungsprüfung zugelassen	II. Fortgangs-klasse	III. Fortgangs-klasse	Zu einer Nachprüfung zugelassen
—	40	15	25	4	9	11	0	4	2	7	30	3	—	—	—

XIII. Lehrbücher für das Schuljahr 1903/4.*)

- I. Klasse: Religion: a) röm.-kath.: Großer Katechismus der kath. Religion, 9. (8.) Aufl.; b) gr.-kath.: Toronski, christlich-kathol. Katechismus, 3. Aufl.; c) gr.-or.: Schuster, bibl. Geschichte des alten und neuen Bundes, 1. Aufl.; d) evang.: Ernesti, Luthers kleiner Katechismus 40., (39.) Aufl.; e) mos.: Wolf-Pollak, Geschichte Israels, 1. Heft, 14. Aufl. — Latein: Scheindler, lat. Schulgrammatik, 4. (3.) Aufl.; Hauler, lat. Übungsbuch, I. Ausg. B, 13. (12.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Самолович-Цеглинский, вправи лат. для I. кл., 2. Aufl.; Самолович-Цеглинский, грамматика лат. ч. I., 2. Aufl. — Deutsch: Tumlirz, Schulgrammatik, 4. Aufl.; Lampel, Lesebuch, I. 10. Aufl. — Ruth.- Deutsche Abt.: Stritof, deutsches Lesebuch, 1. Aufl.; Christof, deutsche Grammatik 1. Aufl. — Ruthenisch: Stocki-Gartner, ruthenische Grammatik, 1. Aufl.; Szpoynarowski, Руска читанка для I. кл., 1. Aufl. — Geographie: Umlauft, Lehrbuch der Geographie, I., 6. Aufl.; Kozen-Haardt, Schulatlas, 39. (38.) Aufl. — Mathematik: Moenik-Neumann, Arithmetik I. T., 36. Aufl.; Moenik-Spielmann, Geometrie, I., 26. (25.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Огоновский, учебник арифметики, I., 2. Aufl.; Мочник-Савицкий, наука геометрии ч. I., 1. Aufl. — Naturgeschichte: Pokorny-Latzel, Naturgeschichte des Tierreiches, 26. Aufl.; Pokorny-Fritsch, Naturgeschichte des Pflanzenreiches 21. Aufl.
- II. Klasse: Religion: a) röm.-kath.: Fischer, Geschichte der göttl. Offenbarung des a. Bundes, 9. (8.) Aufl.; b) gr.-kath.: Schuster, bibl. Geschichte des alten und neuen Bundes, 1. Aufl.; c) gr.-or.: Schuster, bibl. Geschichte des alten und neuen Bundes, 1. Aufl.; d) evang.: Ernesti, Luthers, kleiner Katechismus, 40. (39.) Aufl.; e) mos.: Wolf-Pollak, Geschichte Israels, 2. Heft, 14. Aufl. — Latein: Scheindler, lat. Schulgrammatik, wie in I. a.; Hauler, lat. Übungsbuch, II., 15. (14.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Самолович-Коцовский, Вправи лат. для II. кл., 1. вид. Самолович-Цеглинский, грамматика ut I. кл. — Deutsch: Tumlirz, deutsche Grammatik, I. 3. Aufl.; Prosch-Wiedenhofer, deutsch. Lesebuch, II. 2 Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Lampel, deutsches Lesebuch, 2. Band, 2. Aufl.; Deutsche Grammatik ut I. Kl. — Ruthenisch: Szpoynarowski, Руска читанка для II. кл., 1. Aufl.; Stocki-Gartner, Руска грамматика, 1. Aufl. — Geographie: Umlauft, Lehrbuch der Geographie, II., 6. (5.) Aufl.; Kozen-Haardt, Schulatlas, 39. (38.) Aufl. — Mathematik: Moenik-Neumann, Arithmetik wie in I. a.; Moenik-Spielmann, Geometrie wie in I. a. — Ruth.-deutsche Abt.: Огоновский, арифметика ut I. кл.; Мочник-Савицкий, геометр. ut I. кл. — Naturgeschichte: Pokorny-Latzel, Naturgeschichte des Tierreiches, 25. Aufl.; Pokorny-Latzel-Mik, Naturgeschichte des Pflanzenreiches, 21. Aufl.
- III. Klasse: Religion: a) röm.-kath.: Fischer, Geschichte der göttl. Offenbarung des neuen Bundes, 9. Aufl.; b) gr.-kath.: Schuster, bibl. Geschichte wie in II. Kl.; c) gr.-or.: Guszalewicz, Christlich-Kath. Katechismus, 2. Aufl.; d) evang.: Brudniok, Bibelkunde, 1. Aufl.; e) mos.: Wolf-Pollak, Geschichte Israels, 3. und 4. Heft, 10. (9.) Aufl. — Latein: Scheindler, lat. Schulgrammatik wie in I. a.; Hauler, Aufgaben zur Eintübung der lat. Syntax, Kasuslehre, 10. (9.) Aufl.; Golling, Chrestomathie aus Corn. Nepos und C. Rufus, I. Aufl. — Ruth.-deutache Abt.: Самолович-Огоновский, Грамматика лат. ч. II., 1. Aufl.; Пружанский Огоновский,

*) Wo keine Zahl in () steht, darf ausschließlich nur die angegebene Auflage verwendet werden.

Вправи лат. для III. кл., 1. Aufl.; Сальо, Corn. Nepotis liber, 1. Aufl.; — Griechisch: Curtius-Hartel, griech. Schulgrammatik, 24. (22.) Aufl.; Schenkl, Griechisches Elementarbuch für die III. und IV. Klasse, 18. Aufl. — Deutsch: Tumlitz, Grammatik wie in II. a.; Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch, III., 1. Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Lampel, Deutsches Lesebuch, 3. Band, 7. Aufl.; Deutsche Grammatik wie in I. b. — Ruthenisch: Читанка руска для III. кл., 1. Aufl.; Stocki-Gartner, Руска граматика ut I. кл. — Geschichte und Geographie: Umlauft, Lehrbuch der Geographie, II., 6. Aufl.; Mayer, Lehrbuch der Geschichte, II. Teil, Mittelalter, 4. (3.) Aufl. — Mathematik: Hocevar, Lehr- und Übungsbuch der Arithmetik, 4. Aufl.; Hocevar, Lehrbuch der Geometrie, 6. (5.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Огоновский, Учебник арифметики для III. и IV. кл. 1. Aufl.; Савицкий, наука геометриї, ч. II. для III. і IV. кл., 1. Aufl. — Physik: Wallentin, Grundzüge der Naturlehre, 5. Aufl. — Naturgeschichte: Ficker, Leitfaden der Mineralogie, 1. Aufl.

IV. Klasse: Religion: a) röm.-kath.: Zetter, Kath. Liturgik, 4. (3.) Aufl.; b) gr.-kath.: Toronski, Liturgik der gr.-kath. Kirche, 2. Aufl.; c) gr.-or.: Iwanowicz, Liturgik der gr.-or. Kirche, 2. Aufl.; d) evang.: Brudniok, Bibelkunde, 1. Aufl. — e) mos.: Wolf-Pollak, Geschichte Israels, 4. Heft, wie in III. a. — Latein: Scheindler, lat. Schulgrammatik wie in I. a.; Hauler, Aufgaben zur Einübung der lat. Syntax, Moduslehre, 7. (6.) Aufl.; Prammer-Kalinka, Caesar de bello Gallico, 6. Aufl.; Grysar-Ziwsa, Ovidii Nas. carm. sel., 4. Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Сатолевич-Огоновский, Грамматика лат. ut III. кл.; Прухніцкий, Вправи лат. для IV. кл., 1. Aufl.; Prammer-Kalinka, Caesar und Grysar-Ziwsa, Ovid wie in der IV. a. — Griechisch: Curtius-Hartel, griech. Schulgrammatik wie in der III. Klasse; Schenkl, griech. Elementarbuch, 22. Aufl. — Deutsch: Tumlitz, Grammatik, 3. Aufl.; Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch, IV. Band, 1. Aufl. — Ruthenisch: Читанка руска, для IV. кл., 1. Aufl.; Stocki-Gartner, Руска граматика ut III. кл. — Geographie: Mayer, Geographie der österr.-ung. Monarchie, 6. (5.) Aufl.; Mayer, Lehrbuch der Geschichte der Neuzeit, 4. (3.) Aufl. — Mathematik: Arithmetik und Geometrie wie in der II1. Kl. — Physik: Wallentin, Grundzüge der Naturlehre wie in der III. Kl.

V. Klasse: Religion: a) röm.-kath.: König, allgem. Glaubenslehre I. Kursus, 8. (7.) Aufl.; b) gr.-kath.: Toronski, Christ.-kath. Fundamentaldogmatik, 1. Aufl.; c) gr.-or.: Fedorowicz, Dogmatik I. und II. T., 1. Aufl.; d) evang.: Brudniok, Bibelkunde, 1. Aug.; e) mos.: Braun, Lehrbuch, der jüdischen Geschichte, I. T., 1. Aufl. — Latein: Grysar-Bitschofsky, Titi Livii ab urbe condita, 1. Aufl.; Hintner-Neubauer, Sammlung von Übungsstücken zum Übersetzen aus dem Deutschen ins Lateinische, 1. Aufl.; Grysar-Ziwsa, P. Ovidii Nasonis carmina sel. wie in IV. a.: Scheindler, lat. Schulgrammatik wie in III. a. — Griechisch: Schenkl, Chrestomathie aus Xenophon, 12. Aufl.; Curtius-Hartel, Schulgrammatik, 22. Aufl.; Christ, Homers Ilias, 2. Aufl.; Hintner, Griech. Aufgaben, 3. Aufl. — Deutsch: Tumlitz, Grammatik wie in I. a.; Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch, für Obg. I. T., 1. Aufl. — Ruthenisch: Др. К. Лучаковский, Ваори поеми і прози для V. кл. шк., сер. — Geschichte: Zeehe, Lehrbuch der Geschichte des Altertums, 4. Aufl.; Putzger, Hist.-geogr. Schulatlas, 24. Aufl. — Mathematik: Wallentin, Lehrbuch der Arithmetik für O. Kl. 2. Aufl.; Wallentin, Übungsbuch zur Arithmetik, 5. Aufl.; Gajdeczka, Lehrbuch der Geometrie, 2. Aufl.; Gajdeczka, Übungsbuch zur Geometrie, 2. Aufl. — Naturgeschichte: Scharitzer, Mineralogie und Geologie für Obg. 4. (3.) Aufl.; Wretschko, Vorschule der Botanik, 4. Aufl.

- VI. Klasse:** Religion: *a)* röm.-kath.: König, allgem. Glaubenslehre, III. Kursus, 8. Aufl.; *b)* gr.-kath.: Wappler-Pelasz, kath. Glaubenslehre, 1. Aufl.; *c)* gr.-or.: Andrijezuk, Morallehre 1. und 2. T., 1. Aufl.; *d)* evang.: Palmer, Christliche Glaubenslehre; *e)* mos.: Braun, Lehrbuch der jüdischen Geschichte, 2 T., 1. Aufl. — Latein: Linker-Klimscha-Perschinka, Sellust, bellum Cat. et bell. Jugurth, 1. Aufl.; Hoffmann, Caesar bellum civile, 3. Aufl.; Kornitzer, Cicero in Catilinam orat. IV. 4. (3.) Aufl.; Golling, Vergilii carmina selecta, 2. Aufl.; Hintner-Neubauer, Übungsbuch wie in V. a.; Scheindler, lat. Schulgrammatik wie in der III. a. — Griechisch: Schenkl, Chrestomathie wie in der V. Klasse; Curtius-Hartel, Grammatik wie in der V. Klasse; Christ, Homers Ilias in verk. Ausgabe, 2. Aufl.; Hintner, Herodots Perserkriege, I. T. Text, II. T. Anmerk. 5. (3.) Aufl.; Tkac, Wörterbuch zu Herodot 2. (3.) Aufl. — Deutsch: Tumlirz, deutsche Grammatik, II. T. 1. Aufl.; Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch, f. öst. Obg. II. T. 1. Aufl. — Ruthenisch: Ogonowski, Altruthenische Chrestomathie, 1. Aufl. — Geschichte: Zeehe, Lehrbuch d. Gesch. v. Beginne d. Mittelalters f. Obg., 2. Aufl.; Putzger, Histor. Schulatlas, wie in d. V. Kl. — Mathematik: Wallentin, Arithmetik, wie in d. V. Kl.; Gajdaczka, Geometrie, wie in d. V. Kl. — Naturgeschichte: Graber-Mik, Leitfaden d. Zoologie f. Obg. 3. (2.) Aufl.
- VII. Klasse:** Religion: *a)* röm.-kath.: König, allgem. Glaubenslehre, IV. Kursus: die Sittenlehre, 8. (7.) Aufl.; *b)* gr.-kath.: Wappler-Pinzko, kath. Sittenlehre, 1. Aufl.; *c)* gr.-or.: Semaka, Kirchengeschichte; *d)* evang.: Palmer, Christliche Glaubenslehre; *e)* mos.: Braun, Lehrbuch der jüdischen Geschichte III. T. 1. Aufl. — Latein: Kornitzer, Cicero de imp. Cn. Pompei, 3. (12.) Aufl.; Kornitzer, Cicero pro Archia poëta, 4. (3. 2.) Aufl.; Kornitzer, Cicero Cato maior, 2. (1.) Aufl.; Vergil. Carm. sel., wie in der VI. Kl.; Hintner-Neubauer, lat. Übungsbuch, wie in der V. Kl., Scheindler, lat. Schulgrammatik. — Griechisch: Curtius-Hartel, griechische Grammatik wie in der V. Kl.; Hintner, griech. Aufgaben wie in der V. Kl.; Christ, Homers Odyssee in verk. Ausgabe, 3. Aufl.; Bottek, Ausgewählte Reden des Demosthenes, 1. Aufl. — Deutsch: Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch f. d. o. Kl. III. T. 1. Aufl. — Ruthenisch: Barwinski, Виїмки з народної літератури I Т., 2. Aufl. — Geschichte: Zeehe, Lehrbuch der Geschichte der Neuzeit, 1. Aufl.; Putzger, historischer Schulatlas, 24. Aufl. — Mathematik: Arithmetik und Geometrie wie in der V. Kl. — Physik: Wallentin, Lehrbuch der Physik f. ob. Kl., 13. (12.) Aufl. — Propädeutik: Höfler, Grundlehren der Logik und Psychologie, 1. Aufl.

Vorbereitungsklasse: Religion: *a)* gr.-or.: Євгеній Іванович, Малий Катехизис для правосл. дітей, II. видане; Алексій Торонський, коротка істория біблійна ст. і нов. завіта; *b)* gr.-kath.: Торонський, бльшший христ.-катол. катехизм; коротка істория біблійна ст. і нов. завіта. — Deutsch: Kummer, Deutsches Lesebuch für allg. Volksschulen, II. T., 1. Aufl.; Lehmann, Deutsches Sprachbuch für allg. Volksschulen, III. T., 1. Aufl. — Ruthenisch: Попович, Читанка для школи народних, Ч. III., 1. Aufl.; Попович, Граматика для школи народних, Ч. II., 1. Aufl.; Моцнік, книжка рахункова, Ч. II., 1. Aufl.

XIV. Kundmachung für das Schuljahr 1903/1904.

1. Das **Schuljahr 1903/1904** wird am **4. September** um 8 Uhr früh mit dem heiligen Geistamt eröffnet werden. Nach dem Gottesdienste haben sich alle Schüler in ihren Klassen zu versammeln, wo die Verlesung der Disziplinarvorschriften stattfinden und

der Stundenplan bekanntgegeben wird. Der regelmäßige Unterricht beginnt am 4. September um 3 Uhr nachmittags.

2. Die **Aufnahme in die I. Klasse** findet am 15. und 16. Juli (Sommertermin) und am 1. und 2., eventuell 3. September (Herbsttermin) statt. Die Aufnahmewerber haben sich an einem dieser Tage zwischen 8 und 10 Uhr vormittags in Begleitung ihrer Eltern oder deren bevollmächtigten Stellvertreter in der Direktionskanzlei zu melden, durch Vorlage eines legalen Tauf- oder Geburtsscheines nachzuweisen, daß sie das 10. Lebensjahr schon vollendet haben oder im laufenden Kalenderjahre vollenden werden, und, falls sie eine öffentliche Volksschule besucht haben, ein Frequentationszeugnis oder die Schulnachrichten mindestens über das 4. Schuljahr mitzubringen. Sowohl das Frequentationszeugnis wie die Schulnachrichten müssen zufolge des h. Min.-Erl. vom 11. Juni 1886, Zl. 8165, das Urteil über die Leistungen in der Unterrichtssprache durch eine einzige Note ausgedrückt enthalten und außerdem zufolge h. Landesschulrats-Erlasses vom 9. April 1898, Z. 5329 ex 1897, mit dem Vermerke „hat seinen Übertritt an eine Mittelschule angemeldet“ versehen sein. Fehlt auch nur eine der angeführten Bedingungen, so kann die Zulassung zur Prüfung nicht erfolgen. Bei der Einschreibung haben die Eltern oder deren Stellvertreter auch die Muttersprache des Schülers anzugeben, da sich nach dieser der Besuch der ruthenischen Sprache regelt. Die Angabe der Eltern wird für die Folge als bindend angesehen.

Bezüglich der **Aufnahmsprüfung für die I. Klasse** gelten zufolge des h. Min.-Erl. vom 14. März 1870, Zl. 2370, folgende Bestimmungen:

Bei der Aufnahmsprüfung für die I. Klasse mit **deutscher Unterrichtssprache** werden in der **Religionslehre** jene Kenntnisse, die in den ersten vier Klassen einer Volksschule erworben werden können, in der **deutschen Sprache** Fertigkeit im Lesen und Schreiben der deutschen und lateinischen Schrift, Kenntnis der Elemente der Formenlehre, Fertigkeit im Analysieren einfacher bekleideter Sätze, Bekanntheit mit den Regeln der Orthographie und richtige Anwendung derselben beim Diktando-schreiben, im **Rechnen** Geübtheit in den vier Grundrechnungsarten mit ganzen Zahlen verlangt.

Bei der Aufnahmsprüfung für die I. Klasse mit **ruthenisch-deutscher Unterrichtssprache** werden dieselben Forderungen mit dem Unterschiede gestellt, daß an die Stelle der deutschen Sprache die ruthenische tritt. Außerdem haben sich die betreffenden Aufnahmewerber auch einer Prüfung aus der deutschen Sprache zu unterziehen, wobei jedoch nur Fertigkeit im Lesen und Schreiben der deutschen Schrift, Bekanntheit mit den allerwichtigsten Regeln der Rechtschreibung, Kenntnis der allerwichtigsten und häufigsten Formen der Deklination und Konjugation, einige Übung in der Analyse eines einfach erweiterten Satzes, endlich nur der Wortschatz gefordert wird, der aus den an den ruthenischen Volksschulen eingeführten Lehrbüchern von Roth-Hlibowicki erworben werden kann.

Eine **Wiederholung der Aufnahmsprüfung** in die I. Klasse, sei es an einer und derselben oder an einer anderen Mittelschule mit der Rechtswirksamkeit für das unmittelbar folgende Schuljahr ist zufolge Min.-Erl. vom 2. Jänner 1886, Zl. 85, unzulässig.

Die der Direktion beim Einschreiben der Schüler übergebenen Dokumente werden am 12. September zurückgestellt werden.

Jeder **neu eintretende Schüler** hat eine Aufnahmstaxe von 4 K 20 h, einen Lehrmittelbeitrag von 2 K, einen Jugendspielbeitrag von 1 K, das Tintengeld (1 K) und überdies 6 h für 1 Exemplar der Disziplinarordnung, also im ganzen 8 K 26 h zu entrichten. Eine unter falschen Angaben erschlichene Aufnahme hat die Entfernung des Schülers von der Anstalt zur Folge.

3. Die **Wiederholungs-** und **Nachtragsprüfungen** sowie die **Aufnahmsprüfungen** in die **höheren Klassen** werden am 2. und 3. September von 8—12 Uhr vormittags und von 3—6 Uhr nachmittags abgehalten werden. Die Interimszeugnisse sind vorher dem Direktor zu übergeben. Als solche haben auch die Zeugnisse mit II. Fortgangsklasse jener Schüler zu gelten, welche die Bewilligung zur Ablegung der Wiederholungsprüfung durch den h. k. k. Landesschulrat erhalten haben. Zur Erlangung dieser Bewilligung sind die an den h. k. k. Landesschulrat zu richtenden, mit einer 1 K-Marke gestempelten Gesuche in den ersten 8 Tagen nach dem Schlusse des Schuljahres bei der Direktion einzureichen.

4. Schüler, die bereits im **Vorjahr** der Anstalt **angehörten**, haben sich am 2. und 3. September von 8—10 Uhr vormittags in den hiefür bestimmten Klassenzimmern behufs Einschreibung zu melden, hiebei das letzte Semestralzeugnis vorzuweisen, ferner 3 K an Taxe und zufolge Landesschulrats-Erlasses vom 15. Oktober 1893, Zl. 2674. 1 K an Tintengeld (für beide Semester) zu entrichten. Schüler, welche eine Wiederholungs- oder Nachtragsprüfung abzulegen haben, werden erst nach Ablegung derselben aufgenommen.

5. Diejenigen Schüler, welche ihre **Studien unterbrochen** haben, müssen sich zufolge Ministerialerlasses vom 6. Oktober 1878, Zl. 13510, auch wenn sie durch Wiederholung der Klasse ihre Studien fortsetzen wollen, einer Aufnahmsprüfung unterziehen.

Für jede Aufnahmsprüfung in eine höhere als die erste Klasse ist im vorhinein eine Taxe von 24 K zu erlegen.

6. Schüler, welche **von einem anderen Gymnasium** kommen, haben sich am 1. September zwischen 10 und 12 Uhr in der Direktionskanzlei zu melden, einen legalen Tauf- oder Geburtsschein und sämtliche Semestralzeugnisse, das letzte mit der vorgeschriebenen Abgangsklausel versehen, beizubringen und, wie die Aufnahmewerber der I. Klasse, 8 K 26 h zu erlegen. Über die **Aufnahme auswärtiger Schüler** wird jedoch im Sinne des h. Landesschulrats-Erlasses vom 18. September 1897, Zl. 4346, erst nach Abschluß der Aufnahme der Schüler der eigenen Anstalt und nach Maßgabe der etwa noch vorhandenen Sitzplätze entschieden werden.

Auf die Aufnahme in die deutschen Abteilungen der Anstalt haben neue Aufnahmewerber zufolge h. Landesschulrats-Erlasses vom 14. November 1900, Zl. 6935, nur dann unbedingten Anspruch, wenn sie griech.-kath. oder griech.-or. Religion sind oder den Obligatunterricht im Ruthenischen besuchen. Andere Aufnahmewerber können nur nach Maßgabe des vorhandenen Raumes, also nur in beschränkter Anzahl, zur Einschreibung zugelassen werden.

7. Die **Aufnahme der Privatisten** erfolgt in derselben Weise und zu derselben Zeit wie die der öffentlichen Schüler; bei auswärtigen Privatisten der II.—VIII. Klasse kann die Anmeldung auch schriftlich geschehen.

Auch gewesene Schüler der Anstalt bedürfen, wenn sie, aus was immer für einem Grunde, den regelmäßigen **Einschreibungstermin** versäumt haben, zu ihrer Wiederaufnahme der Bewilligung des h. k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht.

8. Die Aufnahme in die Vorbereitungsklasse findet am 2. und 3. September statt. Bevorzugt werden jene Aufnahmewerber, welche vom Lande kommen und den Nachweis über die mit gutem Erfolge absolvierte 4. oder 3. Volksschulklassen (mit ruthenischer Unterrichtssprache) erbringen.

9. Jeder Schüler hat am 4. September seinem Klassenvorstande **zwei** vollständig ausgefüllte **Nationalen**, in denen auch die freien Gegenstände, die er in dem neuen

Schuljahre besuchen will, verzeichnet werden sollen, zu übergeben. Die Nationalien müssen unbedingt mit der Unterschrift des Vaters oder des verantwortlichen Aufsehers versehen sein.

10. Das **Schulgeld** beträgt 40 K für jedes Semester und ist von den öffentlichen Schülern der II. bis VII. Klasse längstens 6 Wochen nach Beginn jedes Semesters, von den öffentlichen Schülern der 1. Klasse, denen die Stundung des Schulgeldes im 1. Semester nicht bewilligt werden sollte, spätestens im Laufe der ersten drei Monate nach Beginn des Schuljahres in Schulgeldmarken zu entrichten. Die Privatisten haben das Schulgeld unmittelbar vor Beginn der Prüfung zu zahlen.

Czernowitz, am 14. Juli 1903.

Kornel Kozak,
k. k. Gymnasial-Direktor.

